

HUUMEIDEN KÄYTÖN RANGAISTAVUUDESTA LUOPUMISEN KEHYKSET ASiantuntijakirjoituksissa

Paula Rautoja
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Paula Rautoja	
Työn nimi Huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumisen kehukset asiantuntijakirjoituksissa	
Oppiaine Yhteiskuntapolitiikka	Työn tyyppi Maisterintutkielma
Aika Syksy 2023	Sivumäärä 86 + 1 liite
Ohjaajat Sakari Taipale ja Ulla Salovaara	
Tiivistelmä Tässä maisterintutkielmassa tarkastellaan huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumista eli dekriminisaatiota konstruktivistisesta näkökulmasta. Huumeiden käyttöön liittyvät normit ja lainsäädäntö ovat ajassa muuttuvia konstruktioita, ja siirtymä huumeiden vastaisesta sodasta kohti dekriminisaatiota on käynnissä. Asiantuntijat ovat tämän muutosprosessin keskiössä toimiessaan normiyrittäjinä ja käyttäessään yhteiskunnallisten ongelmien määrittelyvaltaa. Tutkielmani aineisto muodostuu Helsingin Sanomissa vuosina 2018–2022 julkaistuista dekriminisaatiota käsittelevistä asiantuntijakirjoituksista. Tutkielman tarkoituksena on selvittää, ketkä käyttävät asiantuntijavaltaa osallistuessaan lehtikirjoitteluun. Tarkastelen Erving Goffmanin kehysanalyysin avulla sitä, millaiseksi sosiaalseksi kysymykseksi huumeiden käytön rangaistavuudesta luopuminen kehystetään asiantuntijakirjoituksissa. Tutkimustulokseni ilmentävät asiantuntijuuden laajentumisen trendiä, sillä keskusteluun osallistuttiin monipuolisesti eri asiantuntijapositioneista. Analyysissäni dekriminisaatiokysymyksen tulkinnat näyttävät kahtena toisilleen vastakkaisia kantoja edustavana kehysparina eli ihmisoikeus- ja moraalikehyksenä sekä tietoperustaisuus- ja porttiteoriakehyksenä. Tulokseni kuvastavat yhteiskunnallista jännitettä dekriminisaatiokehitystä puoltavan liberaalin arvomaailman ja sitä vastustavan konservatiivisen ajattelutavan välillä.	
Asiasanat: dekriminisaatio, huume politiikka, asiantuntijavalta, kehysanalyysi	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

KUVIOT

Kuvio 1: Huumeepoliittisten rangaistus- ja sääntelykeinojen jatkumo (Jesseman ja Payer 2018, 3).....	21
Kuvio 2: Poliittikkavaihtoehtojen vaikutus huumehaittoihin (Adinoff ja Cooper 2019, 708).....	23
Kuvio 3: Normin elinkaaren vaiheet (Finneman ja Sikkink 1998, 898).....	27
Kuvio 4: Julkaistujen kirjoitusten lukumäärä julkaisuvuoden mukaan	43

TAULUKOT

Taulukko 1: Tutkimusaineistosta tunnistetut asiantuntijapositiot	50
Taulukko 2: Dekriminalisaatiota puoltavat ja vastustavat kehykset asiantuntijakirjoituksissa	55
Taulukko 3: Haittoja vähentävän ja perinteisen huumeepolitiikan ydinteesit Tammea ja Hurmetta (2006, 118) mukaillen	64
Taulukko 4: Kehysten jäsenitys Entmania (1993) ja Toulminia (1958) mukaillen	68

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	HUUMETILANNE JA HUUMAUSAINEPOLITIikka	4
2.1	Huumeiden käyttö Suomessa	4
2.1.1	Huumekuolemat.....	6
2.1.2	Asenteet huumeiden käyttöä kohtaan	7
2.2	Huumepolitiikka Suomessa.....	8
2.2.1	Lainsäädännön kehitys.....	9
2.2.2	Huumausaineen käyttörikos	10
2.2.3	Haittoja vähentävät toimet.....	11
2.2.4	Huumausainepolitiikan ohjaus ja poliittinen päätöksenteko	12
2.3	Huumepolitiikka muualla maailmassa.....	14
3	DEKRIMINALISAATIO	18
3.1	Uhriton rikos.....	18
3.2	Dekriminalisaatiopolitiikan sovellutuksia	20
3.3	Dekriminalisointipolitiikan vaikuttavuus.....	22
4	YHTEISKUNNALLISET NORMIT JA ASiantuntijavalta	25
4.1	Normit ja niiden merkitys.....	25
4.1.1	Normit ja kehystäminen.....	28
4.1.2	Normit ja huumeiden käytön rangaistavuus	30
4.1.3	Stigma, toiseuttaminen ja turvallistaminen.....	31
4.2	Asiantuntijavalta	34
4.2.1	Asiantuntijuuden laajentuminen	34
4.2.2	Tietoperustainen päätöksenteko	36
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	39
5.1	Tutkimuskysymykset	39
5.2	Sosiaalinen konstruktionismi ja määrittelykamppailut	40
5.3	Aineiston keruu ja kuvaus	41
5.4	Analyysimenetelmä	43
5.5	Kehysanalyysin toteuttaminen	46
6	TULOKSET	49
6.1	Asiantuntijuus Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksissa	49
6.1.1	Akateemiset asiantuntijat.....	50

6.1.2	Näköalapaikan asiantuntijat	51
6.1.3	Kokemusasiantuntijat	53
6.1.4	Näkemyzasiantuntijat	54
6.2	Huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumisen kehykset	55
6.2.1	Ihmisoikeuskehys	56
6.2.2	Moraalikehys.....	58
6.2.3	Tietoperustaisuuskehys	59
6.2.4	Porttiteoriakehys	61
6.2.5	Kehysten vertailua.....	63
6.2.6	Asiantuntijuus kehyksissä.....	64
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA.....	67
7.1	Johtopäätöksiä keskeisistä tuloksista	67
7.2	Tutkielman merkitys, sovellettavuus ja rajoitteet	69
7.3	Huumeet ja niiden käyttäjät hyvänä vihollisena.....	70
	LÄHTEET	73

LIITTEET

LIITE 1: TUTKIMUSAINEISTO

1 JOHDANTO

Suomessa huumeiden käyttö on ollut rajussa kasvussa koko 2000-luvun ajan. Sen myötä myös huumekuolemat ovat lisääntyneet jo pitkään. Kasvua on nähtävissä erityisesti nuorten ja heikossa sosioekonomisessa asemassa olevien ihmisryhmien keskuudessa. (Rönkä, Markkula ja Arponen 2020.) Nykyinen kahden raiteen huume politiikka, eli yhdistelmä, jossa kokonaiskieltopolitiikan rinnalla pyritään huumeiden käytöstä aiheutuvien haittojen vähentämiseen, ei ole pystynyt vastaamaan lisääntyviin haasteisiin. Siksi se kohtaakin kasvavaa kritiikkiä. Vaikutusvaltaiset asiantuntijaorganisaatiot, kuten Maailman terveysjärjestö WHO, ovat ryhtyneet puoltamaan huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumista. Ydinajatuksena on, että huumeaineista aiheutuviin ongelmiin pitäisi puuttua lähtökohtaisesti sosiaali- ja terveystieteellisin keinoin rikosoikeudellisten sanktioiden sijaan. Muutamat Euroopan maat ovat ottaneet poliittisia askelia tähän suuntaan. Portugalissa rangaistavuudesta luovuttiin jo vuonna 2001, ja tulokset ovat olleet monella mittarilla varsin kannustavia.

Huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumisesta käytetään yleisesti termiä dekriminisaatio. Dekriminalisaatio ei kuitenkaan tarkoita yksin rangaistavuuden poistamista, vaan kyseessä on kattokäsite, joka sisältää moninaisia haittojen vähentämiseen pyrkiviä huume poliittisia toimenpiteitä. Näihin toimenpiteisiin otettiin kantaa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen blogissa vuonna 2018 julkaistussa kirjoituksessa *Huumeiden käytön rangaistavuudesta tulisi luopua* (Hakkarainen ja Tammi 2018). Kirjoitus käänsi uuden sivun suomalaista huume politiikkaa käsittelevässä keskustelussa. Seuraavana vuonna Humaania päihdepolitiikkaa ry järjesti Huume politiikka. Nyt -seminaarin, jossa suomalaiset ja kansainväliset asiantuntijat peräänkuuluttivat vastuullisempaa päihdepolitiikkaa. Julkista keskustelua aiheesta on käyty näkyvästi myös valtakunnanmediassa, ja puolueet ovat ottaneet teemaan kantaa päihdepoliittisissa ohjelmissaan. Monet päihdealan asiantuntijajärjestöt, kuten A-klinikkasäätiö (Kumpula 2022), Sininauhaliitto (Tiensuu 2018) ja Päihdelääketieteen yhdistys (2019), ovat asettuneet puoltamaan huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumista. Ylen toteuttaman kyselyn mukaan valtaosa kansanedustajista kuitenkin vastustaa dekriminisaatiokehitystä (Koivisto 2021). Myöskään huume politiikan kehitystarpeiden

selvittämiselle ei eduskunnassa nähty tarvetta. Huumeepoliittista suunnanmuutosta ei siis ainakaan toistaiseksi ole näköpiirissä.

Huumeiden käyttäjiin ja päihdepolitiikkaan liittyvä julkinen keskustelu on usein hyvin arvolatautunutta. Poliittisten puolueiden edustamien näkökantojen välillä on valtavia eroja, jotka näyttäytyvät konservatiivisten ja liberaalien arvojen vastakkainasetteluna. Huumeiden käytön rangaistavuudesta luopuminen on kuitenkin saanut viime vuosina kannatusta joissakin keskisuurissa puolueissa ja puolueiden nuorisjärjestöissä (Humaania päihdepolitiikkaa ry 2023). Yleinen mielipide on ainakin toistaiseksi rangaistavuuden puolella. A-klinikkasäätiön alkuvuonna 2022 teettämän tutkimuksen mukaan lähes puolet suomalaisista kannattaa huumausaineiden käytöstä seuraavien rangaistusten kiristämistä, kun taas rangaistavuuden poistamista erittäin tai melko kannatettavana pitäisi neljäsosa vastanneista (A-klinikkasäätiö 2022a). Mielipide ei kuitenkaan perustu aina tietoon tai päihteisiin liittyvien ilmiöiden kokonaisvaltaiseen ymmärrykseen, vaan usein taustalla on ennakkoluuloja ja stereotyyppisiä uskomuksia. Vuosikymmeniä länsimaissa vaikuttanut huumeiden vastainen sota on iskostenut ihmisten mieleen ajatuksen siitä, että kovat rangaistukset olisivat toimiva keino päihdehaittojen vähentämisessä. Tutkimustieto ei kuitenkaan tue tätä käsitystä (Degenhardt ym. 2008, 1062).

Kriminaalipoliittisen kiistelyn keskiössä on ollut kysymys siitä, voidaanko ihmisiä pyrkiä rangaistuksen uhalla pakottamaan terveellisiin elämäntapoihin. Rikosoikeudellisen kontrollin kohteeksi joutuminen voi olla stigmatisoitumisen ja kauaskantoisten seurausten vuoksi yksilölle vahingollisempaa kuin huumeiden käyttö itsessään. (Kainulainen 2009, 1.) Huumeet ja niiden käyttäjät voidaan nähdä hyvänä vihollisena, joka auttaa viemään huomion pois yhteiskunnassa vallitsevista todellisista, vaikeammin ratkaistavista ongelmista (Christie ja Bruun 1986, 12). Kiistaa on herättänyt sekin, kenen asiantuntijuutta tulisi painottaa, ja mikä taho nähdään luotettavana keskustelun sävyn ja tilannekuvan määrittelijänä.

Tutkielmassani tarkastelen huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumisen tulkintoja Helsingin Sanomien mielipidepalstalla julkaistujen asiantuntijakirjoitusten avulla. Lähestymistapani on konstruktivistinen: tarkastelen sitä, millaiseksi sosiaaliseksi kysymykseksi dekriminisaatio kehystetään. Kiinnostuksen kohteena on myös se, millaisista asiantuntijapositioneista käsin määrittelyvaltaa käytetään. Taustoittean teemaa huumeepoliittikan ja -tilanteen kuvauksella. Etenen tarkastelemaan tutkielmalleni keskeistä dekriminisaation käsitettä sekä yhteiskunnallisten normien ja asiantuntijavallan merkitystä. Tämän jälkeen esittelen tutkimuskysymykseni ja tutkielmani aineiston sekä analyysimenetelmänä käyttämäni Erving Goffmanin kehysanalyysin. Lopuksi esitän tutkimustulokseni ja johtopäätökseni.

Päädyin valitsemaan tutkielmalleni huumeepoliittikkaa käsittelevän aiheen oman ammatillisen taustani vuoksi. Olen työskennellyt päihdekuntoutuksen parissa lähes

kahdenkymmenen vuoden ajan, minkä myötä minulle on kertynyt ymmärrystä päihderiippuvuuden ilmiöstä sekä sen taustalla vaikuttavista syistä. Olen myös osallistunut aihetta käsittelevään julkiseen keskusteluun mielipide- ja blogikirjoitusten muodossa, ja yksi näistä teksteistä onkin mukana tutkielmani aineistossa.

Ongelmalliseen päihteidenkäyttöön suhtaudutaan yhteiskunnassa valitettavan usein yksilön omana valintana ja epätoivottuna käytöksenä, josta ohjataan pois erilaisten rajoitusten ja rangaistusten avulla. Päihderiippuvaisella henkilöllä on kuitenkin usein taustallaan traumatisoitumista, kasautuneita ongelmia ja ylisukupolvista huono-osaisuutta (Kotovirta ym. 2021, 13). Päihderiippuvuuden aikaan saamasta käyttäytymisestä rankaisemalla yhteiskunta osoittaa jo lähtökohtaisesti heikossa asemassa olevalle ihmiselle paikan rikollisena. Ulkopuolelle sulkeminen ja suoranainen narkofobia ei kannusta tavoittelemaan muutosta parempaan. Toivon tutkielmani osaltaan lisäävän yhden näkökulman siihen, miten rakentavaa yhteiskunnallista keskustelua ylläpitämällä ja tutkittua tietoa esiin tuomalla voitaisiin parantaa ihmisoikeuksien toteutumista myös päihteitä käyttävien ihmisten kohdalla.

2 HUUMETILANNE JA HUUMAUSAINEPOLITIikka

Tässä luvussa kuvaan Suomen huumetilannetta ja huumausainepoliittista linjaa sekä niiden kehitystä viimeisten vuosikymmenten aikana. Tavoitteenani on taustoittaa ja luoda kontekstia tämän päivän huume keskustelulle. Kuvailen myös kansainvälisiä eroja esittelemällä länsimaissa ja ankaran kontrollin maissa sovellettuja huume poliittisia ratkaisuja.

2.1 Huumeiden käyttö Suomessa

Laajasti ymmärrettynä kaikkia ihmisen psyykkisiin toimintoihin vaikuttavia aineita voidaan pitää huumausaineina. Rajatumpi määritelmä on oikeudellinen, eli laittomaksi määritellyt päihteet luetaan huumeiksi, kun taas vaikkapa kahvi tai alkoholi jätetään määritelmän ulkopuolelle. Termin merkitys siis luodaan kansainvälisissä sopimuksissa ja lainsäädännössä – mikään aineen ominaisuus tai käyttötarkoitus ei itsessään vielä tee aineesta huumetta. Monia keskushermostoon vaikuttavia ja riippuvuutta aiheuttavia aineita käytetään laillisesti ja varsin yleisesti nautintoaineina tai lääkkeinä, kun taas toisten aineiden käyttö on paheksuttavaa ja rangaistavaa. Huumausaineen käsite on siis sosiaalinen ja aikasidonnainen konstruktio, jonka yhteiskunnallinen merkitys määrittyy kontrollipoliittisista lähtökohdista. (Hakkarainen 1992, 15–19.)

Monet nykyään laittomiksi huumausaineiksi luokiteltavat aineet, kuten oopiumi, heroini ja kokaiini, ovat olleet pitkään lääkinnällisessä käytössä. Osaa niistä, ja myös esimerkiksi metamfetamiinia ja kannabisuutetta, myytiin 1900-luvun alkupuoliskolle asti apteekeissa, eikä käyttöön nähty liittyvän erityisen vakavia ongelmia. (Christie ja Bruun 1986, 111–112; Ylikangas 2009.) Opiaattien, lähinnä morfiinin, väärinkäyttöä ilmeni Suomessa 1930-luvulla, jolloin sitä esiintyi enimmäkseen pienen yläluokkaisen

väestöosan keskuudessa (Hakkarainen 1992, 23). 1940-luvulla, sodan aikana ja välittömästi sen jälkeisinä vuosina, huumeriippuvaisten henkilöiden määrä lisääntyi ja etenkin rintamalta siviiliin palanneilla miehillä ilmeni heroiiniriippuvuutta. Myös amfetamiinia oli totuttu käyttämään niin sotaoloissa kuin siviilissäkin. Vaikka heroiininkulutus olikin Suomessa korkeaa muihin maihin verrattuna – mikä herätti myös kansainvälistä kritiikkiä – kosketti huumeriippuvuus tuolloin varsin pientä osaa suomalaisista. (Ylikangas 2009, 182-183.) Huumeidenkäyttöön liittyviä vähäisiä ongelmia ei tuolloin nähty poliisin toimivaltaan kuuluvina asioina, vaan lääketieteellisenä ilmiönä, jonka ratkaisuja haettiin terveyspalveluista ja lääkevalvonnasta (Tammi 2007, 252).

Huumeetilanne kuitenkin muuttui täysin 1960-luvun jälkipuoliskolla, kun kannabiksen, psykedeelien ja monien muiden päihteiden kokeilut lisääntyivät osana nuorison liikehdintää (Hakkarainen 1992, 60, 69). Tästä vaiheesta puhutaan Suomen ensimmäisenä huumeaaltona. Asenteet huumeita kohtaan, kuten lainsäädännön mahdollistamat poliisin puuttumisen keinotkin, kovenivat 1970-luvulla. Tämän myötä käyttö supistui ja pysyi verraten vähäisenä parinkymmenen vuoden ajan. (Partanen 2002, 23.)

Toinen, ratkaisevasti ensimmäistä laajempi huumeaalto saapui Suomeen 1990-luvulla. Tällöin kansainvälinen huumeituotanto ja -kauppa organisoituivat ennennäkemättömällä tavalla. Nyt käyttämisessä ei ollut kyse erillisestä alakulttuurista tai protestista, vaan tavalliset, työssäkäyvät ja yhteiskunnassa mukana olevat ihmiset – pääsääntöisesti nuoret aikuiset – saattoivat käyttää huumeita rentoutuakseen tai juhliakseen. Toki käytön yleistymisen johti myös vakaviin huumeriippuvuuksiin ja syrjäytymiseen. (Partanen 2002, 25.) 1990-luvun huumeaalto ei ole sittemmin laantunut, vaan huumeiden kokeilu, ongelmakäyttö ja haitat ovat päinvastoin lisääntyneet merkittävästi (Rönkä 2020). Huumeiden kokeilujen ja käytön yleisyys ei siis näytä enää vaihtelevan aaltomaisesti, vaan trendi on jatkuvasti kasvava (Hakkarainen ja Salasuo 2020).

Kuvaavaa viime vuosikymmenten kehitykselle on, että huumeekokeilut ovat ne-linkertaistuneet 1990-luvun alun jälkeen. Viimeisimmän, vuonna 2022 toteutetun huumeekyselyn mukaan 29 prosenttia suomalaisista on kokeillut jotakin huumeainetta elämänsä aikana, ja tyypillisintä tämä on 25–34-vuotiaiden ikäryhmässä. Heistä 47 prosenttia eli lähes puolet on kokeillut elämänsä aikana jotakin huumeainetta. Ylivoimaisesti yleisimmin käytetty huume on kannabis, jonka elinikäisprevalenssi on koko väestön tasolla 28,5 prosenttia. Seuraavaksi yleisimmin käytettyjä aineita ovat amfetamiini, ekstaasi ja kokaiini, joita on elämänsä aikana käyttänyt 5–7 prosenttia suomalaisista. (Karjalainen, Hakkarainen ja Salasuo 2023, 2, 14.) Huumeiden ongelmakäyttö koskettaa yleisimmin nuorten aikuisten ikäryhmää. Heidän osuutensa

myös huumeiden käyttöön liittyvissä kuolemissa on suuri, mikä on kansainvälisessä vertailussa poikkeuksellista. (Rönkä 2020.)

2.1.1 Huumekuolemat

Huumeiden kokeilun ja käytön lisääntymisen myötä myös huumemyrkytyskuolemat ja huumeiden pitkäaikaiskäyttöön liittyvät kuolemat ovat lisääntyneet Suomessa koko 2000-luvun ajan. Yleisimmin tapaturmainen huumemyrkytyskuolema johtuu opioidien, rauhoittavien lääkkeiden ja alkoholin yhdistelmästä. Päihteidenkäyttö on useimmiten jatkunut pitkään ja taustalla saattaa olla myös hoitamattomia mielenterveysongelmia. Huumekuoleman uhri on tyypillisimmin palveluiden ulkopuolella oleva mies, joka kuolee nukkuessaan. (Viskari ja Kailanto 2021.)

Vuonna 2020 Suomessa kuoli huumemyrkytykseen 258 henkilöä (EMCDDA 2022). Tämä tarkoittaa lähes viittä kuolemaa joka viikko. Noin joka kymmenes huumekuolema on itsemurha (Tilastokeskus 2021). Vaikka huumeidenkäyttö ei olisi varsinainen kuolinsyy, voi se myötävaikuttaa ennenaikaiseen kuolemaan. Vuonna 2020 noin 500 kuoleman yhteydessä todettiin vainajalla olleen lääkkeiden tai huumeiden päihdekäyttöä (Jääskeläinen ja Virtanen 2022, 71). Huumeisiin kuolleiden keski-ikä oli Suomessa vuonna 2020 31,7 vuotta (Kriikku, Tikkanen ja Ojanperä 2022), kun muualla Euroopassa huumeisiin kuollaan keskimäärin 10 vuotta vanhempana (EMCDDA 2022b). Suomessa huumekuolemien uhreista 117 eli 45 prosenttia oli vuonna 2020 alle 30-vuotiaita nuoria aikuisia (Tilastokeskus 2021), ja heistä seitsemän oli kuollessaan alaikäisiä (Kriikku, Tikkanen ja Ojanperä 2022). Huumekuolemien määrän kansainvälinen vertailu on tilastointitapojen eroavaisuuksien vuoksi haastavaa. Pohjoismaisessa vertailussa Suomi edustaa huumekuolemien määrässä keskitasoa. (Kriikku ja Ojanperä 2020.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen vuosille 2021–2023 nimeämä Huumekuolemien ehkäisyn asiantuntijaryhmä (HEAR) laati keväällä 2022 Huumekuolemien ehkäisyn Suomen mallin, joka antaa toimenpidesuosituksia poliittisille päättäjille ja alueellisten palveluiden suunnittelijoille. Mallin painopisteissä nostetaan esiin mm. opioidikorvaushoidon ja terveysneuvonnan saatavuuden merkitys, mutta myös luottamuksen lisääminen viranomaisten ja huumeita käyttävien ihmisten välillä, jotta avunpyytämisen kynnyks madaltuisi. Olennaista on myös huumeita käyttäviin ihmisiin kohdistuvien kielteisten asenteiden vähentäminen. HEAR peräänkuuluttaa huumekuolemien ehkäisyyn samaa kunnianhimoista tavoitetta, jota on noudatettu liikenne- ja turvallisuusuustyössä – vaikka huumeisiin kuolee enemmän ihmisiä kuin liikenneonnettomuuksissa, vain jälkimmäisessä tapauksessa pyritään nollassoon. (Kailanto ja Viskari 2022, 2–3.)

Valvotut käyttötilat ja ainetunnistus ovat Huumekuolemien ehkäisyn Suomen mallissa mainittuja konkreettisia toimenpiteitä, joilla huumekuolemia voitaisiin vähentää (Kailanto ja Viskari 2022, 7, 13). Nykyinen lainsäädäntö ei kuitenkaan salli niiden toteuttamista osana palvelujärjestelmää. Ainetunnistuksen sijaan parhaillaan toteutetaan tutkimushanketta, jossa ajantasaista huumetietoa kerätään analysoimalla ainejäämiä esimerkiksi huumeiden säilyttämiseen käytetyistä pusseista. (Kaskela ym. 2022.) Tällä tavoin tutkimusta voidaan tehdä lain sallimissa rajoissa, vaikka luotettavien tulosten tuottaminen onkin pelkistä huumejäämistä tavanomaista ainetunnistusta haastavampaa (A-klinikkasäätiö 2022b). Kansalaisaloite valvottujen käyttötilojen kokeilun mahdollistavan lainvalmistelun aloittamiseksi keräsi vaadittavat 50 000 kannattajaa ja eteni siten eduskunnan käsittelyyn kesäkuussa 2023 (Palkoaho ym. 2022).

2.1.2 Asenteet huumeiden käyttöä kohtaan

Huumeet ja niiden käyttö ovat tulleet aikaisempaa tutummaksi entistä suuremmalle osalle suomalaisia, joko omakohtaisesti tai tuttavapiirin kautta. Esimerkiksi vuonna 2018 toteutettuun huumeaiheiseen väestökyselyyn vastanneista alle 35-vuotiaista henkilöistä yli puolet ilmoitti tuntevansa henkilökohtaisesti jonkun huumeidenkäyttäjän. Kosketuspinnan, tietoisuuden ja henkilökohtaisten yhteyksien lisääntymisen myötä huumeita kohtaan tunnetut pelot ovat vähentyneet. Tästä on seurannut asenteiden ja mielipiteiden selvää lieventymistä 1990-luvun tilanteeseen verrattuna. Asenteiden muutos koskee ennen kaikkea kannabista. (Karjalainen, Pekkanen ja Hakkarainen 2020, 35.) Muutostrendiä kuvastaa esimerkiksi se, että aikaisemmat kannabiksen käytön rangaistavuuden muutokseen tähtäävät kansalaisaloitteet eivät ole keränneet lähellekään riittävää kannattajamäärää edetäkseen eduskunnan käsittelyyn. Vuonna 2019 näin kuitenkin tapahtui, minkä voi nähdä merkinä muutosta vaativien asenteiden vahvistumisesta. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2021.)

Kannabis on ylivoimaisesti eniten käytetty huume Suomessa, kuten muissakin Euroopan maissa (EMCDDA 2022a, 51). Vuonna 2022 toteutetun väestökyselyn mukaan jo 53 prosenttia suomalaisista on sitä mieltä, että kannabiksen käytöstä ei pitäisi rangaista (Karjalainen, Hakkarainen ja Salasuo 2023, 5). A-klinikkasäätiön kyselytutkimuksen mukaan 25 prosenttia vastanneista ilmoitti suhtautuvansa myönteisesti kaikkien huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumiseen – tosin tässä kyselyssä painotettiin erityisesti huumekuolemien ehkäisemisen näkökulmaa. Alle 30-vuotiaista vastaajista 41 prosenttia piti rangaistavuudesta luopumista kannatettavana toimenpiteenä huumekuolemien ehkäisemiseksi. (A-klinikkasäätiö 2022a, 41.)

Niin kutsuttujen kovien huumeiden käyttöön ja riskeihin suhtaudutaan kuitenkin väestötasolla kriittisesti, ja säännöllistä käyttöä pidetään vaarallisempana kuin ko-

keiluja (Karjalainen, Pekkanen ja Hakkarainen 2020, 35). Negatiivisista asenteista huumeita käyttäviin ihmisiin kertoo esimerkiksi se, että vuonna 2019 toteutetun Mielen-terveysbarometrin mukaan 81 prosenttia suomalaisista ei haluaisi huumeidenkäyttäjää naapurikseen (Mielen-terveyden keskusliitto ry ja Kantar TNS Oy 2019, 19). Hyväksyvämpi suhtautuminen kannabista kohtaan lienee seurausta siitä, että kannabiksella on monessa maassa erityisasema muihin huumeisiin verrattuna. Esimerkiksi tietyissä Yhdysvaltojen osavaltioissa ja Kanadassa tehdyt politiikkamuutokset ja säännellyn kannabiksen myynnin salliminen ovat nostaneet kannabista julkiseen keskusteluun entistä enemmän (Karjalainen, Pekkanen ja Hakkarainen 2020, 35). Muualla maailmassa tapahtuvat muutokset vaikuttavat luonnollisesti myös Suomessa käytävään keskusteluun ja asenneilmapiiriin (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021).

2.2 Huumepolitiikka Suomessa

Suomalaisen huumausainepolitiikan tavoitteena on ehkäistä huumeiden käyttöä ja leviämistä. Tähän pyritään kokonaiskieltopolitiikan keinoin: vakavan huumerikollisuuden eli huumausaineiden valmistamisen, myymisen ja salakuljetuksen ohella myös huumeiden käyttö on Suomessa laitonta ja rangaistavaa. Käytön laittomuuden ajatellaan vähentävän huumeiden käyttöä ja myyntiä sekä vahvistavan huumeisiin kohdistuvia kielteisiä asenteita. Kokonaiskieltopolitiikan ohella Suomessa toteutetaan kansanterveydellisesti painottunutta haittoja vähentävää politiikkaa, jolla tavoitellaan huumeiden käytöstä aiheutuvien vakavien haittojen minimoimista. Esimerkiksi opioidikorvaushoito ja terveysneuvonta ovat haittoja vähentäviä toimenpiteitä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022.) Tätä rikoskontrollin ja kansanterveysnäkökulman yhdistelmää kutsutaan kahden raiteen huumepolitiikaksi, jota toteutetaan Suomen lisäksi valtaosassa länsimaita (Tammi 2012, 232).

Huumausainepolitiikan valmistelu tapahtuu eri hallinnonalojen yhteistyönä, jonka tavoitteena on valtakunnallisesti yhtenäinen ja eri yhteiskunnalliset sektorit huomioiva poliittinen linja (Warpenius 2021, 39). Sisäministeriön rooli on sosiaali- ja terveysministeriön ohella merkittävä, ja keskeisin huumepoliittinen keskustelu käydäänkin näiden kahden hallinnonalan välillä. Suomalaisen huumausainepolitiikan muutokset tapahtuvat pienin askelin, neuvotellen ja konsensukseen pyrkien. Asetelma on kuitenkin lähtökohdiltaan ja intresseiltään ristiriitainen haittojen vähentämisen ja kokonaiskieltopolitiikan lähestymistapojen välillä tasapainotellessaan. (Tammi 2002, 265–266.)

2.2.1 Lainsäädännön kehitys

Huumeiden käytöstä tuli Suomessa rangaistavaa vuonna 1966 annetun huumausainasetuksen myötä, kun Suomi saattoi voimaan Yhdistyneiden kansakuntien vuoden 1961 kansainvälisen huumausaineyleissopimuksen (Asetus vuoden 1961 huumausaineyleissopimuksen määräysten soveltamisesta 1966). Huumausaineiden käyttö ei siis tätä ennen ollut laitonta eikä rangaistavaa. Vuonna 1968 perustettiin huumausainekomitea, jonka tehtävänä oli laaja-alaisesti selvittää huumeiden käyttöön, käyttäjiin ja tarvittaviin toimenpiteisiin liittyviä kysymyksiä. Varsinainen huumausainelaki säädettiin vuonna 1972, jolloin huumeiden käytön kriminalisointi vahvistettiin. (Hakkarainen 1992, 135–137.) Käytön rangaistavuus ei kuitenkaan sisältynyt alkuperäiseen hallituksen esitykseen (Hallituksen esitys eduskunnalle huumausainelaki 1970), sillä hallitus ei asiantuntijoita kuultuaan katsonut rikosoikeudellisten toimenpiteiden vaikuttavan huumeista riippuvaisiin henkilöihin. Lakivaliokunta puolestaan päätyi käytön rangaistavuutta puoltavalle kannalle perusteenaan ennaltaehkäisy sekä se, että rangaistavuudesta luopuminen voitaisiin tulkita huumeiden käytön hyväksyväksi signaaliksi. (Putkonen ja Parhi 2019, 636.) Lopulta, monipolvisten keskusteluiden ja täpärien valiokunta- ja eduskuntaäänestysten myötä, käytön rangaistavuus sisällytettiin huumausainelakiin. Linjaus oli aikanaan kansainvälisesti harvinainen (Kainulainen 2002, 229) – sen voi nähdä kuvastavan aikansa poliittista epästabiiliutta ja puolueiden välistä valtakamppailua. Suhtautuminen käytön rangaistavuuteen noudatti selkeää oikeisto-vasemmistojakolinjaa porvarillisten puolueiden vaatiessa käytön rangaistavuutta ja vasemmiston tukiessa hallituksen esitystä rangaistavuudesta luopumiseksi. (Hakkarainen 1992, 137.)

Huumausainelaki pysyi voimassa sisällöltään muuttumana 1990-luvun alkuvuosille saakka, jolloin toteutettiin rikoslain kokonaisuudistus. Tällöin huumausainerikokset sisällytettiin osaksi rikoslakia. (Kainulainen 2009, 95.) Huumeongelman rikosoikeudellisen määrittelyn painopiste siirtyi tällöin järjestyksenpitoon ja nuorisoon liittyvästä kysymyksestä järjestäytyneen huumerikollisuuden torjuntaan (Hakkarainen 1999, viitattu teoksessa Tammi 2007, 252). Huumeiden käytön rangaistavuus säilytettiin laissa ilman erityisen kiivasta väittelyä, mutta sen sijaan sopivasta rangaistusasteikosta ja rikoksen tekemuotojen porrastuksesta esitettiin erilaisia näkemyksiä. Lopulta lakiin hyväksyttiin erityissäännös, jonka mukaan huumeiden käyttöön syyllistyneiden henkilöiden kohdalla voidaan luopua toimenpiteistä. Syyttäjiä ja tuomareita siis kehoitettiin jättämään huumeita käyttäneet henkilöt lähtökohtaisesti syyttämättä tai tuomitsematta rangaistukseen. (Kainulainen 2009, 117–120.)

Toimenpiteistä luopumisen erityissäännöstä ei kuitenkaan ryhdytty sovelta-
maan laajasti – tämähän olisi käytännössä pohjustanut huumeiden käytön rangaista-

vuudesta luopumista. Syyttäjät luopuivat syytetoimista enimmillään noin joka kymmenennen huumausainerikoksen kohdalla, ja käytännöt olivat epäyhtenäisiä. Tuomitsematta jättämiseen päädyttiin vain hyvin harvoin. (Kainulainen 2009, 122–136.)

2.2.2 Huumausaineen käyttörikos

Epäyhtenäisen syyttämiskäytännön sekä rikosprosessin keventämisen ja nopeuttamisen vuoksi lainsäädäntöä uusittiin jälleen vuonna 2001, jolloin toteutettiin huumausaineen käyttörikosuudistus. Uudistuksessa lievennettiin huumeiden käytöstä tuomitavan enimmäisrangaistuksen ankaruutta ja otettiin käyttöön rangaistusmääräysmenettely, joka antoi poliiseille oikeuden antaa rangaistusvaatimuksia – käytännössä sakkoja – suppean esitutinnan perusteella. (Kainulainen 2009, 137–138.) Lakiuudistuksen tavoitteena ei kuitenkaan ollut helpottaa huumeita käyttävien ihmisten tilannetta. Päinvastoin, monet kansanedustajat kokivat huumeiden käyttäjien pääsevän liian vähällä toimenpiteistä luopumisen erityissäännöksen vuoksi. Nuorten henkilöiden ja hoidon tarpeessa olevien kohdalla haluttiin silti painottaa vaihtoehtoista tilanteeseen puuttumista, kuten puhuttelua ja hoitoonohjausta, käyttörikoksesta sakottamisen sijaan. Tosiasiassa seuraamuskäytäntö kuitenkin kiristyi huumausaineen käyttörikosuudistuksen jälkeen. (Kainulainen 2009, 143–144, 387.) Uudistuksen myötä monessa tapauksessa, jossa aiemmin olisi tehty syyttämättä jättämispäätös, määrättiin nyt sakkorangaistus (Kinnunen 2008, 75). Rikoslain (39/1889, 50 luku 2 a § 2001) mukaan enimmäisrangaistus huumausaineen käyttörikoksesta on kuusi kuukautta vankeutta.

Huumausaineen käyttörikoksen tunnusmerkistö sisältää huumausaineen käyttämisen ja vähäisen määrän hallussapidon tai hankkimisen yrittämisen omaa käyttöä varten. Käytön kestolla, määrällä tai aineen laadulla ei ole rikoksen tunnusmerkistön täyttymisen kannalta merkitystä, vaan kyse voi olla yhtä lailla kertaluonteisesta huumekeilusta kuin pitkäaikaisesta, säännöllisestä käytöstäkin. Huumausaineen maahantuonti tai viljeleminen eivät sisälly käyttörikoksen tunnusmerkistöön, vaikka kyse olisi pienistä määristä vain omaa käyttöä varten. (Kainulainen 2006, 12–13.) Käyttörikos merkitään aina, myös toimenpiteistä luopumisen tapauksessa, poliisiasiain tietojärjestelmään. Huumemerkinettä säilytetään rekisterissä tapauksesta riippuen viidestä kymmeneen vuoden ajan. Rekisteritieto tulee esiin poliisin antamassa turvallisuusselvityksessä tai silloin, kun henkilöä pyydetään toimittamaan rikostaustaselvitys opiskelu- tai työpaikkaa varten. Näin ollen rekisterimerkinnän negatiiviset vaikutukset voivat olla etenkin nuoren henkilön elämänkululle varsin merkittävät ja syrjäytymiselle altistavat. (Hakkarainen ja Tammi 2018.) Vuonna 2021 poliisin tietoon tuli 19 295 huumausaineen käyttörikosta (Tilastokeskus 2022). Kolmasosassa näistä tapauksista

käyttörikos oli vakavin ilmi tullut rikos, eli samaan rikosjuttuun ei liittynyt esimerkiksi rattijuopumuksen tai huumeiden myymisen kaltaisia vakavampia rikosnimikkeitä (Ajatushautomo Päihdepolitiikka Nyt, ei pvm.).

2.2.3 Haittoja vähentävät toimet

Rikosoikeudellisten seuraamusten rinnalla Suomessa toteutetaan haittoja vähentävää huumepolitiikkaa. Tämä suuntaus nousi repressiivisten kontrolliin ja rangaistavuuteen perustuvien toimien rinnalle 2000-luvun taitteessa. (Tammi 2007, 34.) 1990-luvulla tapahtuneen huumeidenkäytön nopean lisääntymisen ja sen aiheuttamien haittojen, kuten käyttäjien keskuudessa levinneen hepatiittiepidemian myötä tarvittiin uusia keinoja ja nopeaa toimintaa ongelmiin vastaamiseksi. Ensimmäinen terveysneuvontapiste, jossa huumeiden käyttäjillä oli mahdollisuus vaihtaa käyttövälineitä puh-taisiin, aloitti toimintansa projektimuotoisena Helsingissä vuonna 1997. Terveysneuvontakokeilu lanseerattiin nimenomaan tartuntatautien ehkäisemisen mandaatilla. (Ovaska, Holopainen ja Annala 1998, 9.) Toiminta laajeni nopeasti, vaikka se kohtasi-kin kritiikkiä etenkin poliisin toimesta. Arvostelijoiden mielestä terveysneuvonta antoi laittomien huumeiden käytölle hyväksynnän. (Tammi 2002, 261–262.) Nykyään laki velvoittaa kuntia huolehtimaan suonensisäisesti huumeita käyttävien henkilöiden käyttövälineiden vaihtamisesta tartuntatautien torjumiseksi (Valtioneuvoston asetus tartuntataudeista 146/2017.)

Toinen tärkeä huumeidenkäytön haittojen vähentämiseen tähtäävä kehityskulku liittyy korvaushoidon yleistymiseen, joka myös ajoittui vuosituhannen vaihteseen. Korvaushoito perustuu ajatukseen päihderiippuvuudesta aivosairautena, jonka hoitamisessa lääkityksellä on iso rooli. Kyseessä on siis lääketieteellinen lähestymistapa, jonka implementointia edistettiin nimenomaan lääkärikunnan keskuudessa. Suhtautuminen ei kuitenkaan ollut ristiriidatonta, ja julkiseen keskusteluun korvaushoito nousikin eräiden yksityislääkärien hoidettua potilaidensa huumeriippuvuutta korvaushoitolääkkeillä, jotka eivät olleet Suomessa vielä siihen tarkoitukseen sallittuja. (Hakkarainen ja Tigerstedt 2005.) Näiden tapausten ja kansainvälisen tutkimusnäytön myötävaikuttamana korvaushoito nousi poliittiselle agendalle ja lopulta lainsäädäntöön (Sosiaali- ja terveysministeriön asetus opioidiriippuvaisten henkilöiden vieroitus-, korvaus- ja ylläpito-hoidosta eräillä lääkkeillä 607/2000). Nykyään korvaushoito on varsin yleinen huumeriippuvuuden hoitomuoto: Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tilaston mukaan 50 prosenttia päihdehuollon huumeasiakkaista on opioidi-korvaushoidon piirissä (Impinen 2022).

Kahden raiteen huumepolitiikka siis institutionalisoitui ja vahvistui Suomen viralliseksi linjaksi huumeongelmiin vastaamiseksi. Tätä politiikkaa on rakennettu yhteisillä strategioilla ja ohjauksella, joiden luomisessa ja toteuttamisessa kansallisella

huumausainepoliittisella koordinaatioryhmällä on keskeinen rooli. Haittojen vähentämällä ei kuitenkaan ole pyritty huumeisiin tai niiden käyttäjiin kohdistuvan kontrollin höllentämiseen. Kahden raiteen mallissa käyttäjään kohdistuu pelkän rikosoikeudellisen hallinnan lisäksi myös kansanterveydellisiä kontrollitoimia. (Tammi 2007, 34, 40.) Koska kansanterveysperusteinen haittojen vähentämisen politiikka ei kritisoi kontrollitoimista aiheutuvia haittoja, on sen ohella syytä huomioida ihmisoikeusperustainen näkökulma. Tässä lähestymistavassa keskiössä on rikosoikeudellisen puuttumisen lieventäminen ja huumeita käyttävien ihmisten oikeudenmukainen ja tasa-arvoinen kohtelu. (Hurme 2002, 418.)

2.2.4 Huumausainepoliitiikan ohjaus ja poliittinen päätöksenteko

Suomen huume politiikan perustana toimivat kansainväliset huumausainesopimukset, kansallinen lainsäädäntö sekä huumausainepoliittiset asiakirjat. Lisäksi hallituskausittain laaditaan valtioneuvoston huumausainepoliittinen periaatepäätös sekä siihen pohjautuvia toimenpideohjelmia. Huumausainepoliitiikan koordinoitavuudessa on sosiaali- ja terveysministeriö, jonka tukena toimii tutkimus- ja asiantuntijatietao tuottava Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022.)

Päihde- ja riippuvuusilmiötä sääntelevillä politiikkatoimilla pyritään vahvistamaan kansalaisten hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta. Keskeinen kansallisia toimia ohjaava asiakirja on vuonna 2021 julkistettu Päihde- ja riippuvuusstrategia, joka linjaa tavoitteita ja painopisteitä hallituskautet ylittävällä, vuoteen 2030 saakka jatkuvalla aikajänteellä. Strategialla pyritään päihdeiden käytöstä ja rahapelaamisesta aiheutuvien haittojen vähentämiseen, ja sillä on viisi erityistä painopistettä: päihdeitä käyttävien ihmisten oikeuksien vahvistaminen, yhteistyön ja tietoperustan parantaminen, päihdeisiin ja riippuvuuksiin liittyvien politiikkatoimien tehostaminen, päihdepalveluiden ja ehkäisevän työn laadun ja saatavuuden varmistaminen sekä valtioneuvostotason asiantuntemuksen varmistaminen. Strategian toimeenpano tapahtuu erilaisten ohjelmien, periaatepäätösten ja suositusten avulla (Kotovirta ym. 2021, 7–9; 31). Nykyisenkaltaista laaja-alaisesti päihde- ja riippuvuus kysymyksiä linjaavaa strategiaa odotettiin pitkään, sillä edellinen huumausainestrategia julkaistiin vuonna 1997 (Lång ym. 1997).

Hallituksen tärkeimmät huumausainepoliittiset tavoitteet linjataan Valtioneuvoston huumausainepoliittisessa periaatepäätöksessä. Tavoitteiden edistymistä seurataan huumausainepoliittisessa koordinaatioryhmässä. Vuosille 2021–2023 linjattu periaatepäätös mm. painottaa nuorten henkilöiden huumeidenkäyttöön puuttumista entistä vaikuttavammin esimerkiksi poliisin toteuttamaa hoitoonohjausta tehostamalla. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2021.) Huumausainepoliittisten toimien päämääristä ollaan toimijoiden keskuudessa pitkälti samaa mieltä, mutta tavoitteisiin pääse-

misen keinoista sen sijaan vallitsee erilaisia käsityksiä (Kotovirta 2021). Periaatepäätöksessä mainitaankin, että toimenpiteitä valitessa tulee huomioida asiantuntijoiden näkemykset (Sosiaali- ja terveysministeriö 2021).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on ottanut rangaistavuudesta luopumista puoltavan kannan. Puoltava näkökulma tuotiin esiin helmikuussa 2018 julkaistussa THL:n blogikirjoituksessa, jossa tutkimusprofessori Pekka Hakkarainen ja tutkimusohjelmajohtaja Tuukka Tammi peräänkuuluttivat uutta lähestymistapaa huumeepoliittisiin kysymyksiin (Hakkarainen ja Tammi 2018). Ulostulo käänsi kokonaan uuden sivun suomalaisessa huume keskustelussa, kun valtion asiantuntijainstituutio kyseenalaisti nykyisen rangaistuksiin perustuvan käytännön. Hakkarainen ja Tammi kertoivatkin, että asiasta oli käyty keskustelua laitoksen johdon kanssa ja sitä oli harkittu perinpohjaisesti ennen blogikirjoituksen julkaisua (Tammi 2019). THL:n kanta on linjassa Yhdistyneiden kansakuntien alaisen Maailman terveysjärjestön suosituksen kanssa (World Health Organization 2014, 91).

THL esittää huumeepoliittikkaa kehitettävän siten, että huumeiden käyttöön puuttutaisiin ensisijaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon keinoin rikosoikeudellisten sanktioiden sijaan. Huumeita ongelmallisesti käyttävät ihmiset olisi THL:n mukaan tärkeää saada palveluiden piiriin nykyistä aikaisemmin, sillä mittavimmat haitat ja esimerkiksi huume kuolemat tapahtuvat useimmin palveluiden ulkopuolella. Rangaistavuudesta luopumisen ohella tulisikin laajentaa ja kehittää hoitojärjestelmää. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021.) Huumeiden käytön rangaistavuudesta luopuminen ei kuitenkaan päätynyt päihde- ja riippuvuusstrategiaan tai huumausainepoliittiseen periaatepäätökseen.

Asiantuntijoiden suosituksista huolimatta huumeepoliittista reformia ei siis ole toteutettu Suomessa. Suurimpien puolueiden kannat huumeidenkäytön rangaistavuudesta luopumiseen ovat edelleen kielteiset (Tolkki 2022). Eduskuntapuolueista vain vihreät (2018) ja vasemmistoliitto (2022) ovat linjanneet puoltavansa rangaistavuudesta luopumista, minkä lisäksi vihreät kannattaa kannabiksen laillistamista (Vihreät 2021).

Väestötasolla asenteet ovat sallivammat, jonka vuoksi liberaalimpaa huumeepoliittikkaa on pyritty edistämään kansalaisaktiivismin keinoin. Yksi vaikuttamisen keinoista on kansalaisaloite, jolla kansalaiset voivat saada lakialoitteensa eduskunnan käsiteltäväksi (Oikeusministeriö, ei pvm.). Etenkin kannabiksen lainsäädännöllisen aseman muuttamiseksi on esitetty useita kansalaisaloitteita, joista viimeisin ylitti vaaditun 50 000 kannattajan rajan vuonna 2019 edeten näin eduskunnan käsittelyyn. Aloite hylättiin eduskunnassa keväällä 2022. Kansalaisaloitteen käsittelyssä kuullut asiantuntijat eivät pääsääntöisesti kannattaneet kannabiksen käytön rangaistavuuden poistamista. Huumausainepoliittikan toimivuutta arvioivan kattavan selvityksen teke-

mistä kuitenkin suositettiin. (Eduskunta 2022b.) Kannabiksen erityisasemasta säätämisen sijaan kannatettiin toimenpiteisiin ryhtymistä kaikkien huumausaineiden rangaistavuudesta luopumiseksi (mm. Hakkarainen 2021; Nuotio 2021). Lakivaliokunnan mietinnössä kuitenkin todettiin nykyisten huumausainepolitiikan linjausten olevan onnistuneita, eikä lisäselvityksille nähty tarvetta. Lakivaliokunnan jäsenet Saara Hyrkkö, Mirka Soinikoski ja Suldaan Said Ahmed jättivät vastalauseensa lakivaliokunnan mietintöön ehdottaen laaja-alaisen kokonaisarvion laatimista ja kaikkien huumausaineiden rangaistavuuden poistamisen vaikutusten tarkastelua. (Eduskunta 2022b). Vastalause hylättiin eduskunnan äänestyksessä (Eduskunta 2022a).

2.3 Huumepolitiikka muualla maailmassa

Erot huumepolitiikassa ja huumeidenkäytön yleisyydessä eri puolilla maapalloa ovat valtavat. Globaalin huumepolitiikan kivijalka rakentuu kolmelle vuosina 1961, 1971 ja 1988 annetulle YK:n huumausaineyleissopimukselle, joissa jäsenvaltiot velvoitetaan kontrollitoimiin (UNOCD 2013). Yleissopimuksissa ei aseteta ylärajaa kansallisen huumausainelainsäädännön ankaruudelle, vaan jäsenvaltiot määrittelevät rangaistusasteikon ja kontrollin tason oman tilanteensa ja tarpeensa mukaan (Global Commission on Drug Policy 2021, 7). Osassa maailman maita huumeiden käyttöä ei ole koskaan kriminalisoitu.

Kokonaan huumevapaan yhteiskunnan ihanne on ohjannut globaalia huumepolitiikkaa viimeisen viidenkymmenen vuoden ajan. Tämän suunnan määrittely tapahtui pitkälti YK:n ensimmäisen huumausaineyleissopimuksen myötä vuonna 1961 ja vahvistui Yhdysvaltain presidentin Richard Nixonin julistaessa huumeiden vastaisen sodan vuonna 1971. Tavoitteena oli täysin huumeeton maailma, ja siihen pyrittiin alati kovenevilla keinoilla. Seuraukset ovat olleet varsin rajut: erään arvion mukaan vuonna 2021 yli kaksi miljoonaa ihmistä oli vankilassa huumausaineisiin liittyvän rikoksen perusteella, ja heistä noin neljäsosa käyttörikoksen tai pienen huumausainemäärän hallussapidon vuoksi. Huumeiden käyttöä tai huumeisiin liittyvää järjestäytyntä rikollisuutta ei kuitenkaan ole onnistuttu poistamaan tai edes vähentämään, vaan niin käytön kuin haittojenkin globaali trendi on ollut jatkuvasti nouseva. (Global Commission on Drug Policy 2021; 13, 16.)

Repressiivisen huumepolitiikan kritiikki on saanut etenkin länsimaissa entistä enemmän kaikupohjaa. Siten myös huumausaineyleissopimusten tarkoituksenmukaisuutta on haastettu, sillä ne rajoittavat mahdollisuuksia kansallisiin huumepoliittisiin reformeihin. Etenkin Aasian, Lähi-idän ja Itä-Euroopan valtiot ovat kuitenkin puolustaneet kansainvälisiin sopimuksiin sitoutumisen merkitystä. (Global Commission on Drug Policy 2021, 14.) Jakoa maiden välisten rangaistuskäytäntöjen välillä voi

Tuukka Tammen mukaan luonnehtia eroiksi länsimaiden kohtuullisen kontrollin ja Aasian maissa toteutetun julman kontrollin välillä. Rangaistusten lisäksi maiden välillä on merkittäviä eroja huumeriippuvaisille tarjotun hoidon toteuttamisessa. (Tammi 2019.) Käytännöt ja lainsäädäntö vaihtelevat joissakin maissa myös huumausainekohtaisesti, jolloin tietyt huumeet voidaan esimerkiksi luokitella miedoiksi tai koviksi (ks. esim. Government of the Netherlands, 2013).

Sääntely- ja rangaistusvalikon ankarin keinovaihtoehto eli kuolemanrangaistus on käytössä monissa Aasian ja Lähi-idän valtioissa. Maailmanlaajuisesti ainakin 131 ihmistä teloitettiin ja 237 tuomittiin kuolemanrangaistukseen vuonna 2021 huumeisiin liittyvien rikosten vuoksi. Tämä luku on kuitenkin arvioiden mukaan vain murto-osa kuolemanrangaistusten todellisesta määrästä. Tilastoinnissa on isoja haasteita, sillä esimerkiksi Kiina ei julkaise tietojaan valtiosalaisuuteen vedoten. Vähintään 3000 henkilön arvioidaan odottavan huumeisiin liittyvän kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoa. Kiinan lisäksi Indonesiassa, Iranissa, Malesiassa, Pohjois-Koreassa, Saudi-Arabiassa, Singaporessa ja Vietnamin valtioissa teloitetaan vuosittain ihmisiä huumeisiin liittyvien rikosten vuoksi. Kahdessatoista muussa Aasian ja Lähi-idän valtiossa kuolemanrangaistus on osa huumausainerikosten rangaistusvalikkoa, mutta uusia teloituksia ei ole pantu toimeen viiden viime vuoden aikana. Kuolemanrangaistustuomioita kuitenkin edelleen langetetaan myös näissä maissa. (Girelli ja Larasati 2022, 17; 32.)

Varsin säälimätöntä huumeepolitiikkaa toteutetaan myös Filippiineillä, missä vuodesta 2016 saakka käynnissä ollut huumeiden vastainen sota on vaatinut tuhansia uhreja. Maan edellisen presidentin Rodrigo Duterten lanseeraama kampanja on oikeuttanut poliisille väitettyjen huumerikollisten ajojahdin, jossa ihmisiä tapetaan kotihinsa ja kaduille. Poliisilta ei vaadita pidätysmääräystä tai kotietsintälupaa, eikä uhreilla ole mahdollisuutta reiluun oikeudenkäyntiin. Myös siviilit ovat ottaneet oikeuden omiin käsiinsä osallistuessaan presidentin rohkaisemaan mielivaltaiseen huumeidenkäyttäjien vainoamiseen. (Human Rights Council 2020, 5.) Väkivaltaiset toimenpiteet kohdistuvat erityisesti köyhimpään kansanosaan (Amnesty International 2017). Kansainvälinen rikostuomioistuin on käynnistänyt tutkinnan Filippiinien huumesodassa tapahtuneista rikoksista ihmisyyttä vastaan (International Criminal Court 2021).

Länsimaissa huumeepolitiikka perustuu pitkälti neljän peruspilarin eli ennaltaehkäisyyn, hoidon, haittojen vähentämisen ja pakkokeinojen varaan (Tammi 2019). Näihin periaatteisiin pohjautuu myös EU:n huumestrategia (Euroopan unionin neuvosto 2020). Eroja maiden välillä kuitenkin on siinä, millainen painoarvo kullekin osaluokalle annetaan. Valtaosa resursseista käytetään lainvalvontaan ja täytäntöönpanoon (Reuter 2006, 319). Myös lainsäädännöissä on eroja Euroopan sisällä: huumeiden käyttö on rangaistavaa Suomen lisäksi mm. Ruotsissa, Ranskassa ja Kreikassa, mutta

suurimmassa osassa EU-maita huumeiden käyttöä ei ole kriminalisoitu (EMCDDA 2022b).

Pohjoismainen huume politiikka on suhteellisen tiukkaa, ja huumeusainerikoksiin sovelletaan muita rikoksia ankarampaa rangaistuskäytäntöä. Ruotsissa noudatetaan jyrkintä linjaa: poliisilla on esimerkiksi valtuudet ottaa huumeidenkäytöstä epäiltyä henkilöltä veri- tai virtsanäytteitä pakkokeinoja käyttäen. (Tham 2021, 2–3.) Ruotsalaista huume politiikkaa ohjaa edelleen huumevapaan yhteiskunnan tavoittelu (Tham 2021b, 143). Tanska on puolestaan tyypillisesti suhtautunut huumeidenkäyttöön muita Pohjoismaita liberaalimmin, mutta huumeiden hallussapito omaa käyttöä varten päädyttiin kuitenkin repenalisoimaan vuonna 2004. Etenkin huumeiden viihdekäyttöön on Tanskassa pyritty puuttumaan rangaistuksia koventamalla. (Friis Søgaaard ja Søgaaard Nielsen 2021, 166–167.) Norjassa valmisteltiin 2010-luvun lopulla laajaa huume poliittista reformia Portugalin mallin mukaan. Uudistus ei kuitenkaan mennyt läpi poliittisten voimasuhteiden muuttuttua. (Larsson 2021, 117–120.)

Portugali on huume poliittinen pioneeri vuonna 2000 toteutetun reforminsa ansiosta. Maa luopui kaikkien huumeiden käytön rangaistavuudesta huume kuolemien ja hiv-tartuntojen määrän lisääntyttyä räjähdysmäisesti. Portugalin mallissa huumeiden käyttäjät ohjataan moniammatillisen työryhmän arvioon ja heille tarjotaan psykososiaalista tukea sekä mahdollisuus päihdekuntoutukseen. Malli on osoittautunut varsin tehokkaaksi haittojen vähentämisessä, sillä huume kuolemat ja tartuntatautitapaukset ovat vähentyneet murto-osaan lähtötilanteesta. Huumeiden käytön yleisyys on Portugalissa verrattain alhaisella tasolla eurooppalaiseen keskiarvoon nähden. (Rêgo ym. 2021, 2–4.) Suomessa kuolee huumeisiin väkilukuun suhteutettuna lähes seitsemän kertaa enemmän ihmisiä kuin Portugalissa (EMCDDA 2022a, 52).

Kannabis on lainsäädännöllisesti erotettu muista huumeista muutamissa länsimaissa. Ratkaisu haastaa kansainvälisen konsensuksen, sillä YK:n huumeusaineyleis-sopimuksen mukaan kannabiksen ei-lääkinnällinen käyttö on edelleen laitonta. (Global Commission on Drug Policy 2021.) Pioneerina kannabiksen ja ns. kovien huumeiden erottamisessa toimi Hollanti, missä haittojen minimoiminen on ollut huume politiikan kärkitavoite jo 1980-luvulta lähtien. (Kinnunen 2008, 56.) Cannabis ei ole Hollannissa varsinaisesti laillista, mutta sen käyttöä ja myymistä suvaitaan tietyin reunaehdoin (Government of the Netherlands 2013). Uruguayssa laillistettiin kannabiksen käyttö, kasvatusta ja myynti vuonna 2013. Hallinto kuitenkin valvoo ja sääntelee myyntiä ja edellyttää kannabiksen ostajilta rekisteröitymistä. (Cerdá ja Kilmer 2017, 118.) Myös Kanada (Government of Canada 2021) ja useat Yhdysvaltojen osavaltiot (NCSL 2022) ovat laillistaneet kannabiksen.

Yhdysvalloissa cannabis on edelleen liittovaltion tasolla laitonta. Kansalaisten asenteet kannabista kohtaan ovat kuitenkin sallivia (Brenan 2020), ja valtionhallinto presidentti Joe Bidenin johdolla onkin ryhtynyt toimiin lainsäädännön muuttamiseksi

(Biden 2022). Nixonin julistaman, vuosikymmeniä jatkuneen huumeiden vastaisen sodan suunta on siis kannabiksen osalta muuttunut. Yhdysvalloissa leviävä opioidiriippuvuusepidemia on pakottanut ottamaan uusia keinoja käyttöön myös haittojen vähentämisessä: esimerkiksi yliannostustilanteessa käytettävää vastalääkettä naloksonia on saatavilla maanlaajuisesti (CDC 2022).

3 DEKRIMINALISAATIO

Tutkielmani seuraavassa luvussa esittelen tutkielmalleni keskeisen dekriminalisaa-
tion kattokäsitteen. Dekriminalisaatiolla tarkoitetaan huumeiden käyttöön liittyvien
haittojen vähentämiseen tähtäävää poliittista strategiaa, joka tyypillisimmin sisältää
huumeiden käytön ja pienten huumemäärien hallussapidon rangaistavuudesta luopu-
misen. Taustoitan aihetta klassisten poliittisten teoreetikoiden ajatuksilla valtion
roolista kansalaisten itsemääräämisoikeuden rajoittajana. Kuvaan huumeiden käyttöä
uhrittomana rikoksena, josta ei aiheudu suoraa vahinkoa muille kuin tekijälle itselleen.
Tämän jälkeen siirryn esittelemään dekriminalisaatiopolitiikan sovellutuksia ja vai-
kuttavuutta. Kuvaan, miten rangaistavuudesta luopumisen kysymyksestä on tullut
keskeinen osa huumeepoliittista linjanvetoa.

3.1 Uhriton rikos

Max Weberin (1864–1920) klassisen määritelmän mukaan valtio on organisaatio, joka
ylläpitää legitiimiä väkivaltamonopolia maantieteellisellä alueellaan (Weber, Gerth ja
Mills 2009, 78); valtiolla on siis oikeus käyttää kovaa valtaa rangaistessaan kansalaisi-
aan lainsäädännössä rikolliseksi määritellystä toiminnasta. Rikosoikeudellisen ran-
gaistuksen oikeutusta voi perustella sen välinearvolla: rangaistuksella pyritään posi-
tiivisiin seurauksiin esimerkiksi pelotevaikutuksen myötä. Toinen näkökulma on
retributivistinen, eli väärintekijän ajatellaan ansaitsevan rangaistuksen aiheuttaman
kärsimyksen. (Renzo 2019, 51–53.) Oikeusvaltiossa rangaistavuuden perusteluiden tu-
lee olla yhteiskunnallisesti painavat. Rikosoikeuden käytön viimesijaisuuden periaate
edellyttää, että rangaistus on viimeinen keino epätoivottavaan käyttäytymiseen puut-
tumiseksi. (Oikeusministeriö, ei pvm.)

John Stuart Millin (1806–1873) muotoileman vahinkoperiaatteen mukaan vallan-
käyttö yksilön vapauden rajoittamiseksi on oikeutettua ainoastaan silloin, kun häntä

estetään tekemästä vahinkoa muille. Paternalistinen yksilön omaksi parhaaksi toimiminen ei siis riitä vallankäytön perusteeksi. (Mill 1991, 30.) Millin jalanjäljissä jatkoi englantilainen oikeusteoreetikko H. L. A. Hart (1907–1992), joka painotti lain ja yhteiskunnassa vallitsevien moraalikäsitteiden erillisyyttä (Block 2015, 75). Yhdysvaltalainen poliittinen filosofi Joel Feinberg (1926–2004) puolestaan totesi, ettei rikosoikeudellisen rangaistuksen perusteena voi olla teon koettu epämoraalisuus tai sen haitallisuus tekijälle itselleen, mikäli teosta ei aiheudu vahinkoa muille (Feinberg 1986, 142–145). Huumausaineiden käyttörikos onkin herättänyt kritiikkiä oikeustieteilijöiden keskuudessa, sillä se on niin sanottu uhriton rikos: käyttäjä ei aiheuta vahinkoa muille kuin itselleen (esim. Block 2015; Nuotio 2021). Huumeiden käytön voi katsoa olevan kansalaisen itsemääräämisoikeuden piirissä. Itsemääräämisoikeuden keskeistä merkitystä kuvastaa se, ettei muutakaan yksilötasolla vahingollista toimintaa, kuten epäterveellisen ruoan liiallista nauttimista, ole kriminalisoitu. Toki elämäntapavalinnoista voi aiheutua kärsimystä läheisille tai kustannuksia yhteiskunnalle, mutta yksilönvapautta pidetään tästä huolimatta tärkeämpänä arvona.

Kriminalisoinnilla pyritään epätoivotun käyttäytymisen vähenemiseen ja signaalivaikutukseen. Siitä aiheutuu kuitenkin myös haittoja. Esimerkiksi alkoholin kielto lakien katsotaan epäonnistuneen kaikkialla länsimaissa ja aiheuttaneen edelleen näkyviä seurauksia. (Laine 2007, 33.) Kyse on autonomian ja paternalismin suhteesta: liberaalissa yhteiskunnassa niin sanottua oikeudellista paternalismia ja moralismia ei yleisesti hyväksytä valtion taholta (Morse 2015, 675). Käytännössä lainsäädäntö kuitenkin heijastaa ennemminkin valtaapitävien ihmisten ja instituutioiden kuin koko kansan moraalinormeja (Block 2015, 76). Stigmatisoitujen ihmisryhmien itsemääräämisoikeutta ei siis välttämättä pidetä itseisarvona, mistä huumeiden käytön rangaistavuuttakin voi pitää esimerkkinä. Palaan stigman käsitteeseen tutkielmani luvussa 4.1.3.

Huumausaineiden riippuvuuspotentiaali voidaan toki myös ymmärtää uhkana yksilönvapaudelle. Tuukka Tammi kuvaa väitöskirjassaan kontrolloivaa huumeepoliittikkaa pyrkimyksenä suojata kansalaisten yksilönvapautta addiktiolta. Vapaata tahtoa siis rajoitetaan valtiovallan toimesta, jotta huumeriippuvuus ei pääsisi rajoittamaan sitä. (Tammi 2007, 27–28.) Vastaavaa rajoittamisen perustelua käytetään myös sosiaalisesti hyväksytympien riippuvuuksien, kuten tupakoinnin vähentämispyrkimyksissä, vaikkakaan keinot eivät perustu rangaistavuuteen. Valtaosa huumeiden käytöstä ei myöskään johda riippuvuuteen. Järjestäytyneen rikollisuuden organisoiman huumeikaupan aiheuttamat globaalisti merkittävät ongelmat, kuten väkivalta ja korruptio, eivät oikeuta yksittäisen käyttäjän rankaisemista.

3.2 Dekriminalisaatiopolitiikan sovellutuksia

Repressiivisellä huume politiikalla ei pystytä estämään huumeiden käyttöä, eikä ankaran rangaistuskäytännön maissa huumeiden käyttö ole liberaalimpia maita vähäisempää (Degenhardt ym. 2008, 1062). Kontrollitoimien vaikutus huumeiden saatavuuteen ja käyttöön on vaatimatonta, ja onkin arvioitu, että esimerkiksi toistuvien ja laajamittaistenkin takavarikoiden avulla vain 5–10 prosenttia tuotetuista huumeista on kyetty poistamaan markkinoilta (Partanen 2002, 32). Huume politiikkaa tulisikin säännöllisesti ja ennakkoluulottomasti reflektoida muuttuviin tilanteisiin vastauksiksi (Tammi 2019). Huume poliittiset keinot, kuten käytön rangaistavuus, eivät saisi muuttua itseisarvoiksi tai politiikan päämääriksi.

Huumeiden vastaisen sodan tehottomuus onkin johtanut uudenlaisten politiikkojen syntymiseen. Näistä keskeisin on dekriminisaatio eli poliittinen strategia, jolla pyritään vähentämään laittomaksi määriteltyjen huumeiden käytön rangaistavuudesta aiheutuvia haittoja. Haitoilla tarkoitetaan esimerkiksi rikosrekisteriä, stigmaa, riskikäyttäytymistä, tartuntatautien leviämistä ja huume kuolemia. Dekriminalisaatio ei ole suoraviivainen toimenpide, vaan politiikkojen ja käytäntöjen kokonaisuus. Lähtökohtana on huumeiden käytön asemoiminen sosiaali- ja terveystieteelliseksi kysymykseksi rikosoikeudellisen kehyksen sijaan. Huumeiden käyttö on ilmiönä kompleksinen koskettaen kattavasti useita elämän ja yhteiskunnan osa-alueita. Siksi myös ratkaisuissa on syytä pyrkiä kokonaisvaltaisuuteen. (Jesseman ja Payer 2018, 1.)

Kun huumeiden käytön ja pienten määrien hallussapidon rangaistavuudesta luovutaan, poistetaan rikosoikeudelliset seuraamukset lainsäädännöstä. Tällöin rangaistamisesta luovutaan *de jure* eli lain mukaan. Tätä lievempi toimenpide on depenalisaatio, jossa laittomien huumeiden käyttö nähdään edelleen rikoksena, mutta rikosoikeudellisia rangaistuksia ei anneta tai panna toimeen. Rikosrekisterimerkinnästä ei kuitenkaan depenalisaatiomallissa luovuta. Tästä mallista käytetään myös oikeustieteellistä termiä *de facto* eli rangaistavuudesta luovutaan käytännössä. Tällä hetkellä radikaaleimpana huume poliittisena linjauksena voidaan puolestaan nähdä laillistaminen, jossa huumeiden käyttö vapautetaan ja niiden saatavuus, sääntely ja jakelu järjestetään valtion toimesta. (Hakkarainen ja Tammi 2018; Unlu, Tammi ja Hakkarainen 2020, 19, 21.) Sääntelyn muotoja voi kuvata esimerkiksi seuraavassa kuvatulla jatkumolla ankarimmasta kontrollista lievimpään (Jesseman ja Payer 2018, 3):

• kuolemanrangaistus
• vankeusrangaistus
• sakkorangaistus ja rikosrekisterimerkintä
• kohdennetut poikkeusluvut (esimerkiksi valvotut käyttötilat ja ainetunnistus)
• toimenpiteistä luopuminen oikeusistuimissa
• toimenpiteistä luopuminen poliisin toimesta
• virallinen varoituskäytäntö
• hallinnolliset seuraamukset
• huumausaineiden hallussapito henkilökohtaiseen käyttöön sallittu
• osuuskuntatoiminta sallittu
• säännelty vähittäiskauppa sallittu
• kaupallinen tuotanto sallittu

Kuvio 1: Huumeepoliittisten rangaistus- ja sääntelykeinojen jatkumo (Jesseman ja Payer 2018, 3)

Huumeepoliittisten kontrolloikeinojen skaala on siis laaja. Rangaistavuudesta luopuminen ei tarkoita, etteikö yhteiskunnalla olisi mahdollisuutta puuttua huumeiden käyttöön. Huumausaineita käyttävät henkilöt voidaan rankaisemisen sijaan ohjata sosiaali- ja terveystalouden piiriin. Lisäksi heille voidaan antaa tietoa käytön haitoista ja turvallisemmista käyttötavoista. Myös hallinnolliset sanktiot ovat mahdollisia. (Terveystalouden ja hyvinvoinnin laitos 2021.) Tässä yhteydessä on hyvä huomioida, että suomalaisessa dekriminisaatiokeskustelussa käsitellään pitkälti nimenomaan huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumista. Huumeiden käyttäjillä ei siis ole tässä mallissa mahdollisuutta hankkia huumeita omaan käyttöönsä laillisilla keinoilla, joten he syyllistyvät edelleen rikokseen huumeita ostaessaan (Unlu, Tammi ja Hakkarainen 2020, 17). Poikkeuksena tähän on vihreiden esittämä kannabiksen laillistaminen, jossa myös kasvattaminen ja myynti olisi laissa sallittu (Vihreät 2021).

Rangaistavuuden haitat olla yksilötasolla varsin merkittäviä ja seurauksiltaan vakavampia kuin varsinaisesta huumeidenkäytöstä seuraavat ikävyydet (Kainulainen 2009, 1). Rangaistavuuteen liittyy myös kansainvälisen ja yhteiskunnallisen tason haittoja. Laittomaan huumeekauppaan liittyvän systeemisen väkivallan ja korruption kaltaiset epätoivotut ilmiöt ovat tehneet huumeiden vastaisen sodan epäonnistumisen näkyväksi (Morse 2015, 675.) Nämä makrotason haasteet luovat poliitikoille painetta löytää toimivampia huumeepoliittisia ratkaisuja. Tässä tutkielmassa keskityn kuitenkin nimenomaan huumausaineiden käyttörikoksen rangaistavuuteen, en huumeiden valmistamiseen tai myyntiin liittyviin kysymyksiin.

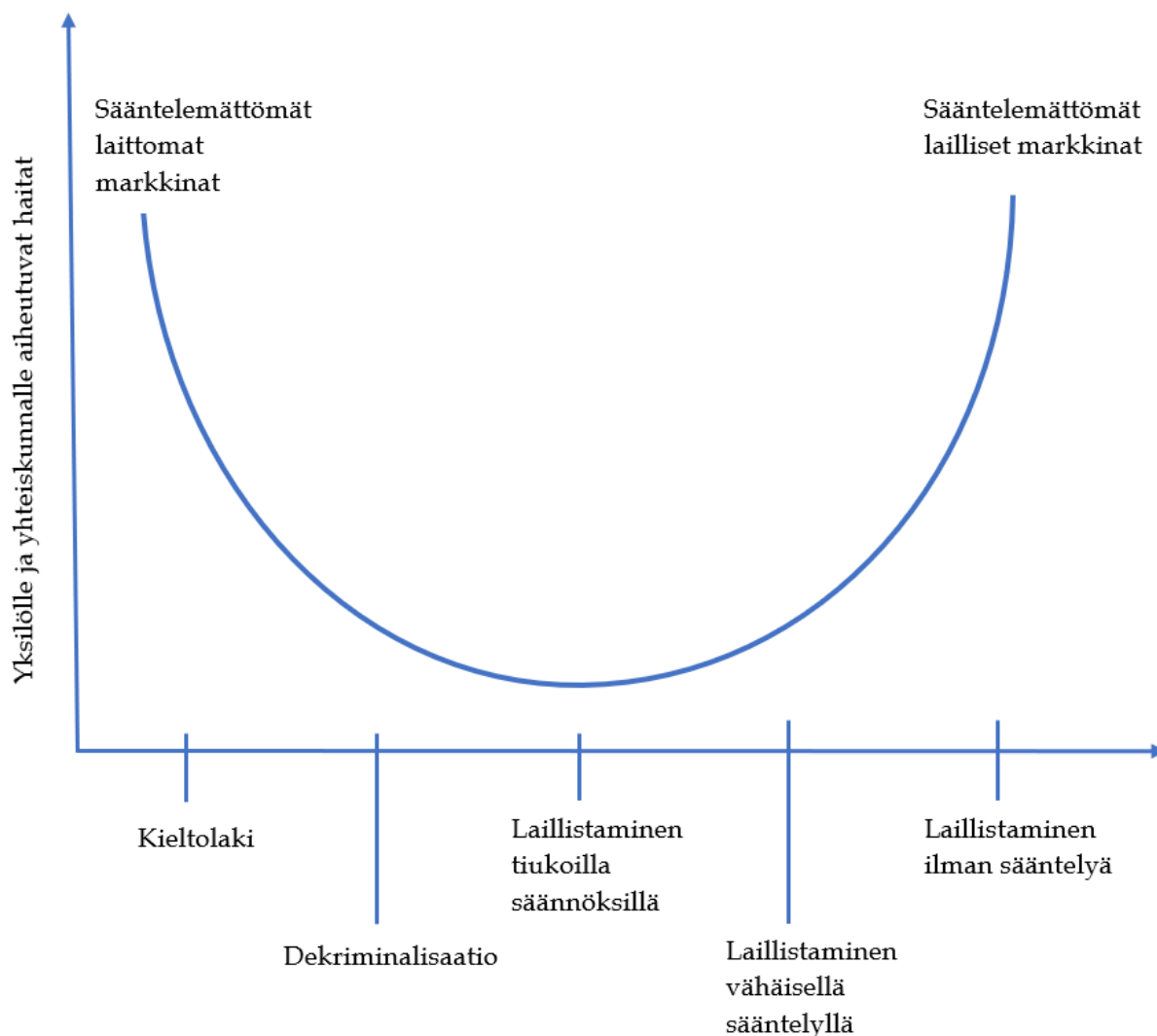
Kansainvälisessä tarkastelussa voidaan todeta, että käynnissä on eräänlainen hiljainen vallankumous kohti dekriminalisaatiota. Huume politiikan toteutustavat ovat yhä heterogeenisemmat sisältäen monenlaisia de jure- ja de facto -dekriminalisaation sovellutuksia. (Bewley-Taylor 2020, 286–287.) Reformeja toteutetaan valtioiden ja osavaltioiden toimesta ilman ylhäältä alaspäin vaikuttavaa, esimerkiksi Euroopan unionin tai Yhdysvaltojen liittovaltion tasolla toteutettavaa politiikkaohjausta. Huume politiikan monimuotoisuus toimiikin eräänlaisena politiikkalaboratoriona, jossa erilaisen sovellutusten toimivuutta voidaan arvioida. (Sánchez-Avilés 2020, 307–308.)

3.3 Dekriminalisointipolitiikan vaikuttavuus

Dekriminalisaatio on kattokäsite erilaisten poliittisten linjausten, toimenpiteiden ja käytäntöjen kokonaisuudelle. Jokaisen maan ja alueen erityispiirteet vaikuttavat siihen, millaiset ratkaisut toimivat parhaiten. Dekriminalisaatiomallin vaikuttavuutta on siis tarkasteltava kontekstisidonnaisena kysymyksenä. (Jesseman ja Payer 2018.) Yleisellä tasolla dekriminalisoinnin hyödyiksi voidaan lukea itsemääräämisoikeuden ja yksilönvapauden parempi toteutuminen, rikollisuuden väheneminen sekä oikeusjärjestelmän ja lainvalvonnan legitimitetin vahvistuminen. Lisäksi se mahdollistaisi painopisteen ja resurssien siirtämisen tiedon välittämiseen ja hoitoon. (Morse 2015, 678). Rangaistavuuden poistaminen ja stigman väheneminen madaltaisi kynnystä ottaa huumeiden käyttö puheeksi, jolloin haittojen ennaltaehkäisy onnistuisi nykyistä paremmin (Radcliffe ja Stevens 2008, 1068).

Seuraava kuvaaja esittää eri politiikkavaihtoehtojen vaikutusta yhteiskunnassa ja yksilötasolla ilmeneviin huumehaittoihin. Huumeiden käytön täyskieltoon perustuvassa nykymallissa huume markkinat ovat luonnollisesti laittomat ja näin ollen täysin sääntelemättömät. Siihen, millaisia aineita markkinoilla liikkuu ja kenelle huumeita myydään, ei pystytä vaikuttamaan valtiovallan toimesta. Huumeiden myynti tapahtuu mustassa pörssissä järjestäytyneen rikollisuuden organisoimana. U-käyrän toisessa ääripäässä on sääntelemättömän laillistamisen malli, jota voisi kuvata liberaariseksi vapaiden markkinoiden ja minimaalisen valtion tilaksi. Tässäkään mallissa huumeista aiheutuvia haittoja ei pystytä kontrolloimaan. Huumeaineiden käytön ja myynnin laillistaminen tiukalla valtion sääntelyllä kuvataan huumehaittojen näkökulmasta optimaaliseksi menettelyksi. Dekriminalisaatio paikantuu säännellyn laillistamisen ja kieltopolitiikan väliin. (Adinoff ja Cooper 2019, 708.) Tätä mallia voi verrata nykyiseen alkoholipolitiikkaan, jossa ikärajoilla, verotuksella sekä myynnin ja myytävien tuotteiden sääntelyllä pyritään hallitsemaan haittoja. Ostajien rekisteröityminen

sekä joko vapaaehtoiset tai sanktiona asetettavat ostokiellot ovat mahdollisia sääntelykeinoja, joita jo nyt hyödynnetään rahapelihaittojen hallitsemisessa. (Leitzel 2013, 118.)

Kuvio 2: Poliittikkavaihtoehtojen vaikutus huumehaittoihin (Adinoff ja Cooper 2019, 708)

Dekriminalisointipolitiikan vaikuttavuutta on kuitenkin vaikea osoittaa konkreettisesti toteen. Globaalit, yhteiskunnalliset ja yhteiskuntapoliittiset muutokset ovat samanaikaisia ja toisiinsa vaikuttavia prosesseja, ja yksittäisen politiikkatoimenpiteen seurauksia ei aina ole mahdollista eristää ja arvioida. (Jesseman ja Payer 2018, 3.) Hyvin erilaisia huumeepoliittisia lähestymistapoja toteuttava Portugali 20-vuotisella dekriminisaatiopolitiikallaan, Alankomaat liberaalilla lähestymistavallaan ja Ruotsi tiukalla suhtautumisellaan ovat kaikki pitäneet huumeepolitiikkaansa onnistuneena (Sánchez-Avilés 2020, 308). Pelkällä lainsäädännön muutoksella ei silti ole mahdollista vähentää huumehaittoja; resurssien kohdentaminen huumeita käyttävien ihmisten

tukemiseen on keskeistä vaikuttavuudelle. Jokaisen maan on rakennettava oma de-
kriminalisaatiopolitiikkansa yksilöllisiin erityispiirteisiinsä sopivalla tavalla. (Unlu,
Tammi ja Hakkarainen 2020, 7, 74.)

4 YHTEISKUNNALLISET NORMIT JA ASIANTUNTIJAVALTA

Tässä luvussa käsittelen normien merkitystä yhteiskunnallisessa viitekehyksessä. Luonnollisina ja itsestään selvinä pidetyt oletukset, arvot, totuudet ja sosiaaliset käytännöt ovat keskeinen kiinnostuksen kohde yhteiskuntatieteiden laadullisessa ja konstruktivistisessa analyysiperinteessä (Bergenheim 2020, 307). Tälle kentälle myös oma tutkielmani sijoittuu, sillä tarkastelen asiantuntijoita huumeiden käyttöön liittyvien normien ilmentäjinä. Aluksi määrittelen normin käsitettä ja kuvaan normien muodostumisprosessia. Tämän jälkeen siirryn käsittelemään rangaistuksen merkitystä normien mukaista käyttäytymistä tukevana yhteiskunnallisena työkaluna. Seuraavaksi kuvaan, kuinka huumeita käyttävien ihmisten stigmatisoiminen ja toiseuttaminen sekä huumeekysymysten käsittely turvallistamisen viitekehyksessä ilmentävät yhteiskunnallisia normeja. Luvun lopuksi käsittelen asiantuntijuutta sekä asiantuntijavaltaa ja sen vaikutusta yleisen mielipiteen muodostumiseen ja yhteiskunnalliseen päätöksentekoon.

4.1 Normit ja niiden merkitys

Sosiaalisilla normeilla tarkoitetaan kirjoitettuja ja kirjoittamattomia sääntöjä, jotka ohjaavat käyttäytymistä yhteiskunnassa ja ihmisten välillä. Normeilla on keskeinen merkitys sosiaalisen järjestyksen muodostumisessa; ne luovat eräänlaisen ohjeiston, jonka mukaan ihmisten odotetaan toimivan. (Bicchieri, Muldoon ja Sontuoso 2011, luku 1.) Normit voidaan yhteiskuntatieteellisessä kontekstissa jaotella kolmeen kategoriaan: formaaleihin eli virallisiin normeihin, moraalinormeihin ja sosiaalisiin normeihin. Virallisten normien noudattamista edellytetään lainsäädännöllä, moraalinormit perustuvat yhteiskunnassa vallitseviin käsityksiin oikeasta ja väärästä, kun taas

sosiaaliset normit pohjautuvat totunnaisuuksiin. (Brennan ym. 2013, 5–6.) Huumeiden käyttöön vaikuttavat kaikkien kolmen kategorian normit. Huumeilla aikaansaadusta mielihyvystä tai muusta hyödystä puhuminen on yhteiskunnassamme tabu, kun taas huumeiden käytön vaarojen ja paheksuttavuuden painottaminen on normin mukaista (Tammi ja Hurme 2006, 113).

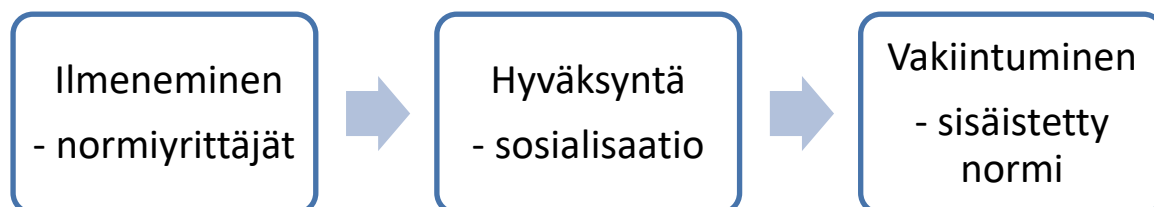
Normien tehtävänä voidaan pitää tietynlaisen ihmisten välisen tilivelvollisuuden mahdollistamista. Normit ja odotukset luovat sosiaalista merkitystä, jolloin käyttäytymisellä ilmennetään yhteisten arvojen ja identiteetin jakamista. (Brennan ym. 2013, 36–37.) Normeja noudatetaan sosiaalisen paineen ja velvollisuudentunnon vuoksi, rangaistuksen pelossa ja yhteenkuuluvuuden säilyttämiseksi (Carlsson 1999, 44). Sosiologi Émile Durkheimin (1852–1917) luoma kollektiivisen tietoisuuden käsite kuvaa tätä ilmiötä: yhteisön tai yhteiskunnan jäsenet toimivat jaettujen arvojen, uskomusten ja tuntemusten edellyttämällä tavalla, ja tämän yhteisen tajunnan vastaiset teot ovat puolestaan epätoivottuja tai jopa rikollisia. Kollektiivinen tajunta muuttuu hitaasti ja on yksilöiden henkilökohtaisista tietoisuuksista erillinen kokonaisuus, vaikka se ilmentyykin yksilöiden toiminnan tasolla. Valtaa käyttävien yhteiskunnallisten auktoriteettien, kuten oikeuslaitoksen, voidaan nähdä olevan olemassa kollektiivisen tietoisuuden puolustamiseksi. (Durkheim 1990, 84–88.)

Normeilla on siis sosiaalinen funktio yhteiskunnassa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että ne vaikuttaisivat lähtökohtaisesti positiivisella tavalla, sillä monet normit ovat haitallisia, epätarkoituksenmukaisia ja syrjiviä. (Bicchieri, Muldoon ja Sontuoso 2018, luku 1.) Esimerkiksi naisten tai erilaisten vähemmistöjen asemaan on ajan saatossa liittynyt, ja liittyy edelleen, lukemattomia epätasa-arvoisia virallisia, moraalisia ja sosiaalisia normeja. Se, millainen toiminta nähdään hyväksyttävänä, on alituisessa muutoksessa: normit käyvät läpi oman elinkaarensa, ja mikäli ne saavuttavat kriittisen massan hyväksynnän, niistä tulee yleisesti sopivaksi koettua toimintaa (Theys 2017, 38).

Martha Finnemore ja Kathryn Sikkink kuvaavat normien muodostumista kolmi-vaiheisena prosessina. Normin syntyvaiheessa niin kutsutut normiyrittäjät ovat keskeisessä roolissa. He ovat yhteiskunnallisesti aktiivisia toimijoita, jotka pyrkivät nostamaan esiin tiettyä epäkohtaa ja sen muutostarvetta. (Finnemore ja Sikkink 1998, 896–897.) Normiyrittäjiä voidaan sosiaalisten ongelmien yhteydessä kutsua myös vaatimusten esittäjiksi (Best 2008, 15). Suomalaisen huume politiikan kontekstissa normiyrittäjiä ovat esimerkiksi Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen edustajat, jotka huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumista puoltavalla kannanotollaan luotsasivat dekriminisaatiokeskustelun uudelle tasolle. Kun riittävä määrä olennaisia toimijoita omaksuu normiyrittäjien ehdottaman uuden normin, saavutetaan niin sanottu käännekohta. Maailmanlaajuisissa poliittisissa kehityskuluissa, kuten naisten äänioikeu-

den hyväksymisessä, uusi normi on vaatinut noin kolmasosan valtioista kannattajikseen ennen käännekohdan saavuttamista. Normin ilmaantuminen voi olla vuosikymmenten pituinen prosessi, eikä se välttämättä koskaan saavuta riittävää kannatusta edetäkseen hyväksyntävaiheeseen. (Finnemore ja Sikkink 1998, 901.)

Normin elinkaaren seuraavassa vaiheessa uusi normi hyväksytään ja se leviää yhä laajemmalle. Finnemore ja Sikkink kuvaavat tätä leviämistä ryöpsähdyksenomaisena suosion lisääntymisenä. Olennaista hyväksyntävaiheessa on sosialisointi: keskeisissä rooleissa toimivat uuden normin puolestapuhujat vakuuttavat yhä useamman noudattamaan normia. Normin elinkaaren kolmas vaihe on sen vakiintuminen, jolloin normi sisäistetään itsestään selväksi ja kyseenalaistamattomaksi toimintamalliksi. Normi institutionalisoituu ja tulee osaksi totunnaista menettelytapaa. (Finnemore ja Sikkink 1998, 902–904.) Normien päällekkäisyys voi kuitenkin aiheuttaa epäselvyyttä, ristiriitoja ja jännitteitä. Joissakin tapauksissa normit jäävät kiistanalaisiksi ja niiden soveltaminen nostattaa toistuvaa debattia. Väittely ja erimielisyydet voivat osaltaan muovata normia ja lisätä sen legitimitettä, mikäli osapuolet ovat yhtä mieltä normin oikeutuksesta tai sopivista toimenpiteistä. Yhteisymmärrystä ei kuitenkaan aina löydy. (Stimmer 2019, 170–271.) Normin muutos onkin monitasoinen prosessi, jossa niin kansainväliset, valtiolliset kuin kansalaisyhteiskuntaakin edustavat toimijat vaikuttavat tilanteen kehittymiseen omien intressiensä ajamina (Bailey 2008, 292).

Kuvio 3: Normin elinkaaren vaiheet (Finneman ja Sikkink 1998, 898)

Normeilla on merkittävä rooli kansallisen ja kansainvälisen politiikan sekä valtioiden välisten suhteiden muodostumisessa. Konstruktivistisen lähestymistavan mukaan valtiot toimivat sopivaksi katsomallaan tavalla niiden identiteettiin kohdistuvien odotusten mukaisesti. Olennaista uudenlaisen toimintatavan vakiintumisessa on keskeisten valtiollisten toimijoiden kannatuksen saavuttaminen siten, että ne omaksuvat uuden normin osaksi omaa toimintaansa. (Theys 2017, 38.) YK:n kansainväliset huumausaineyhteisö sopimukset ovat esimerkki vakiintuneesta virallisesta normista, jonka noudattaminen perustuu jäsenvaltioiden keskinäiseen sopimukseen. Valtioiden

voivat kuitenkin muuttaa omaa lainsäädäntöään vaikkapa sallien kannabiksen myynnin kansainvälisten sopimusten vastaisuudesta huolimatta. Tästä ei koidu valtioille kovia seuraamuksia, sillä YK:n sopimusten noudattamisen valvonta ja seuraamukset perustuvat pehmeään valtaan. (Hall 2018, 1211.)

4.1.1 Normit ja kehystäminen

Kehyksen käsitteellä tarkoitetaan yhteiskuntatieteissä laajasti ymmärrettynä sellaista tulkintaraamien kokonaisuutta, joka ohjaa ja määrittää sosiaalisia tapahtumia ja suhteita. Ihmisten tulkinnat tapahtumista ovat kehystämisen tulosta. (Ryynänen 2009, 59.) Kehys luo oikeutuksen normin mukaiselle toiminnalle (Stimmer 2019, 272). Poliittisen viestinnän tutkija Robert Entman paikantaa kehyyksen käsitteen lähelle kognitiotieteen skeemaa. Skeemoilla tarkoitetaan ihmisten mielessä olevia tietorakenteita, jotka muodostuvat kokemusten ja ympäröivän kulttuurin vaikutuksesta. Skeemat ohjaavat myös ennakkokäsityksiä siten, että uutta tietoa suodatetaan aiempien oletusten lävitse. Uuden tiedon ja näkökulmien sisäistäminen vaatii usein vanhoista käsityksistä luopumista. (Karvonen 2000, 81.)

Kehystämisteoria eli framing theory tarjoaa hyödyllisen näkökulman siihen, millä tavoin aiheen kehystäminen vaikuttaa mielipiteen muodostamiseen. Teorian lähtökohdista on, että mitä tahansa teemaa voidaan tarkastella lukuisista eri näkökulmista ja arvolähtökohdista. Pienetkin muutokset asian kuvailun painotuksissa ja savenalinnoissa saattavat johtaa varsin radikaaleihin eroihin siinä, millaisen mielipiteen ihmiset aiheesta omaksuvat. (Chong ja Druckman 2007, 104.) Entmanin mukaan skeemat ohjaavat sitä, millä tavoin kehystys vaikuttaa yksilön tulkintaan käsillä olevasta aiheesta. Mikään kehys ei siis itsessään takaa tiettyä vaikutusta. (Entman 1993, 53.) Yksilön tulee kyetä ymmärtämään kehyyksen viesti ja yhdistämään se jo olemassa olevaan käsitykseen asiasta. Käytetyn kehyyksen on siis oltava vastaanottajalleen jollakin tapaa relevantti. Kehys hyväksytään tai jätetään huomiotta joko tiedostamatta tai tietoisesta harkinnan kautta. (Chong ja Druckman 2007, 110–111.) On hyvä huomioida, että kehystämisteoria on retorisiin keinoihin ja kehysten konstruointiin keskittyvä teoreettinen lähestymistapa, kun taas Goffmanin kehysanalyysissä on kyse tutkimusmetodista. Kehysanalyysiin paneudutaan tarkemmin tutkielman luvussa 5.4.

Sosiologi Joel Best on tarkastellut sosiaalisten kysymysten kehystämisessä käytettäviä retorisia keinoja Stephen E. Toulminin vuonna 1958 kehittämän mallin pohjalta (Toulmin 2003). Bestin ja Toulminin mukaan sosiaalisia ongelmia konstruoidaan esittämällä vaatimuksia tai väitteitä, jotka koostuvat kolmesta osa-alueesta eli perusteista, oikeutuksesta ja johtopäätöksistä. Tavoitteena on yleisön suostuttelu samalle kannalle. Retorisen rakenteen avulla selitetään mikä on vialla, miksi näin on, ja mitä asialle tulisi tehdä. Esitettävää vaatimusta taustoitetaan yleensä nostamalla esiin ha-

vainnollistava esimerkki ongelman luonteesta; on tosin huomionarvoista, että esimerkkinä käytettävä tapaus harvoin on tyypillinen, koska olennaista on nostaa esiin mahdollisimman dramaattinen ja tunteita herättävä osoitus ongelman vakavuudesta. Vaatimuksessa myös nimetään käsillä oleva asia ja esimerkiksi liitetään se osaksi jo aiemmin ongelmalliseksi tunnistettua ilmiötä. Usein uskottavuutta haetaan myös mainitsemalla jonkinlainen tilastotieto, jolla ilmennetään ongelman laajamittaisuutta. Tavallinen argumentti uutta sosiaalista ongelmaa esiin tuotaessa on se, että tilanteen vakavuutta on vähätelty tai laiminlyöty. (Best 2008, 30–33.)

Vaatimuksen oikeutuksena käytetään arvoihin vetoavia normatiivisia argumentteja, ja niiden avulla selitetään miksi toimenpiteisiin tulisi ryhtyä. Abstraktien arvojen soveltaminen käytäntöön voi kuitenkin johtaa siihen, että samoja periaatteita käytetään jopa täysin päinvastaisia toimenpiteitä oikeuttavina perusteluina. Esimerkiksi aborttioikeuskiistassa ihmisoikeusnäkökulmaa painotetaan sekä naisen itsemääräämisoikeuden että syntymättömän lapsen oikeuksien puolustajien leireissä. Myös taloudellisia argumentteja voidaan käyttää monenlaisten kehysten rakentamisessa. Esitettävien vaatimusten laatu riippuu usein siitä, mistä sosiaalisen ongelman määrittelyprosessin vaiheesta on kyse. Alkuvaiheessa tavoitteena on tyypillisesti tietoisuuden ja keskustelun herättäminen, kun taas myöhemmin painopiste on yksityiskohtaisemmissa toimenpide-ehdotuksissa. (Best 2008, 36–40.)

Tiedotusvälineillä on merkittävä rooli sosiaalisten ongelmien kehystämisessä ja määrittelyssä, ja medianäkyvyys onkin normiyrityksille elintärkeää. Media pake-toi kompleksisetkin aiheet kohdeyleisölle ymmärrettävään muotoon (Best 2008, 147). Huumeiden käyttöä käsittelevässä mediakuvastossa ja -sanastossa huumeista ja niiden käyttäjistä luodaan pääsääntöisesti varsin stereotyyppistä käsitystä: huumeet yhdistetään nuorisojengeihin ja rikollisuuteen, niiden käyttäjät kuvataan julkisissa ves-soissa itseään piikittävinä ihmisraunioina (esim. Viskari 2022) ja myyjät lapsia vaani-vina kuoleman kauppiaina. Vastapainona esitetään sankarillisia selviytymistarinoita raitistuneiden entisten käyttäjien narratiivien kautta. (Partanen 2002, 26.) Valtaväes-tön käsitykset huumeista pohjaavat usein tähän mustavalkoiseen kategorisointiin ja uskomuksiin esimerkiksi porttiteoriasta. Tämän kiistellyn näkemyksen mukaan yksi-kin huumeekokeilu voi johtaa vaikeaan riippuvuuteen. Huumeiden ongelmakäyttäjien katsotaan usein edustavan käyttäjien enemmistöä, vaikka tosiasiallisesti merkittäviä hait-toja koituu vain pienelle osalle huumeiden kokeilijoista. (Salasuo ja Rantala 2002, 40.)

Yhdysvaltalainen sosiologi Craig Reinerman on tutkinut alkoholiin ja huumei-siin säännöllisin väliajoin kohdistuneita ”moraalipaniikkeja” ja todennut, että eri ai-kakausina heränneissä yhteiskunnallisissa reaktioissa on yhteneväisyyksiä. Moraali-paniikeille on luonteenomaista, että ääriesimerkit päihdehaittojen vakavimmista il-menemismuodoista esitetään julkisuudessa tyypillisinä tapauksina. Sitten päihdeiden

kuvataan aiheuttavan kaikki johonkin tiettyyn väestönosaan, kuten etniseen vähemmistöön tai nuorisoon, liittyvät ongelmat. Monelle instituutiolle ja ammattiryhmälle tällä tavoin kehystetty ongelma antaa tilaisuuden omien etujen ajamiseen. Päihdeky symykset mahdollistavat moralisoivan retoriikan, joka sopii tiettyjen yhteiskunnallisten toimijoiden agendaan. (Reinarman 1994, viitattu lähteessä Partanen 2002, 16.) Myös media hyötyy moraalipaniikeista, sillä ne ylläpitävät yleisön mielenkiintoa (Koskela 2009, 338).

4.1.2 Normit ja huumeiden käytön rangaistavuus

Normiyrittäjien toteuttamat kehystämistrategiat vaikuttavat siis normin muodostumiseen ja vakiintumiseen. Normia ei kuitenkaan noudateta ilman sosiaalista kontrollia sekä siihen sisältyviä sanktioita ja rangaistuksia, joita rikosoikeudelliset seuraamuksetkin edustavat. (Laine 2007, 18.) Rikoksantorjuntastrategiat sekä niissä esitetyt ongelmanmäärittelyt ja ratkaisumallit pohjautuvat yhteiskunnassa vallitsevalle kulttuurille ja valtarakenteille. Rangaistuskeskeinen lähestymistapa marginalisoitujen ihmisryhmien kohtelussa menestyy, sillä se on ongelmien taustalla vaikuttavien sosiaalisten ja taloudellisten juurisyiden ratkaisemista yksinkertaisempaa. (Garland 2001, 26, 200; Christie ja Bruun 1986, 227.) Rangaistavuus mahdollistaa poliittisesti toimivan kehäpäätelmän: se voidaan kehystää tehokkaaksi toimintamalliksi, sillä kontrollia ja valvontaa lisäämällä saadaan enemmän käyttäjiä kiinni. Lyhyellä aikavälillä strategia näyttää toimivalta, vaikka huumeiden käyttöä ja siihen liittyviä ongelmia ei tällä tavoin saadakaan vähenemään. (Koskela 2009, 281.)

Huumausainepoliittiset motiivit kumpuavat siis yhteiskunnallisista normeista eli historiallisista, ideologisista ja kulttuurisista lähtökohdista. Kuten kuvasin edellä huumausainepoliittikkaa käsittelevässä luvussa, rangaistaan huumausainerikoksista selvästi ankarammin monissa Aasian maissa länsimaihin verrattuna. Huumausainekontrollin historiassa voidaan nähdä länsimaisen moraalisen imperialismin ilmentymismuotoja: monissa aasialaisissa maissa siirtomaavaltojen harjoittama huume-kauppa ja sen seuraukset ovat jättäneet vahvan jäljen, minkä vuoksi huumelainsäädäntö on edelleen hyvin jyrkkää (Partanen 2002, 17). Tyypillisesti länsimaissa suositut alkoholi ja lääkeaineet on yleisemmin sallittu, mutta muissa kulttuureissa perinteisesti käytetyt tai muualta peräisin olevat päihdyttävät aineet on leimattu laittomiksi huumausaineiksi. Huumeiden määritelmät ja kontrolli peilaavat kulloinkin vallitsevia kansallisia tai kansainvälisiä intressejä, konflikteja sekä esimerkiksi alkoholi-, lääke- ja tupakkateollisuuden valtaa ja poliittisia vaikutusmahdollisuuksia. (Christie ja Bruun 1986, 124–131; Hakkarainen 1992, 17.)

Huumeiden käytön rangaistavuutta ja huumeiden vastaista sotaa voidaan myös tarkastella 1900-luvun alkupuolella vaikuttaneen italialaisen yhteiskuntateoreetikon Antonio Gramscin hegemoniateorian näkökulmasta. Gramscin ajattelussa hallitseva

yhteiskuntaluokka pyrkii säilyttämään asemansa hyödyntämällä kulttuurista ja ideologista vaikuttamista. Kansalaisyhteiskuntaa ja yleistä mielipidettä muokataan esimerkiksi median avulla, jotta hallitsevan luokan edun mukainen käytäntö vakiintuu hegemoniseksi normiksi. Tällöin normin noudattaminen ei perustu pakottamiselle, vaan tietyn ajattelumallin sisäistämiseksi. (Beckett ja Sasson 2000, 63.) Hegemonian vallitessa ihmiset kontrolloivat itseään ja toisiaan noudattaen valtaapitävien luomaa käsitystä sopivista toimintamalleista. Hegemonia siis luo yhtenäisyyttä ja yksimielisyyttä ihmisten välillä. (Fornaciari ja Harni 2017, 41–42.) Huumeiden vastaisen sodan ja käytön rangaistavuuden oikeutus on ollut hegemoninen ja globaali lähestymistapa huumeekysymykseen 1960-luvulta saakka.

Rangaistusten ankaruus heijastelee kollektivismiin ja individualismin arvolähtökohtia. Kollektivistisessä ajattelutavassa yhteisön etu on yksilön etua tärkeämpi, jolloin yksilön velvollisuus on olla terve, tuottava ja toimintakykyinen kansalainen. Tällöin puuttuminen yksilön itsemääräämisoikeuteen on perusteltua kansakunnan edun nimissä. Individualistisessa ajattelussa yksilönvapaus on keskeisessä roolissa, ja yhteiskunnan tehtävänä on yksilöiden hyvinvoinnin tukeminen. Koska yhteiskunnan valtuudet yksilön elämään puuttumisessa ovat individualismissa vähäisemmät, on yksilöllä myös suurempi vastuu omista asioistaan huolehtimisessa. (Bergenheim 2020, 28–29.) Länsimaisessa viitekehyksessä yksilöllä ajatellaan olevan oikeus tietoisesti valitsemiinsa riskeihin (Kainulainen 2002, 230–231).

Huumeiden käytön rangaistavuuden oikeutuksen allekirjoittaa yhä pienempi osa suomalaisista. Puhutaankin normalisaatiosta käytön yleistymisen ja asenteiden lieventymisen seurauksena. Esimerkiksi kannabiksen osalta rangaistavuutta puoltaa enää alle puolet suomalaisista, ja kaikkien huumeiden käytön rangaistavuudesta olisi valmis luopumaan 29 prosenttia kansasta. (Karjalainen, Hakkarainen ja Salasuo 2023, 5.) Mikäli normi, olkoonkin rangaistuksen uhalla säädetty laki, on ristiriidassa väestön asenteiden ja moraalikäsitteiden kanssa, ei sen vaikuttavuus ole kestävällä pohjalla (Laine 2007, 19). Tämä yhteensopimattomuus muodostaa uhan oikeusvaltiolle ja hallinnon uskottavuudelle (Unlu, Tammi ja Hakkarainen 2020, 13–14). Samanaikaisesti normalisaatiokehityksen kanssa ilmenee kuitenkin edelleen varsin negatiivista suhtautumista huumeita käyttäviä ihmisiä kohtaan. Asenteissa voidaan nähdä kaksoisstandardin piirteitä: kanadalaistutkimuksen mukaan kannabiksen käyttöä kuvataan mediassa niin kutsutun etuoikeutetun normalisaation kehityksessä. Käyttö on hyväksyttävämpää yhteiskunnan eliitille, kun taas vähemmistöjen tai heikko-osaisten ihmisten huumeidenkäyttöä halveksitaan. (Haines-Saah ym. 2014, 47.)

4.1.3 Stigma, toiseuttaminen ja turvallisuminen

Stigmalla tarkoitetaan yksilölle tai ihmisryhmälle aiheutuvaa häpeäleimaa. Sen ominaispiirteitä ovat leimaaminen, stereotypisointi, erottelu, statuksen menettäminen ja

syrjintä. Ilmiöön liittyy aina valta-asetelma, jossa heikommassa asemassa oleva joutuu stigmatisoinnin kohteeksi. Stigman perusteena oleva ominaisuus nostetaan esiin valankäyttäjän toimesta, ja kategorisointi on usein varsin keinotekoisista ja yksinkertaistavaa. Henkilön ominaisuuteen tai muuhun häneen liitettyyn määritteeseen kytetään stereotyyppisiä, negatiivisia luonnehdintoja, jotka yleistetään koskemaan koko stigmatisoitua ihmisryhmää. Tämä mahdollistaa toiseuttamisen eli erottelun ”meihin” ja ”toisiin”. (Link ja Phelan 2001, 367–370.) Valtasuhteet tulevat näkyviksi siinä, kenet määritellään ulkopuoliseksi ja poikkeavaksi. Erottelua aletaan helposti pitää kyseenalaistamattomana tosiasiana tunnistamatta sen taustalla vaikuttavia moraalisia ja normatiivisia arvoasetelmia. (Koskela 2009, 17.)

Toisiksi määritellyt ihmiset nähdään lähtökohtaisesti erilaisina, eikä heitä kohdotaan tunnetta empatiaa. Äärimmäisessä muodossaan toiseuttaminen voi olla jopa dehumanisoivaa. Kielenkäyttö paljastaa usein toiseuttamisen: meihin kuuluvasta henkilöstä puhutaan eri viitekehyksessä kuin toiseutetuista. (Link ja Phelan 2001, 370.) Päihdeäiti-termi on esimerkki toiseuttavasta kielenkäytöstä, kun taas vaikkapa syöpää sairastavaa vanhempaa ei ensisijaisesti määritellä sairauden kautta. Vaikka niin syöpä kuin päihderiippuvuuskin voivat sattua kenen tahansa kohdalle, on niistä kärsiviin ihmisiin suhtautuminen varsin erilaista. Stigmatoidut henkilöt ja ihmisryhmät kokevat syrjintää esimerkiksi työ- ja asuntomarkkinoilla eikä heillä ole samanlaisia vaikuttamismahdollisuuksia kuin valtaväestöllä (Link ja Phelan 2001, 372–373). Heidän tilanteensa parantamista ei priorisoida: esimerkkinä voidaan käyttää liikenneturvallisuuustyötä, jossa tavoitteeksi on asetettu nolla liikennekuolemaa. Vaikka huumeisiin kuolee vuositasolla enemmän ihmisiä kuin liikenneonnettomuuksissa, ei huumekuolemien ehkäisyyn suhtauduta samalla painokkuudella. (Kailanto ja Viskari 2022, 2.)

Norjalaisen sosiologin Georges Midrén mukaan hyvinvointivaltiossa toteutetaankin väistämättä apua ansaitsevien kansalaisten valikointia. Tämän vuoksi hän kutsuu hyvinvointivaltiota rajoittamisen instituutioksi. Ihmiset, jotka ovat omalla vastuullisella toiminnallaan vältäneet turvaverkkojen ulkopuolelle putoamisen, ansaitsevat tulla huomioiduiksi ja autetuiksi. Vähemmän onnekkaassa asemassa olevat rajataan ulkopuolelle. Ero on nähtävissä etenkin siinä, millaisia ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä yhteiskunnassa käytetään putoamisen välttämiseksi. (Midré 1991, viitattu lähteessä Johansen 2021, 225–226.)

Kriminologi David Garland on tuonut esiin käsitteen toiseuden kriminologia, jolla hän tarkoittaa kontrollin ja ulossulkemisen painottamista turvallisuuden varmistamiseksi. Rikolliset nähdään yksiselitteisen pahoina ja erilaisina, eikä heidän kanssaan pyritä löytämään yhteistä ymmärrystä. Ainoaksi ratkaisuksi jää rikollisten eristäminen ”meistä” koostuvan yhteiskunnan ulkopuolelle. (Garland 2001, 184.) Tällöin

rangaistusmenetelmien lähtökohta ei ole korjaava vaan leimaava ja eristävä. Kunnollisiin ja hyviin ”meihin” ja uhkaaviin ”muihin” pohjaavaa erottelua on työlästä purkaa, sillä ennakkoluulot ja pelot vaikeuttavat toisenlaisten elämäntapojen ymmärtämistä. (Koskela 2009, 31, 72.) Toiseuttamista on käytetty keinona moraalipaniikkien luomisessa: esimerkiksi eräs huumeiden vastaisen sodan keskeisistä alkuunpanijoista, Yhdysvaltain huumausaineviraston pitkäaikainen pääjohtaja Harry Anslinger käytti avoimen rasistista retoriikkaa kannabiksen vastaisessa kampanjoinnissa (Tate, Taylor ja Sawyer 2013, 116).

Taru Kekoni kuvaa väitöskirjassaan kannabiksen käyttäjien kokemaa leimaamista ja marginalisoimista. Olennaisimmiksi leimaantumisen syiksi nousevat narkofobisen asenneilmapiirin ylläpito ja käytön laittomaksi sanktioiminen. (Kekoni 2007, 233.) Narkofobian käsitteellä tarkoitetaan negatiivista ja pelokasta suhtautumista huumeisiin ja niitä käyttäviin ihmisiin. (Partanen 2002, 18–19). Tunnepitoinen, narkofobinen asennoituminen näyttäytyy niin jokapäiväisessä kanssakäymisessä ihmisten välillä kuin viranomaiskäytännöissä ja poliittisessa päätöksenteossakin (Kainulainen 2009, 3). Huumeiden käytöstä vaietaan narkofobian vuoksi, jolloin vuoropuhelu ja yhteisen ymmärryksen rakentaminen on mahdotonta. Kun kaikki laittomat huumeet niputetaan yhteen ja huumeita käyttävät ihmiset käsitetään homogeenisena ryhmänä, on ilmiön monimuotoisuuden ymmärtäminen vaikeaa.

Kun huumausaineiden käyttö määritellään rangaistavaksi, yhteiskunnan puutumista vaativaksi sosiaalseksi ongelmaksi, leimataan huumeiden käyttäjät samalla poikkeaviksi ja epätoivotulla tavalla toimiviksi yksilöiksi. Tällä taas on edelleen vaikutuksensa leimattujen yksilöiden käyttäytymiseen ja reaktioihin. (Hakkarainen 1992, 32.) Sisäistetty stigma johtaa itseään toteuttavan ennusteen ilmiöön: henkilö alkaa toimia häneen kohdistuneiden odotusten mukaisesti. Leimautumisteorian mukaan yksilöön kohdistetut kontrollitoimet, niin viralliset kuin sosiaalisetkin, johtavat poikkeavaan käyttäytymiseen. Leimaantuminen alkaa tuottaa leiman edellyttämää käyttäytymistä, mikä voi kasautuessaan johtaa vakaviin ongelmiin ja näköalattomuuteen. (Laine 2007, 114–118.) Leimaantumisen pelko saattaa myös estää avun piiriin hakeutumisen (esim. Radcliffe ja Stevens 2008, 1068). A-klinikkasäätiön vuonna 2022 toteuttamassa kyselyssä 81 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että päihteisiin ja riippuvuuksiin liittyvä stigma ja häpeä vaikeuttaa hoitoon hakeutumista. Kyselyn otos edusti täysi-ikäisiä suomalaisia. (A-klinikkasäätiö 2022a, 28.) Ongelmien vähentämiseen tarkoitetut kontrollitoimet johtavatkin siis lopulta ongelmien syvenemiseen.

Kontrollitoimilla tavoiteltu turvallisuus kietoutuu yhteiskunnassa samanaikaisesti lisääntyvään turvattomuuden kokemukseen. Turvallistamisen käsitteellä tarkoitetaan prosessia, jossa aiemmin vaikkapa sosiaalisen elämänalueen piiriin liitetty ilmiö kehystetään retorisia keinoja käyttämällä turvallisuuskysymykseksi. Turvallista-

misen myötä mahdollistetaan järeämpien toimenpiteiden käyttö, kun aihe siirtyy normaalista poliittisesta keskustelusta turvallisuutta yläpitävien viranomaisten vastuualueelle. Turvallistamisen prosessi heijastaa yhteiskunnallisia valtarakenteita. (Koskela 2009, 63–64.) Turvallisuuden parantaminen on useassa maassa lähtökohtana kansalliselle huume politiikalle, sillä huumeongelma määritellään osaksi kansalaisten turvattomuuden kokemuksia (Kinnunen 2008, 1). Lähestymistapa on osa huumeiden vastaisen sodan hegemoniaa, mikä näkyy esimerkiksi EU:n huumeainestrategian painopisteissä (Euroopan unionin neuvosto 2020). Stigmatisoitujen ihmisryhmien, kuten asunnottomien ja huumeita käyttävien ihmisten, kokemaa turvattomuutta ja väkivallan kohteeksi joutumisen riskiä ei käsitellä turvallistamisen kontekstissa. Sen sijaan heidät koetaan uhaksi valtaväestön turvallisuudelle.

Suomen kansallisessa päihde- ja riippuvuusstrategiassa huumeiden käyttöä ei suoranaisesti kuvata turvallistamisen kehyksessä. Sen sijaan päihteitä käyttäviin ihmisiin kohdistuvan stigman vähentämistä painotetaan vahvasti. Heidän yhdenvertaista kohteluaan ja yhteiskuntaan kuulumistaan korostetaan, ja stigman vaikutus hoitoon hakeutumisen esteenä tunnustetaan. (Kotovirta ym. 2021, 13–14.) Myös THL:n julkaisemassa Huumekuolemien ehkäisyyn Suomen mallissa pidetään negatiivisen leiman vähentämistä keskeisenä tavoitteena (Kailanto ja Viskari 2022). Rangaistavuuden poistamista ei kuitenkaan nosteta kummassakaan asiakirjassa esiin stigman vähentämisen keinona.

4.2 Asiantuntijavalta

Asiantuntijavallalla tarkoitetaan jonkin alan asiantuntijan käyttämää valtaa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Kuten kuvaan huumeainepolitiikan ohjausta käsittelevässä luvussa 2.2.2, on asiantuntijoilla keskeinen rooli tiedon tuottamisessa huume politiikan muotoilun tueksi. Asiantuntijoita kuullaan lainsäädäntöprosesseissa sekä erilaisten ohjelmien ja strategioiden laatimisessa. Asiantuntijat toimivat myös normiyrittäjinä ja vaikuttavat medianäkyvyyden kautta kansalaisten mielipiteisiin. Heillä on siis vaikutusvaltaa stigmatisoitujen tai stigmaa purkavien käytäntöjen implementoimiseen. Asiantuntijuus uudistuu ja laajenee, ja sen rooli yhteiskunnassa kehittyy monimuotoisemmaksi.

4.2.1 Asiantuntijuuden laajentuminen

Asiantuntijaksi määritellään perinteisessä mielessä henkilö, jolla on erityisiä tietoja ja taitoja, joita muilla ihmisillä ei ole. Tyypillisesti tämä asiantuntemus on hankittu pitkän akateemisen koulutuksen kautta. Asiantuntijat ovat perinteisesti olleet korkeassa

yhteiskunnallisessa asemassa ja nauttineet arvostusta, sillä muut yhteiskunnan jäsenet tunnustavat heidän erityisosaamisensa. Asiantuntijuuteen liitetään neutraaliuden ja ammattietiikan ihanteita ja heiltä odotetaan tietynlaista poliittista puolueettomuutta. Asiantuntijuus on kuitenkin ollut muutoksessa viime vuosikymmenten aikana. Ongelmien muuttuessa kompleksisemmiksi kohdistuu myös asiantuntijuuteen uudenlaisia haasteita ja kyseenalaistusta. Perinteisiä, hierarkkisia rakenteita arvioidaan uudelleen ja monimuotoisempia asiantuntijuuden lähteitä tunnustetaan. (Jakonen 2017, 12–15, 93.) Tutkielmassani käsitän asiantuntijuuden perinteistä määrittelyä laajemmin niin akateemisen, työelämä- ja kokemusperäisen kuin näkemyksellisenkin asiantuntijuuden huomioiden.

Asiantuntijuuden vastinpariksi voidaan mieltää maallikkous. Kaikenkattava asiantuntijuus edes yksittäisen tieteenalan saralla on kuitenkin mahdottomuus tiedon määrän lisääntyessä jatkuvasti. Yhteiskunnalliset instituutiot ovat erikoistuneet tiettyjen rajattujen aihepiirien käsittelemiseen, ja myös niiden palveluksessa työskentelevien asiantuntijoiden ekspertisiin on väistämättä oltava tiettyihin aihepiireihin erikoistunutta. Tieteentekijät ovatkin luonnollisesti maallikoita oman erityisalansa ulkopuolisissa kysymyksissä. Toisaalta heillä, kuten kaikilla muillakin ihmisillä, saattaa olla myös kokemusperäistä asiantuntijuutta tutkimiinsa aiheisiin liittyen (Rissanen 2015). Tutkijoilla on tärkeä rooli oman tutkimuksensa yleistajuistamisessa ja yhteiskunnallisen keskustelun herättämisessä. Tämän lisäksi he joutuvat laajentamaan pätevyyttään asiantuntijatehtävissä toimiessaan, sillä heiltä odotetaan kannanottoja ajankohtaisiin, laaja-alaisiin ja akuutteihinkin kysymyksiin. (Väliverronen 2016, luvut 3 ja 7.) Julkisuudessa suositaan selkeitä, kansantajuisia ja yksiselitteisiä vastauksia, mikä haastaa tieteentekijöitä (Jakonen 2017, 15).

Yhteiskunnallisessa työnjaossa yliopiston voidaan nähdä tuottavan tietoa ja asiantuntijuutta organisaatioiden ja markkinoiden hyödynnettäviksi. Valtio puolestaan sääntelee asiantuntijoiden pätevyyksiä ja rooleja. (Väliverronen 2016, luku 3.) Monimutkaisten yhteiskunnallisten ilmiöiden, kuten huumausaineiden käyttöön liittyvien ongelmien, tulkitsemiseen tarvitaan kuitenkin laajakatseisempaa lähestymistapaa. Kokonaisvaltaisen tilannekuvan saavuttamiseksi on syytä huomioida niin teoreettinen ja käsitteellinen kuin kokemuksellinen ja elämänkäytännöllinenkin näkökulma (Eräsaari 2006, 25). Asiantuntijuuden kenttä siis laajenee, minkä voi nähdä päätöksentekoon vaikuttamisen demokratisoitumisena. Aiempaa useamman tahon näkökulma tulee huomioiduksi ja kuulluksi. (Väliverronen 2016, luku 3.)

Mikko Jakonen on julkaisussa *Vastatieto – Tulevaisuuden asiantuntijuutta etsimässä* tyypitellyt asiantuntijuuden muotoja neljään kategoriaan. Nykyaikaisella akateemisella asiantuntijuudella Jakonen tarkoittaa pitkään ja monipuoliseen koulutukseen perustuvaa asiantuntijuutta. Näköalapaikan asiantuntijat ovat puolestaan henkilöitä, jotka korkeakoulututkinnon lisäksi ovat hankkineet osaamisensa työelämässä tai

muulla asiantuntijuutta kerryttävällä sektorilla toimien. Kokemusasiantuntijuudeksi Jakonen luokittelee sellaisen asiantuntijuuden, joka kouluttautumisen sijaan kumpuaa elämäkokemuksista – joko esimerkiksi päihderiippuvuuden kaltaisista haasteista tai vaikkapa harrastus- tai yhdistystoiminnasta. Viimeisenä kategoriana Jakonen esittelee näkemysasiantuntijuuden, joka käsittää eri yhteiskunnallisissa liikkeissä, politiikassa ja kansalaisyhteiskunnan aktiviteeteissa toimivien ihmisten asiantuntijuuden. Vastatieto-malliin sisältyy suositus, että jokainen näistä asiantuntijuuden muodoista osallistuisi eduskunnan valiokuntakuulemisiin ja tulisi näin ollen huomioituksi valtakunnallisessa päätöksenteossa. Eri lähestymistapojen vuorovaikutuksessa voitaisiin saavuttaa laajempaa ymmärrystä etenkin tulevaisuuden muutostrendeistä. (Jakonen 2017, 104–112.)

Asiantuntijuuden laajentumisen ohella myös suhtautuminen tietoon on muuttunut. Kansalaisten luottamus asiantuntijoihin, tutkittuun tietoon tai sitä käyttäviin yhteiskunnallisiin päättäjiin ei ole enää kyseenalaistamaton itseäänselvyys. Vallanpitäjien kritisoinnin mahdollisuus onkin demokratian toteutumisen edellytys. Etenkin sosiaalinen media on mahdollistanut tiedon avoimuuden ja nopean kulun parantumisen, mutta myös varsin äärimmäisten näkemysten ja vaihtoehtoisten totuuksien näkyvyyden laajalle yleisölle. (Jakonen 2017, 92, 98.) Tämä konkretisoitui esimerkiksi Qanon-salaliittoteoriaan liittyvän disinformaation levitessä covid 19 -pandemian aikana. Tietoon sisältyy aina valtaa, ja perinteisten akateemisten asiantuntijoiden roolia tämän vallan haltijoina haastetaan. Tieteellisen asiantuntijuuden merkitys on toki silti edelleen keskeinen, ja sen arvo korostuu moniäänisyyden lisääntyessä. Medianlukutaito ja vastuullinen tiedonvälitys ovat entistä tärkeämpiä, kun yhteiskunnalliseen keskusteluun tuodaan yhä moninaisempia näkökulmia. (Jakonen 2017, 101.)

4.2.2 Tietoperustainen päätöksenteko

Tiedolla johtaminen eli tutkittuun tietoon perustuva päätöksenteko on olennainen ohjaava periaate vastuullisessa julkisen vallan käytössä (esim. Valtioneuvosto 2023). Tietopohjaisuudella pyritään varmistamaan lainvalmistelun laatua ja hallinnon legitimitettä. Sen avulla voidaan myös varautua asiattomien vaikuttimien ja ääri liikkeiden valtaanpääsyn aiheuttamiin riskeihin. (Partinen ym. 2023, 100.) Asiantuntijoilla, tutkijoilla ja asiantuntijaorganisaatioilla on siis keskeinen rooli tiedon tuottamisessa päättäjien käyttöön. Näin toimiessaan he käyttävät merkittävää poliittista valtaa. Asiantuntijoiden odotetaan perustavan tutkimustuloksensa ja näkemyksensä puolueettomiin faktoihin henkilökohtaisten mielipiteidensä sijaan. Tiede ei kuitenkaan synny tyhjiössä, vaan se toimii jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäröivän maailman ja siinä esiintyvien dynaamisten ilmiöiden ja voimasuhteiden kanssa. Tutkimustulokset eivät ole yksiselitteisiä, vaan niiden kyseenalaistaminen ja haastaminen kuuluu tieteelliseen prosessiin. Kattavaa konsensusta tutkimustiedon perusteella ehdotettavista

politiikkatoimista ei etenkään yhteiskuntatieteiden saralla aina synny. (Best 2008, 107–109.)

Asiantuntijat omaksuvat koulutuksen ja ammatti-identiteetin muotoutumisen myötä omalle professionalle leimallisen normiston. He siis sosialisoidut korostamaan ammatilleen tyypillisiä arvoja; esimerkiksi lääkäreiden työssä elämän kunnioittaminen on keskeinen toimintaa ohjaava arvo, kun taas taloustieteilijöiden tai juristien omaksumassa viitekehyksessä vallitsevat toisenlaiset normit. Myös aktiivinen osallistuminen jonkin ryhmän tai kansanliikkeen toimintaan vaikuttaa arvomaailmaan ja prioriteetteihin. Tämä normatiivinen puolueellisuus heijastuu myös politiikkaan riippuen siitä, millaista asiantuntijuutta päätöksenteossa painotetaan. (Finnemore ja Sikkink 1998, 905.) Koska huumeisiin liittyvät kysymykset asettuvat usean yhteiskuntasektorin toimialueelle, ovat eri intressitahot pyrkineet ottamaan ne osaksi toimintakenttäänsä (Kinnunen 2008, 2). Huumeekysymyksissä asiantuntijoina toimivat niin sosiaali- ja terveysalan, yhteiskunta-, oikeus- ja lääketieteen kuin vaikkapa poliisinkin edustajat.

Poliittiset jännitteet vaikuttavat siihen, millaista tietoa päätöksenteon perusteeksi hyväksytään. Etenkin yhteiskuntatieteelliset kysymykset ovat usein erittäin kompleksisia, eikä niihin ole löydettävissä yksiselitteisiä ratkaisuja edes tutkimuksen avulla. Arvovalinnat esimerkiksi eri väestöryhmien edun painottamisessa ohjaavat politiikantekoa. Tällöin lähtökohtana ei olekaan tutkittu tieto itsessään, vaan sen suhde ennalta valittuun poliittiseen tavoitteeseen. Mikäli tieto tukee tavoitetta, se voidaan hyväksyä, mutta tiedon merkitystä saatetaan myös vähätellä silloin, kun se on ristiriidassa aiemmin määritellyn linjan kanssa. (Partinen ym. 2023, 102–103.) Poliittiset visiot siis menevät monesti systemaattisen tiedon edelle, jolloin poliittista agendaa viedään eteenpäin tutkimusnäytöstä huolimatta (Saari 2011, 302). Tietopohjaisuuden argumentilla voidaan myös pyrkiä epäpolitisomaan tiettyjä aiheita eli kehystämään ne rationaalisen ja tutkimusperustaisen päätöksenteon kohteeksi samalla häivyttämällä taustalla vaikuttavaa poliittista ideologiaa.

Yhteiskunnan käytettävissä olevien resurssien jakaminen vaikuttaa luonnollisesti siihen, millaisiin tutkimuskohteisiin kulloinkin panostetaan. Rahoituspäätöksissä tehtävät valinnat perustuvat esimerkiksi hallitusohjelmassa asetettuihin tavoitteisiin ja niiden taustalla vaikuttaviin arvoihin. Tutkimuksen riippumattomuuteen ja akateemiseen vapauteen kohdistuu myös vaikuttamisyriyten, häirinnän ja maalittamisen kaltaisia uhkia. Tämä voi johtaa tutkijoiden haluttomuuteen osallistua julkiseen keskusteluun. Toisaalta myös tiedeyhteisön sisäiset epätoivottavat käytännöt saattavat vaikuttaa tietoperustaisen päätöksenteon edellytyksiin negatiivisesti. (Partinen ym. 2023, 96, 108.)

Lobbauksella pyritään vaikuttamaan ongelmien määrittelyyn ja poliittiseen päätöksentekoon lobbaajatahon erityisintressejä korostamalla. Tietoa käytetään tärkeimpänä vaikutuskeinona, mutta hyödynnettävä tieto saatetaan myös kehystää kattamaan vain rajatun näkökulman. Eri alojen organisaatiot käyttävät runsaasti taloudellisia resursseja lobbaustyöhön. (Salminen 2023, 65.) Lobbausjärjestöjen ohella myös ajatuspajat eli think tankit tuottavat tietoa poliitikkojen käyttöön. Tämä tieto on usein esitetty popularisoidussa ja helposti ymmärrettävässä muodossa verrattuna asiantuntijatietoon, joka voi olla sangen raskassoutuista alan ulkopuoliselle lukijalle. (Sarja 2016, viitattu lähteessä Jakonen 2017, 98.) Tietoperustaisuuteen liittyvä määrittelyvalta ei siis suinkaan ole yksin asiantuntijoiden käsissä.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Olen edellä kuvannut suomalaisen ja kansainvälisen huume politiikan tilannetta ja muutostrendejä. Siirtymä huumeiden vastaisesta sodasta kohti huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumista on käynnissä, mikä kertoo normin muutoksesta. Tutkielmassani olen kiinnostunut siitä, miten tämä prosessi näkyy mediassa. Tämän tarkastelemiseksi tutkin Helsingin Sanomien yleisönosastolla ja Vieraskynä-palstalla julkaistuja asiantuntijakirjoituksia ja niissä käytettyjä tulkintakehyksiä. Seuraavassa esittelen tutkimuskysymykseni, tutkielmani konstruktivistisen lähtökohdan sekä tarkastelemani aineiston. Etenen kuvaamaan käyttämäni analyysimenetelmää ja analyysin toteutusta. Lopuksi reflektoin omaa rooliani ja tutkimuksen toteutuksen prosessia.

5.1 Tutkimuskysymykset

Tutkielmani tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Ketkä käyttävät asiantuntijavaltaa osallistuessaan dekriminalisaatiota käsittelevään julkiseen keskusteluun Helsingin Sanomissa?
2. Millaiseksi sosiaalisesti kysymykseksi huumeiden käytön rangaistavuudesta luopuminen kehystetään?

Tavoitteenani on siis ensimmäisen, taustoittavan tutkimuskysymykseni avulla kartoittaa, kenen ääni Helsingin Sanomien mielipidepalstalla julkaistuissa asiantuntijakirjoituksissa kuuluu. Toisessa tutkimuskysymyksessäni syvennän analyysiä tarkastelemalla sitä, millaisia merkityksiä huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumiselle annetaan tarkasteltavissa kirjoituksissa, millaisia tulkintakehyksiä on löydetävissä, ja mitä eroja ja jännitteitä niiden välillä ilmenee.

5.2 Sosiaalinen konstruktionismi ja määrittelykamppailut

Tutkimuksen lähtökohta pohjautuu sosiaaliseen konstruktionismiin, joka on osa laajempaa konstruktivistista paradigmaa. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan tieto syntyy ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Tarkastelun kohteena on se, miten todellisuus rakentuu ja muuttuu; tavoitteena on siis tulkita merkityksenantoja, jotka määrittyvät sosiaalisesti, kulttuurillisesti ja symbolisesti. Kielen merkitys on keskeinen, sillä todellisuutta jäsennetään sen kautta. Sosiaalisessa konstruktionismissa tiedolla nähdään aina olevan valtaan liittyvä ulottuvuus, sillä kaikkien ääni ei tule kuuluviin samalla lailla. (Puusa ja Kekäle 2020, 46–47.) Tarkastelemanasi asiantuntijakirjoitukset ilmentävät kielellisesti konstruoituneella tavalla kirjoittajien käsityksiä, tulkintoja ja ymmärrystä huumeidenkäytön rangaistavuudesta luopumiseen liittyvistä kysymyksistä. Tutkielmani tavoitteena on tehdä näkyväksi näitä tulkintakehyksiä.

Tietoon ja sen hyödyntämiseen liittyy siis valtarakenteita koskeva haaste. Filosofit ja historioitsijat Michel Foucault (1926–1984) kuvaa tietoa, valtaa ja käytettyjä diskursseja totuusjärjestelmän tai -regiimin käsitteen avulla. Jokaisella yhteiskunnalla on omat totuusjärjestelmänsä, jotka määrittävät toden ja epätoden tiedon erottamisen säännöt. Totuus on jatkuvan poliittisen ja ideologisen kiistelyn kohteena siihen liittyvän vallan vuoksi. (Foucault 1980, viitattu lähteessä Bergenheim 2020, 18–19.) Asiantuntijat toimivat tämän totuusjärjestelmän puitteissa määritellesään – eli politisoidesaan – yhteiskunnassa ilmeneviä sosiaalisia ongelmia. He voivat myös epäpolitisoida ongelmaksi konstruoituja ilmiöitä määrittelemällä niiden syyt, seuraukset ja ratkaisut yksiselitteisinä ja vastaansanomattomina, ideologioista erillisinä totuuksina. Asiantuntijoiden valta ja auktoriteetti vahvistuvat näiden prosessien kautta. (Bergenheim 2020, 38–39.)

Luvussa 4.2.2 kuvattuun tietopohjaiseen lähestymistapaan sisältyy oletus lähtökohtaisesta näkökulmasta, jonka mukaan ratkaistava ongelma määritellään. Oikeat kysymykset on ikään kuin jo esitetty, ja enää päätetään niille sopivista ratkaisuista. Yhteiskunnassa onkin varsin keskeistä, ketkä pääsevät osallistumaan lainvalmisteluun ja sitä edeltävään ongelman määrittelyyn. (Partinen ym. 2023, 101; Jakonen 2017, 114.) Kamppailuja määrittelyvallasta käydään jatkuvasti (Karvonen 2000, 89). Nämä kamppailut ratkaisevat, kenen näkökulma valitaan ja kuka pääsee vaikuttamaan lainvalmisteluprosessiin, mikä puolestaan heijastuu säädettävien lakien sisältöön (Viljanen ja Nieminen 2023, 89).

Sosiaaliset ongelmat nousevat julkiseen keskusteluun ja politiikan asialistalle tietynlaisen konstruointiprosessin kautta. Kuten sanottua, on lopputuloksen kannalta varsin olennaista, millaisesta näkökulmasta käsin ongelma sekä sen seuraukset ja ratkaisuehdotukset määritellään. Henkilöä tai tahoa, joka nostaa ongelman esiin, voidaan kutsua vaatimuksen esittäjäksi. Vaatimuksen esittäjän tavoitteena on herättää

tietoisuutta, saada medianäkyvyyttä ja aktivoida kansalaisia, jotta myös poliitikot reagoisivat epäkohtaan. Asiantuntijoilla on usein niin sanottu sisäpiirirooli vaatimusten esittäjinä: heitä kuullaan poliittisia ohjelmia laadittaessa ja lakivalmistelussa, jolloin heillä on mahdollisuus saattaa teemoja poliitikkojen tietoisuuteen ilman tiedotusvälineitä ja julkisen huomion herättämistä. (Best 2008, 15, 24, 65.) Näitä sisäpiiriin kuuluvia asiantuntijoita on kutsuttu myös asiantuntijaeliitiksi, jolla on erityistä tietoa ja retorista osaamista. Myös ministeriöissä ja tutkimuslaitoksissa työskentelevät virkamiehet voivat olla osa tätä eliittiä. (Tammi 2003, 465.)

5.3 Aineiston keruu ja kuvaus

Tutkimuksen aineistona tarkastelen Helsingin Sanomissa julkaistuja huumeidenkäytön rangaistavuudesta luopumista käsitteleviä mielipide- ja vieraskynäkirjoituksia. Olen rajannut aineiston ajallisesti kattamaan 1.1.2018-31.12.2022 julkaistut asiantuntijakirjoitukset. Jätin aineiston ulkopuolelle toimitetut tekstit. Aikarajaus perustuu Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen alkuvuodesta 2018 tekemään kannanottoon, jossa laitosta edustavat asiantuntijat ottivat huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumista puoltavan kannan. Ulostulo oli merkittävä vedenjakaja suomalaisessa huume-politiikassa. Sisällytin aineistoon minkä tahansa huumeen rangaistavuutta käsittelevät kirjoitukset; en siis rajannut aineistoa sen mukaan, käsiteltiinkö kaikkia huumeita vai erikseen kannabista.

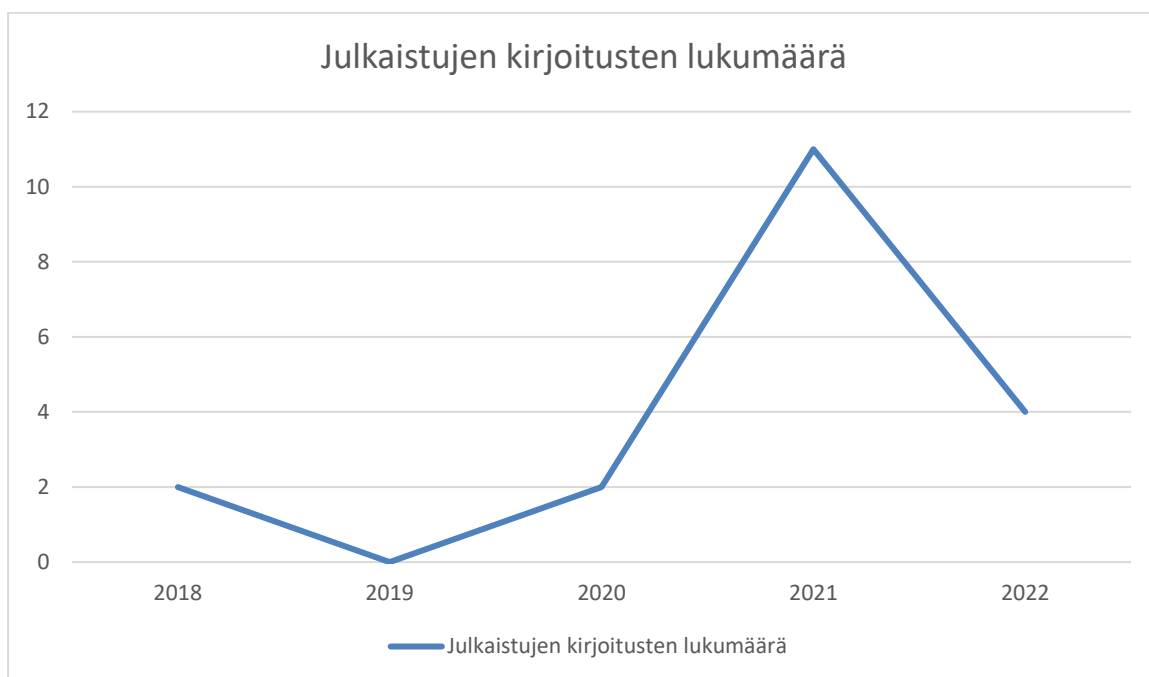
Kokosin aineiston Helsingin Sanomien verkkosivujen arkistosta osoitteessa hs.fi/mielipide. Hakusanoina toimivat huume-politiikka, päihdepolitiikka, huume-aineiden käyttörikos, huumeet ja päihteet sopivine hakuteknisine sanakatkaisuineen. Rajaukseen sopivia kirjoituksia löytyi 19, joista kaksi oli Vieraskynä-palstalla julkaistuja tekstejä; loput kirjoitukset oli julkaistu mielipideosastolla. Tekstien kirjoittajat edustivat eri tieteenaloja, palveluntuotantoa, poliittista päätöksentekoa sekä kokemusasiantuntijuutta. Aineistona käytetyt kirjoitukset ja niiden julkaisupäivämäärät on listattu tutkielman liitteessä 1. Helsingin Sanomat valikoitui aineiston lähteeksi laaja-alaisuutensa ja valtakunnallisuutensa vuoksi. Helsingin Sanomat on Suomen laajalevikkisin tilattava sanomalehti, joka tavoittaa 1,6 miljoonaa lukijaa (MediaAuditFinland 2021). Selvä enemmistö suomalaisista pitää Helsingin Sanomia luotettavana uutislähteenä (Kunnallisalan kehittämisyhtiö 2021). Näin ollen sillä on varsin keskeinen rooli yhteiskunnallisen keskustelun foorumina ja suunnannäyttäjänä.

Helsingin Sanomien toimitus valitsee julkaistavat mielipidekirjoitukset. Julkaisukriteereiksi mainitaan mm. rakentava ja hyvin perusteltu sisältö, uusien näkökulmien esiin tuominen sekä tekstin tiiviys. Loukkaavia, halventavia tai leimaavia kirjoituksia ei julkaista, vaan kirjoittajien on noudatettava lakia ja hyviä tapoja. (Helsingin

Sanomat, ei pvm.) Vieraskynä-kirjoitukset ovat nimenomaan asiantuntijatekstejä, joilta edellytetään analyttistä ja argumentatiivista uuden keskustelun avaamista (Helsingin Sanomat 2020). Julkaistavia kirjoituksia valitessaan Helsingin Sanomat noudattaa toimituksellista periaatelinjaansa, jonka mukaan tavoitteena on moniarvoisen kansanvaltaisuuden ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden vahvistaminen sekä mielipiteen vapauden toteutuminen (Helsingin Sanomat 2020a).

Joukkoviestimillä on merkittävä vaikutusvalta siihen, millaista asioista ihmiset keskustelevat ja mistä heillä ylipäättään on mielipiteitä (Kunelius 2009, 19). Yleisellä mielipiteellä puolestaan on vaikutusta poliittiseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Sanomalehtiaineisto soveltuu niin käsillä olevan ongelman konstruoimisen analyysiin kuin määrittelyprosessin ja siihen osallistuvien toimijoidenkin tutkimiseen. (Hakkarainen 1992, 49.) Olen rajannut aineiston koskemaan nimenomaan asiantuntijoiden kirjoittamia tekstejä, sillä haluan tarkastella heidän käyttämänsä valtaa mediassa. Asiantuntijat vaikuttavat yleiseen mielipiteeseen oman uskottavuutensa ja saamansa näkyvyyden kautta. Huomioin asiantuntijoina eri alojen edustajat sekä eletyn kokemuksen asiantuntijat.

Seuraavassa kuvaajassa esitetään huumeidenkäytön rangaistavuudesta luopumista käsittelevien mielipidekirjoitusten lukumäärä julkaisuvuosittain. Vuonna 2021 julkaistiin tarkasteluajanjaksolla ylivoimaisesti eniten eli 11 kirjoitusta, mikä johtunee samana vuonna sekä eduskuntakäsittelyssä olleen kansalaisaloitteen että vihreiden puoluekokouslinjauksen esiin tuomasta kannabiksen laillistamiskysymyksestä. Muina vuosina julkaisuja oli huomattavasti vähemmän eli kahdesta neljään kirjoitusta vuodessa. Vuonna 2019 ei julkaistu ainuttakaan dekriminisaatiota käsittelevää mielipidekirjoitusta, vaikka aihetta tarkasteltiin yhdessä pääkirjoituksessa.

Kuvio 4: Julkaistujen kirjoitusten lukumäärä julkaisuvuoden mukaan

Aineistoon valikoituneiden mielipidekirjoitusten kirjoittajia ei anonymisoitu, sillä kyse on julkisesti saatavilla olevasta materiaalista. Kirjoittajien henkilöllisyyttä tai taustoja ei kuitenkaan tutkielmassa tarkastella enempää kuin on tarpeen asiantuntijaposition määrittämiseksi. Arkaluonteisia aiheita käsittelevät kirjoitukset on julkaistu anonyymisti, joten kirjoittajien yksityisyys on jo varmistettu Helsingin Sanomien toimituksen taholta.

5.4 Analyysimenetelmä

Analyysimenetelmänä käytän Erving Goffmanin (1922–1982) kehysanalyysiä. Sen avulla pyrin tarkastelemaan, miten huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumista kuvataan, selitetään ja jäsennetään aineistossa. Goffmanin keskeisenä kysymyksenä on selvittää, mitä tarkasteltavana olevassa tilanteessa on meneillään – ”what is it that’s going on here?” Kysymyksen avulla päästään tarkastelemaan, miten rakennamme ymmärrystä ympäröivästä maailmasta, eli miten kussakin tilanteessa päädyimme asioiden todellista laitaa koskeviin johtopäätöksiin. Johtopäätösten ja tulkintojen erilaisuus perustuu moniulotteisen ilmiömaailman valikoivaan havainnointiin sekä joidenkin näkökulmien ulossulkemiseen tai torjumiseen. (Goffman 1986, 8–11.) Kehysanalyysin avulla voidaan paitsi tuoda esiin erilaisia tulkintatapoja, myös jäsenellä niiden välisiä suhteita ja jännitteitä.

Goffman käsittelee vuonna 1974 julkaistussa teoksessaan *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience* kehystämistä mikrotasolla keskittyen yksilöiden väliseen vuorovaikutukseen (Puroila 2002, 18). Kehysanalyysi soveltuu kuitenkin hyvin myös yhteiskunnallisten ilmiöiden ja niitä tulkitsevien kehysten tutkimiseen. Nopeasti muuttuva ja monimutkainen toimintaympäristömme herättää toistuvasti kysymyksen siitä, mitä oikeastaan tapahtuu ja mitä siitä pitäisi ajatella. Yhteiskunnallisessa keskustelussa esillä on samaan aikaan useita yhtä lailla perusteltuja määritelmiä, joiden jäsentämisessä asiantuntijoilla on luonnollisesti iso rooli. Tilannemäärittelyyn liittyy myös valtaa, josta eri eturyhmät kilpailevat. (Karvonen 2000, 80–81.)

Kun tarkastellaan kirjoitettua tekstiä kehysanalyysin avulla, pyritään tunnistamaan aineistosta kehyksiä, jotka muodostavat ymmärrystä ja määrittelevät todellisuutta erilaisista näkökulmista. Kehystämällä tarkoitetaan joidenkin puolien näkyväksi tekemistä esimerkiksi siten, että suositetaan tiettyä tulkintaa. Kirjoittaja saattaa siis joko tietoisesti tai tiedostamattaan korostaa joitakin seikkoja ja toisaalta häivyttää toisia samalla tuottaen kehyksiä suorien tai välillisten tavoitteidensa edistämiseksi. (Entman 1993, 52–53.) Vaikka tarkastelun kohteena onkin kirjoitetussa tekstissä käytetty kieli, on fokus tilanteen ja sen kontekstualisoinnin ymmärtämisessä. Kehysanalyysi ei siis keskity kielipeliin ja diskursseihin (Karvonen 2000, 84).

Erving Goffmanin tutkimusote voidaan tiivistää seuraaviin viiteen ulottuvuuteen (Puroila 2002, 132):

1. Kysymyksenasettelun avoimuus
2. Metodin kaksiulotteisuus
3. Laadullisuus
4. Induktiivinen päättely
5. Päämääränä ymmärtäminen ja selittäminen

Kysymyksenasettelun avoimuudella tarkoitetaan tieteellisen tiedon laajentamiseen ja eksploratiiviseen otteeseen pyrkivää lähtökohtaa, jossa tutkimusaihetta lähestytään kokeilevasti ja tunnustelevasti. Tarkasti etukäteen muotoillun ja tutkimuksen kulkua tiukasti ohjaavan tutkimuskysymyksen sijaan kysymyksenasettelu voikin tarkentua tutkimusprosessin edetessä. Metodin kaksiulotteisuus puolestaan viittaa yhtäältä Goffmanin kunnianhimoiseen tavoitteeseen käsitteellistää vuorovaikutuksen ilmiöitä ja toisaalta hänen empiiriseen, kokemukkeskeiseen orientaatioonsa. Laadullisen aineiston käyttö on ominaista Goffmanille, sillä hän tutkii vuorovaikutusta ja kulttuurisesti rakentuneita ilmiöitä nimenomaan kvalitatiivisen, toimijatasoon keskittyvän tutkimusotteen avulla. (Puroila 2002, 132–135.)

Goffman pyrkii siis yhteensovittamaan empiiristä aineistoa ja teoreettisia käsitteitä. Lähtökohtana ovat aineistossa ilmenevät yksittäiset tapaukset, joiden pohjalta

johdetaan käsitteitä ja laajempia periaatteita. Prosessi etenee induktiivisesti, yksityisestä yleiseen siirtyen. Tavoitteena ei ole pelkästään tarkasteltavien ilmiöiden selittäminen, vaan myös niiden ymmärtäminen. Subjektiivinen merkityksen kokemus syntyy tietynlaisten objektiivisten kehysten perustalle – kehyksen merkitys ei siis ole yksilöllinen tai kokijasta riippuvainen. Goffmanin tavoitteena on paljastaa kulloinkin tutkimuskohteena olevassa aineistossa ilmeneviä rakenteita tai malleja, mutta hän ei ajattele, että yksilöitä tutkimalla voitaisiin tehdä yhteiskunnallisia yleistyksiä. (Puroila 2002, 137–142.)

Kehysanalyysi tarjoaa erilaisia painopistemahdollisuuksia, jotka eivät kuitenkaan ole toisiaan poissulkevia. Kehyksen käsite soveltuu sosiaalisen todellisuuden järjestäytyneisyyden ja toisaalta moniulotteisuuden tarkasteluun. Kehykset ilmenevät sosiaalisessa kanssakäymisessä ja niitä uusinnetaan jatkuvasti. Ne ovat kuitenkin olemassa myös subjektiivisella tasolla, joten kehysten avulla voidaan tutkia esimerkiksi yksittäisten henkilöiden tapaa rakentaa omaa viestiään kehysten kautta. Kehysanalyttisen tutkimuksen painotus voi myös kohdentua tutkimuskohteiden konkreettiseen toimintaan ja vuorovaikutukseen tai yksilöiden kokemusten ja merkitysten rakentumiseen. Ihmisen toiminnallisuus ja tajunnallisuus ilmenevät kehyksissä yhteenkietoutuneina. (Puroila 2002, 145–147.)

Goffmanin kehyksanalyysin tieteenfilosofinen tausta on kaksiulotteinen: todellisuuden olemuksessa nähdään yhtäältä sosiaalista moninaisuutta, toisaalta tulkinnasta riippumatonta objektiivisuutta (Puroila 2002, 121–123). Vaikkakin kehyksanalyysin eräänä lähtökohdana onkin ollut symbolisen interaktionismin käsite tilannemääritelmästä (Karvonen 2000, 79), asemoituu Goffman kuitenkin postpositivistisen suuntauksen edustajaksi. Absoluuttisen objektiivista todellisuuden kuvausta tai täysin arvovapaata tiedettä ei pidetä mahdollisena, mutta Goffmanin mukaan siihen tulisi tutkimuksessa pyrkiä. (Puroila 2002, 130–131.) Goffman ei siis allekirjoita konstruktivistista käsitystä todellisuuden jatkuvasta uudelleenrakentumisesta. Sen sijaan hän näkee maailman olevan jollain tapaa määrittynyt joka hetkellä, myös riippumatta yksilön tulkinnasta. (Puroila 2002b, 28.) Oman tutkielmani kontekstissa on tulkitsijasta riippumatta selvää, että huumeiden käytöstä aiheutuu haittoja. Sopivat ratkaisut ja niiden perustelut kuitenkin konstruoidaan eri lähtökohdista.

Kuten edellä todetaan, kehyksanalyysi ammentaa tutkimusaihetta valottavaa uutta ymmärrystä lähtökohtaisesti aineistosta. Aineiston merkitys onkin varsin keskeinen. Tutkimusmenetelmänä kehyksanalyysi tarjoaa keinoja aineiston jäsentämiseen ja erittelemiseen. Tutkijan tehtäväksi jää ymmärtää ja kuvata teoreettisella tasolla, mitä kehyksanalyysin avulla havaittavat rakenteet ja kehykset sisällöllisesti merkitsevät – tähän kehyksanalyysi ei anna vastauksia. (Puroila 2002, 149.) Tutkielmani aineistossa yksittäisten kirjoittajien käyttämät tulkintakehykset kuvastavat yhteiskunnallisia normeja ja niiden muutosprosessia.

Vaikka Goffmanin kiinnostuksen kohde olikin alun perin etnometodologisessa yksilötason vuorovaikutuksen tutkimisessa, soveltuu kehysanalyysi kuitenkin myös muunlaisten tutkimuskohteiden analysointiin. Fokus voi olla tilanteiden eli situaatioiden tai niiden kontekstin tasolla tai itse kehyksissä ja niiden roolissa tilanteiden merkitysten määrittäjänä. (Puroila 2002, 154–156.) Keskityn omassa tutkielmassani viimeksi mainittuun.

5.5 Kehysanalyysin toteuttaminen

Maisterintutkielmassani tarkastelen kehyksiä aineistooni perustuvina tulkintoina siitä, miten huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumisen kysymystä voidaan jäsentää ja ymmärtää. Tutkimusote on induktiivinen ja aineistolähtöinen, mutta toki aiemmasta tutkimustiedosta ammentava. Yhteiskunnallisten normien ja sosiaalisten ongelmien määrittelyvallan käsitteet ohjaavat kehysten hahmottamista. Yksittäisistä sanomalehtikirjoituksista poimimani dekriminalisaatiota ilmentävät kehykset muodostavat yleisemmän tason kehyksiä, jotka pyrin liittämään analyysissä osaksi yhteiskunnallista kontekstia. Nämä kehykset ja kehysjärjestelmät luovat valtakunnanmediassa kuvaa huumeiden käytön rangaistavuudesta ja muokkaavat osaltaan myös kulttuurista, yhteisesti hyväksyttävää käsitystä kyseisestä ilmiöstä.

Kehysanalyysiä on käytetty mediassa julkaistujen tekstien kautta ilmenevien yhteiskunnallisten ilmiöiden tutkimisessa menestyksekkäästi. Kehysanalyysi avaa näkökulmia siihen, millaisia merkityksiä ja kehystämisen tapoja päivittäin lukemamme mediatekstit sisältävät. Esimerkkeinä tutkimuksista, joissa lehtikirjoitteluaineistoa on tutkittu kehysanalyysin keinoilla, mainittakoon Minna Kesäsen artikkeli *Lasten ja aikuisten väliset suhteet vanhempien päihdeongelmaa käsittelevissä Tiimi-lehden teksteissä vuosina 2000–2013* (Kesänen 2019) sekä Toni Ryynäsen väitöskirja *Median muotoilema: Muotoilun mediajulkisuus suomalaisessa talouslehdissä* (Ryynänen 2009).

Aineiston analyysivaihe alkoi valittujen kirjoitusten siirtämisellä tekstinkäsittelyohjelmaan. Riviväliä 1 ja fonttikokoa 12 käyttäen aineiston pituudeksi tuli noin 17 sivua yhtenäistä tekstiä. Tulostin tekstit paperille muistiinpanojen tekemisen ja ryhmittelyn helpottamiseksi. Aloitin kirjoituksiin tutustumisen niiden läpi lukemisella. Tavoitteenani oli lähestyä tekstejä mahdollisimman avoimella mielellä ja ilman ennakkoletuksia. Poimin jokaisesta tekstistä kirjoittajan tittelin tai taustan mukaisen position ensimmäistä tutkimuskysymystäni varten ja listasin ne erilliseen tiedostoon. Hyödynsin asiantuntijapositionien ryhmittelyssä Mikko Jakosen vastatieto-mallin (2017) mukaista jakoa.

Tekstien sisällöistä poimin ensin kirjoittajien tapoja kuvata huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumista. Tällöin havaitsin, että kirjoituksissa otettiin selkeästi

joko dekriminalisaatiokehitystä puoltava (14 kpl) tai vastustava (5 kpl) kanta. Tämän perusteella ryhmittelin tekstit kahteen luokkaan. Seuraavaksi paneuduin jokaiseen tekstiin tarkemmin. Analyysiyksikkönä toimivat avainsanat, lauseet ja tekstikatkelmat, jotka ilmensivät kirjoittajien tulkintaa huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumisen ilmiöstä. Näitä poimintoja ryhmittelin omiksi kokonaisuuksikseen, joiden katsoin selittävän ja kuvaavan kirjoitusten pääviestiä. Tässä vaiheessa ryhmien otsikoina toimivat ihmisoikeudet, rationaalisuus, porttiteoria, tragedia sekä konservatiivisuus.

Tällä tavoin muodostin aineistossa ilmenneitä tulkintoja kuvaavan taulukon, jossa ryhmittelin eri otsikoiden alle teksteissä käytettyjä argumentteja. Esimerkiksi stigman poistamista peräänkuuluttavat huomiot luokittelin ihmisoikeuskategoriaan ja tietoperustaisen politiikanteon vaatimukset rationaalisuuden alle. Pyrin pääsemään tekstien luomien käsitteiden ja määritelmien äärelle kysymällä teksteiltä, mitä kirjoittajat sanovat huumeiden käyttöä ja sen rangaistavuuden kysymystä määritellessään. Olin myös kiinnostunut siitä, miten Toulminin (2003) kuvaamat argumentointistrategiat näkyivät teksteissä. Tarkastelin siis sitä, millaisia keinoja kirjoittajat käyttivät huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumisen kysymystä määritellessään sekä ratkaisuehdotuksia oikeuttaessaan. Prosessin aikana havaitsin, että samoissa teksteissä saatettiin käyttää kahtakin eri kehystä. Kehykset olivat pääosin selkeästi toisistaan erottuvia, mutta kirjoittajat käyttivät niitä luovasti oman kantansa perustelemisessa. Laatimaani taulukkoa tarkastelemalla hahmottelemani otsikot tiivistyivät neljäksi tulkintakehykseksi, joista kaksi puoltaa rangaistavuudesta luopumista ja kaksi on sitä vastaan. Esitän analyysini tutkielman seuraavassa luvussa kehyskohtaisesti sekä vertaillen kirjoittajien edustamien asiantuntijapositionien mukaisia eroja kehyksissä. Lopullisen kehystaulukon esittelen johtopäätösluvussa 7.

Käytin kehysten luomisessa omaa tulkintaani, joka luonnollisesti on kulttuuristen ja yhteiskunnallisten vaikuttimien muokkaamaa. Tutkimusotteeni paikantuu tiedon sosiaalista rakentumista korostavaan tutkimusperinteeseen, minkä vuoksi haluan kommunikoida lukijalle paitsi varsinaisen tutkimuskohteeni tulkintakehysten merkitystä, myös refleksiivisesti oman tulkintani prosessia ja taustoja. Aineisto ja sen ominaispiirteet, valinta ja rajaus vaikuttavat tuloksiin. Olen osa tarkastelemaani todellisuutta ja olen myös itse päihdetyön ammattilaisena osallistunut tutkimaani julkiseen keskusteluun. Laadullinen tutkimus on aina kontekstisidonnaista (Puusa ja Juuti 2020a, 81), ja tulkinnallisen tutkimuslähtökohdan mukaisesti olen siis tutkijana sekä vaikuttamassa että vaikutuksen kohteena suhteessa tutkittavaan ilmiöön (Puusa ja Juuti 2020, 38). Tapa, jolla tulkitsen aineistoani ja luon analyysin kautta tuloksia ja johtopäätöksiä, on seurausta elämänhistoriani myötä karttuneesta kokemuksesta, koulutuksesta sekä minua ympäröivien ihmisten ja yhteiskunnan vaikutuksesta. Ylipäätään

se, että maisterintutkielmassa on mahdollista tai mielekästä käsitellä laittomien huumausaineiden käytön rangaistavuudesta luopumista, on varsin riippuvaista siitä, millaisessa yhteiskunnallisessa ilmapiirissä elämme.

Laadullista tutkimusta voi kuvata kehämäisesti etenevänä, merkitysten ymmärtämiseen ja tulkintaan pyrkivänä prosessina. Tutkijan esiymmärrys on keskeistä: uuden tulkinta rakentuu aiemmin ymmärretyn perustalle. (Puusa ja Juuti 2020b, 73.) Oma kokemusperäinen ja ammatillinen esiymmärrykseni tutkimastani aiheesta on vahva, mihin liittyy myös riskejä. Aineistolähtöisyys on kehysanalyysissä olennaista, joten en halunnut omien ennakoajatusteni ohjaavan prosessia liikaa. Keskityin aluksi taustakirjallisuuteen ja käsitteistöön, jonka jälkeen siirryin aineiston analyysiin. Aineiston käsittelyn myötä kirkastui, mihin teoreettisiin seikkoihin kannatti vielä perehtyä tarkemmin. Palasin aiemmin kirjoittamiini teksteihin muokaten niitä sitä mukaa, kun kokonaisuuden ymmärrys hahmottui paremmin. Pidin myös koko ajan mielessä kehysanalyysille ominaisen kysymyksenasettelun avoimuuden (Puroila 2002, 132). Hermeneuttisessa prosessissa ymmärrys syntyy aineistoon perehtymisen ja analyytisen tulkinnan kautta. Ymmärryksen lisääntyminen mahdollistaa aineiston tarkastelun ja analysoinnin jälleen uuden, tarkentuneen ymmärryksen kautta. (Ryynänen 2009, 57.) Tutkimusasetelman muodostumisen prosessia voi myös kuvata suppilona, jossa laaja-alainen ilmiöön tutustuminen johtaa olennaisten käsitteiden ja kysymysten äärelle. Lopuksi aikaan saatuja tutkimustuloksia jälleen sovelletaan yleisempään yhteiskunnalliseen kontekstiin.

6 TULOKSET

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni tulokset. Aloitan vastaamalla ensimmäiseen, taustoittavaan tutkimuskysymykseeni eli siihen, ketkä käyttävät asiantuntijavaltaa osallistuessaan huumeidenkäytön rangaistavuudesta luopumista koskevaan julkiseen keskusteluun Helsingin Sanomien mielipidepalstalla. Tämän jälkeen siirryn käsittelemään toista tutkimuskysymystäni, joka keskittyy rangaistavuudesta luopumisen kehystämiseen. Kuvaan, millaiseksi sosiaalisesti kysymykseksi huumeiden käytön rangaistavuudesta luopuminen kehystetään asiantuntijoiden tuottamissa mielipidekirjoituksissa. Lopuksi esittelen, miten asiantuntijapositiot liittyvät kirjoituksissa ilmeneviin kehyksiin.

6.1 Asiantuntijuus Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksissa

Tutkielmani aineisto koostuu 19:stä Helsingin Sanomissa julkaistusta mielipidekirjoituksesta. Kirjoittajista 13:lla on akateeminen tai ammatillinen asiantuntijapositio. He edustavat yliopistomaailmaa, yhteiskunnallisia instituutioita, palveluntuotantoa tai asiantuntija-ammattia. Aineistoon valikoitui myös neljä kirjoitusta, joiden näkökulma on omakohtainen; kahdella kirjoittajalla on päihderiippuvaisen henkilön läheisen rooli ja yksi kirjoitus lähestyy aihetta kannabiksenkäyttäjän oman kokemuksen kautta. Nämä kirjoitukset on julkaistu anonyymisti nimimerkillä. Neljäs kokemusperäistä positiota edustava teksti on vankien omaisyhdistyksen edustajan kirjoittama. Näiden lisäksi kaksi politiikan toimijan kirjoitusta muodostavat oman ryhmänsä.

Sovellan asiantuntijapositioiden ryhmittelyssä Mikko Jakosen vastatieto-mallin (2017, 104–112) mukaista jakoa neljään kategoriaan. Akateemiset asiantuntijat muodostavat oman ryhmänsä, jonka yhdistävänä tekijänä on yliopistomaailma. Toista ryhmää kutsutaan näköalapaikan asiantuntijoiksi, sillä koulutuksen lisäksi näköalaa käsiteltäviin ilmiöihin syntyy käytännön työelämän ja ammatinharjoittamisen kautta.

Käytän näköalapaikan asiantuntijoista myös termiä työelämäasiantuntija. Kokemus-asiantuntijat kirjoittavat omakohtaisten kokemusten tuottamasta perspektiivistä käsin. Viimeisenä ryhmänä ovat näkemysasiantuntijat, jotka tässä aineistossa ovat politiikan toimijoita. He ovat aktiivisia, näkemyksellisiä ja verkostoituneita ihmisiä, joilla on halu viedä tärkeäksi kokemiaan asioita eteenpäin.

Helsingin Sanomiin mielipidekirjoituksen lähettävä henkilö voi itse määritellä kirjoituksen loppuun merkittävän tittelinsä. Arvoa tai ammattia ei ole pakko ilmoittaa, ja arkaluonteisista aiheista kirjoittaessa teksti voidaan myös julkaista nimimerkillä. (Helsingin Sanomat, ei pvm.) Tarkastelluista kirjoituksista seitsemässä käytetään tutkintonimikettä tai akateemista arvonimeä, kahdeksassa työtitteliä tai kirjoittajan edustaman organisaation nimeä ja kolmessa nimimerkkiä. Kolmessa kirjoituksessa allekirjoittajia on kaksi, mutta heidän positionsa ovat keskenään rinnasteiset. Seuraavassa taulukossa esitetään kirjoittajien ilmoittamat positiot ryhmiteltynä.

Taulukko 1: Tutkimusaineistosta tunnistetut asiantuntijapositiot

Akateemiset asiantuntijat (n=8)	Näköalapaikan asiantuntijat (n=5)	Kokemusasiantuntijat (n=4)	Näkemysasiantuntijat (n=2)
lääketiede (1) oikeustiede (1) yhteiskuntatiede (1) neurotiede (1) psykologia (1) teknis-tieteellinen ala (1) määrittelemätön (2)	palveluntuottajien edustajat (2) yleishyödyllisen säätiön edustaja (1) ammattinimike (2)	huumeidenkäyttäjien läheiset (2) huumeidenkäyttäjä (1) omaisyhdistyksen edustaja (1)	kansanedustaja (1) kaupunginvaltuutettu (1)

6.1.1 Akateemiset asiantuntijat

Akateemisen asiantuntijuuden positioista käsin kirjoitettuja mielipidekirjoituksia on aineistossa kahdeksan kappaletta. Niissä käytettyjä titteleitä ovat esimerkiksi professori, tutkimusprofessori, dosentti ja tutkijatohtori. Myös valtiotieteen maisterin ja oikeustieteen opiskelijan kirjoitukset luetaan akateemisten asiantuntijoiden kategoriaan. Tutkintonimikkeellä tai akateemisella arvonimellä julkaistut kirjoitukset liittyvät perinteiseen asiantuntijakäsitykseen, jossa yliopistokoulutukseen yhdistetään akateemisten normien mukaisia objektiivisuuden ja sivistyneisyyden mielikuvia. Nostan

esiin kaksi esimerkkiä akateemisen asiantuntijuuden asemasta käsin kirjoitetuista teksteistä, joissa tieteenalan viitekehyksellä on keskeinen merkitys.

Lääketieteen tieteenalaa edustavalla kirjoittajalla fokus on liikennelääketieteessä ja -turvallisuudessa. Teksti painottaa huumeiden ja lääkkeiden – myös lääkärin määräämien – vaikutusta ajokykyyn. Kirjoittaja tuo esiin myös onnettomuusdataa ja ratti-juoppoustilastoja. Kognitiivisen psykologian edustajan kirjoituksessa puolestaan korostetaan tutkimusnäkökulmaa:

“Kun psykedeelit tulivat länsimaisten ihmisten tietoisuuteen 1950- ja 1960 -luvuilla, niitä pidettiin lähes ihmelääkkeinä. Vaikuttavia tuloksia saatiinkin esimerkiksi alkoholismien hoidossa. Innostus kuitenkin johti ylilyönteihin ja psykedeelien kriminalisointiin ympäri maailman. Kriminalisointi ei ole vähentänyt aineiden käyttöä, mutta se on vaikeuttanut tutkimusta, joka on välttämätöntä haittojen minimoimiseksi ja mahdollisten hyötyjen selvittämiseksi.” (kognitiivisen psykologian dosentti, HS 12.12.2020)

Vieraskynä-palstalla julkaistun Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimusprofessorin kirjoituksessa huume- ja riippuvuusongelmia käsitellään laaja-alaisessa yhteiskunnallisessa kontekstissa päättäjille suosituksia antaen. Kirjoituksessa käytetään THL:n tuottamia tutkimustuloksia taustana argumenteille, mikä samalla perustelee organisaation keskeistä roolia hyödynnettävää tutkimustietoa tuottavana instituutiona.

“THL:n huume- ja riippuvuus- ja mielenterveyskyselyssä 1980-luvulla syntyneistä 54 prosenttia oli sitä mieltä, että kannabiksen käytöstä ei tulisi rangaista. -- Huumeiden käyttö ei enää ole suppean alakulttuurin erilliskysymys. Sen hoitaminen tai hoitamatta jättäminen vaikuttaa laajasti koko yhteiskuntaan ja sen hyvinvointiin.” (tutkimusprofessori, HS 16.1.2021)

Suurin osa akateemisella tittelillä esiintyvistä kirjoittajista ei tuo erityisalaansa ilmi tekstissä. He perustelevat kantaansa muilla kuin suoranaisesti omaan ammatilliseen osaamiseensa liittyvillä argumenteilla. Nämä tekstit kuitenkin saavat painoarvoa kirjoittajansa tittelistä: esimerkiksi professorin arvonimi huokuu akateemisesta arvovaltaa, vaikka tietoa kirjoittajan edustamasta oppiaineesta ei annetaakaan. Tällöin on kirjoittajan edun mukaista mainita arvonimi tai tutkintonimike sen sijaan, että hän lähettäisi tekstin vain omalla nimellään yksityishenkilönä.

6.1.2 Näköalapaikan asiantuntijat

Aineistoon sisältyy viisi työelämäasiantuntijan näkökulmasta kirjoitettua tekstiä. Nämä mielipidekirjoitukset on allekirjoitettu ammattinimikkeillä tai kirjoittajan edustama organisaatio on mainittu tittelin yhteydessä. Yleishyödyllistä instituutiota edustaa A-klinikkasäätiön edustajan Vieraskynä-kirjoitus. Kahdessa tekstissä kirjoittajat ovat päihdepalveluita tuottavien organisaatioiden edustajia. Lisäksi näköalapaikan asiantuntijuutta edustavat lääkärin sekä asianajajien kirjoitukset.

A-klinikkasäätiön toimitusjohtajan työnkuvaan kuuluu yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja julkiseen keskusteluun osallistuminen. Hänen kirjoituksessaan painotetaan tuoretta päihde- ja riippuvuusstrategiaa poliittista päätöksentekoa ohjaavana asiakirjana. A-klinikkasäätiö lieneekin vaikuttanut strategian sisältöön valmisteluviheen järjestökuulemisissa ja asiantuntijakeskusteluissa (Kotovirta 2021). A-klinikkasäätiön voi nähdä muodostavan yhdessä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä sosiaali- ja terveysministeriön virkamiesten kanssa suomalaisessa päihdepolitiikassa vaikuttavan asiantuntijaeliitin ytimen.

Palveluntuotantoa edustavissa kahdessa kirjoituksessa tuodaan esiin päihderiippuvaisten henkilöiden asemaa. Haasteita palvelujärjestelmän toiminnassa ja riippuvuusikäyttäytymiseen johtavien syiden tunnistamisessa kuvaillaan käytännön tasolla, sillä kirjoittajilla on työnsä kautta kosketuspintaa päihdepalveluiden käyttäjien arkeen. Kirjoittajat tosin toimivat titteliensä perusteella johtajapositioissa asiakastyön sijaan. Sekä palveluntuotanto-organisaatioiden että yhteiskunnallisten instituutioiden voidaan katsoa hyötyvän siitä, että huumeongelmat pysyvät esillä julkisessa keskustelussa. Toinen palveluntuotanto-organisaation edustaja käyttääkin mielipidekirjoituksessa hyödyksi mahdollisuuden markkinoida työnantajansa tuottamia palveluita hieman mainosmaiseen tapaan.

”Näillä palveluilla ehkäistään turhia kuolemia, tartuntatautien leviämistä ja rikollisuutta. Niiden avulla voimme myös ohjata avun tarvitsijan muihin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin silloin, kun ihminen on siihen itse valmis. Ongelmiin on olemassa ratkaisuja, ja nyt päättäjiltä tarvitaan rohkeutta ottaa ne käyttöön.” (palvelualuejohtaja, HS 27.11.2021)

Aineistossa lääkäripositiota edustaa yksi kirjoitus. Siinä ammatillinen orientatio näkyy lääketieteellisen tutkimustiedon ja huumeiden käytön terveysvaikutusten painottamisena. Huumeista eroon haluavista ihmisistä käytetään termiä potilas ja riippuvuudesta puhutaan sairautena. Kirjoittaja mainitsee olevansa psykiatriaan erikoistuva lääkäri, millä hän lisää vaikutelmaa pätevyydestä riippuvuusksymysten asiantuntijana. Oikeustieteellinen professio tulee esiin yhdessä kirjoituksessa:

”Emme ole narkomaaneja, mutta olemme työmme kautta tavanneet satoja päihdesairaita ihmisiä ja haluamme asianajajina sanoa jotain heidän puolestaan, koska näiden ihmisten ääni jää usein kuulumattomiin.” (asianajaja, HS 26.2.2021)

Tässä kirjoituksessa näkökulmaa rakennetaan lainopillisen osaamisen ja juridisten argumenttien kautta, ja uskottavuutta luodaan ammatillista kokemusta korostamalla. Kirjoittajat luovat siis käsitystä asianajajasta heikossa asemassa olevien henkilöiden edun valvojana ja oikeudenmukaisen kohtelun edistäjänä.

Poliisin, sosiaalityön tai suoraan asiakasrajapinnassa työskentelevien päihde-työn ammattilaisten kirjoittamia tekstejä ei ollut julkaistu tarkastellulla aikavälillä.

Heidän ääntään kuitenkin kuullaan lehden toimitetussa huumeita käsittelevässä sisällössä säännöllisesti (esim. Parikka 2021). Poliisilla on tyypillisesti ollut keskeinen rooli huumeisiin liittyvien ongelmien määrittelijänä ja asiantuntijana (Tham 2021a, 296–297). Yleisönosasto ei tämän aineiston perusteella kuitenkaan ole poliisin suosima alusta keskusteluun osallistumiselle.

6.1.3 Kokemusasiantuntijat

Kaksi tarkasteltua mielipidekirjoitusta on kirjoitettu päihderiippuvaisen henkilön vanhemman näkökulmasta. Yhdessä tekstissä kirjoittajana on itse kannabista käyttävä henkilö. Sisällytin nämä kirjoitukset aineistoon, sillä ne edustavat tärkeää kokemusperäistä tietoa ja tuottavat täydentävää näkökulmaa konventionaalisen asiantuntijuuden rinnalle. Vertaistukea ja kokemusasiantuntijuutta arvostetaan etenkin päihde- ja mielenterveysongelmien hoidossa.

Jokainen omakohtaisesta kokemuksesta kirjoitettu teksti käyttää minä- tai me-persoonapronominia eli lähestyy aihetta varsin henkilökohtaisesti. Kirjoituksissa luodaan yksityiskohtaista kuvaa siitä, miten kirjoittajat ovat oman tai läheisensä huumeidenkäytön kokeneet. Esimerkiksi tässä vanhempien kirjoituksessa kerrotaan lapsen huumeidenkäytöstä ja kuolemasta:

”Lopulta psykoosissa ollessaan hän ajoi itsensä kuoliaaksi. Surumme on ollut todella ahdistavaa.” (kokemusasiantuntija, HS 16.9.2021)

Huumekuolemien lisääntyessä myös uhrien läheisten määrä kasvaa jatkuvasti. Myös huumeita niin sanotusti kohtuudella käyttävien ihmisten määrä lisääntyy. Omakohtaisesta kokemuksesta kirjoitetut tekstit voivat tuoda tärkeää samaistumispintaa muille vastaavanlaisessa tilanteessa oleville. Tarkastelluissa teksteissä viestiä ei kuitenkaan suunnata kanssaihmisille vaan poliitikoille, joiden toivotaan huomioivan kirjoittajan esittämän näkökulman päätöksenteossa.

Yksi aineistoon sisältyvä kirjoitus edustaa omaisyhdistystä, jonka näkökulma on yhtäältä omakohtainen ja toisaalta yhteiskunnallinen:

”Valitettavaa on todeta, että vankila on nuorillemme ensimmäinen paikka, jossa heillä todella on mahdollisuus motivoitua päihteistä eroon tai saada apua tunteidensa säätelyyn.” (omaisyhdistyksen edustaja, HS 1.2.2021)

Kansalaisyhteiskunta toimii valtion ja markkinoiden ulkopuolella edustaen kansalaisyhteiskunnan oma-aloitteista ja vapaaehtoista toimintaa, jolla pyritään vaikuttamaan tärkeäksi koettuun asiaan. Mielipidepalsta onkin oiva foorumi viestin kuuluviin saamiselle. Kirjoitus tuo ilmi yhdistyksen jäsenten läheistä suhdetta huumeita käyttäviin nuoriin

sekä heidän kokemuksiinsa palvelujärjestelmässä toimimisesta. Sen sävy eroaa kuitenkin puhtaasti omasta kokemuspohjasta ammentavista teksteistä, sillä se ei nosta esiin kenenkään yksilöllisiä kokemuksia. Näkökulma on kollektiivinen, yhdistyksen jäsenistöä edustava. Kansalaisyhteiskuntaan tietyssä mielessä kuuluu myös A-klinikkasäätiö, jonka tekstin kuitenkin luokittelin työelämä- eli näköalapaikan asiantuntijoiden kategoriaan. Vaikka A-klinikkasäätiön toiminta onkin yhteishyödyllistä ja voittoa tavoittelematonta, on se vakiintunut ammattimaiseksi ja institutionaaliseksi osaksi suomalaista päihde- ja riippuvuustyön kenttää.

6.1.4 Näkemysasiantuntijat

Politiikan toimijoiden näkökulmasta kirjoitetaan kansanedustajan ja kaupunginvaltuutetun teksteissä. Kirjoituksissa näkyy ero kansallisen ja paikallisen päättäjätason huomion kohteista. Helsingissä kaupunginvaltuutettuna toimiva kirjoittaja tuo tekstissään esiin yksityiskohtia Helsingin huumetilanteesta ja ongelmakohdista. Hän mainitsee myös kaupunginvaltuuston peräänkuuluttaman erityislain, jonka turvin Helsinki voisi pilotoida valvottuja käyttötiloja. Kirjoittaja nostaa täten esiin oman valtuustotyönsä merkitystä kommunikoiden potentiaalisen äänestäjäkuntansa kanssa. Kansanedustajan kirjoituksessa ei sen sijaan kommentoida yksityiskohtia, vaan otetaan kantaa huumeepoliittisten kehittämisalueiden prioriteetteihin.

“Päihdepolitiikka tulisikin aloittaa dekriminalisoinnista, monialaiseen hoitoon pääsyn turvaamisesta ja ennaltaehkäisevästä työstä, jotta saisimme mahdollisimman suuren yhteiskunnallisen ja inhimillisen hyödyn.” (kansanedustaja, HS 17.9.2021)

Näkemysasiantuntijuuteen liittyy poliittisesti aktiivisten henkilöiden tulevaisuusorientaatio; heillä on vahva näkemys siitä, miten asioiden tulisi olla. He vievät edustamansa puolueen poliittista agenda eteenpäin ja tuovat sitä rohkeasti esiin. Kirjoittajat ovat huumeepoliittikan liberalisointia kannattavien puolueiden edustajia, joten dekriminalisoinnin puoltaminen ja aiheen näkyväksi tekeminen edistää myös puolueiden etua. Keskustelun herättäminen ja provosoiminenkin on näkemysasiantuntijoille tyypillistä. He eivät kuitenkaan yleensä asemoidu vain yhden asian edistäjiksi, vaan heillä on mielipiteitä ja visioita monenlaisiin yhteiskunnallisiin kehittämiskohtiin liittyen. (Jakonen 2017, 110.)

6.2 Huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumisen kehukset

Toisen tutkimustehtäväni tavoitteena on selvittää, millaisena sosiaalisena kysymyksenä asiantuntijat käsittelevät huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumista Helsingin Sanomissa julkaistuissa mielipidekirjoituksissa. Asiantuntijat ottavat kirjoituksiinsa selkeästi joko dekriminisaatiokehitystä puoltavan tai vastustavan kannan. Puoltavia kirjoituksia on 14 kappaletta, kun taas kielteinen kanta ilmaistaan viidessä tekstissä. Aineiston kirjoituksissa käytetyt tulkinnat jakautuvat neljään kehukseen niissä esiintyvien argumenttien ja ongelmanmäärittelyiden mukaan. Kaksi kehystä puoltaa rangaistavuudesta luopumista ja kaksi vastustaa sitä. Suurimmassa osassa tekstejä esitetään useampi kuin yksi kehys, ja samoja argumentteja käytetään perustelemaan myös dekriminisaatiolle vastakkaisia kantoja. Havainto ilmentää tulkintojen moninaisuutta, sillä omaan näkökulmaan ja sen oikeutukseen päädytään valikoivan havainnoimisen sekä omaan näkökulmaan sopimattomien seikkojen poissulkemisen kautta (Goffman 1986, 201). Esittelen kehukset vastinpareina: ensin ihmisoikeuksia korostavan kehysten ja sen vastineena moraalikehysten, sitten tietoperustaisuuskehysten ja sille vastakkaisen porttiteoriakehysten. Seuraavassa taulukossa esitetään kunkin kehysten pääväitteet, joita kuvaillaan tarkemmin alaluvuissa.

Taulukko 2: Dekriminalisaatiota puoltavat ja vastustavat kehukset asiantuntijakirjoituksissa

PUOLTAVAT (n=14)	VASTUSTAVAT (n=5)
Ihmisoikeuskehys (n=11) <ul style="list-style-type: none"> • käsitys riippuvuudesta sairauteena, medikalisaatio • stigma • juridinen näkökulma • individualismi: yksilöllinen kärsimys ja oikeus saada apua 	Moraalikehys (n=3) <ul style="list-style-type: none"> • yksilön vastuu seurauksista • kollektivismi: valtaväestön oikeudet etusijalla • aineet aiheuttavat ongelmat • rangaistuksen utilitaristinen oikeutus
Tietoperustaisuuskehys (n=11) <ul style="list-style-type: none"> • nykypolitiikka on epäonnistunut, siltä puuttuu legitimitetti • tutkimustieto keskiössä • tunteet sivuun päätöksenteossa • rakenteellinen perspektiivi 	Porttiteoriakehys (n=4) <ul style="list-style-type: none"> • kontrollin menettäminen uhkana • dekriminisaatio lisää käyttöä ja haittoja • nuorten suojelu • tragedia

6.2.1 Ihmisoikeuskehys

Ihmisoikeuskehyksessä huumeiden käyttöä lähestytään riippuvuussairauden käsitteen kautta. Addiktio nähdään hoitoa vaativana tilana ja huumeidenkäyttäjä kärsivänä, apua tarvitsevana ihmisenä. Rangaistavuudesta luopumista kannatetaan, jotta avun saaminen ja tarjoaminen olisi helpompaa. Lähtökohta on inhimillinen ja myötätuntoinen. Kirjoittajat nostavat esiin nykytilanteen epäkohtia niin ideologisella kuin käytännölliselläkin tasolla: haavoittuvassa asemassa olevien rankaisemista pidetään kohtuuttomana, kun samaan aikaan hoidon saatavuudessa on puutteita ja alueellista epätasa-arvoa.

”Sivistyneenä itseään pitävässä yhteiskunnassa riippuvuusongelmista kärsivää ei pitäisi tyrkätä veistä haavassa vääntäen yhteiskunnan marginaaliin ja lain väärälle puolelle.” (diplomi-insinööri, HS 28.11.2022)

”On tilanteita, joissa potilas ei pääse mielenterveyspalveluiden piiriin, koska hänellä on päihdeongelma, mutta ei saa apua päihdepalveluista, koska ongelma ei vielä ole ‘riittävän vakava’. -- Riippuvuus on sairaus, jonka asianmukainen hoito on ihmisoikeus.” (lääkäri, HS 18.9.2021)

Kirjoittajat pitävät huumeidenkäyttöön liittyvää stigmaa ongelmallisena ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta. Negatiivisen leiman ajatellaan aiheuttavan ongelmien salaamista, viivästyttävän avun hakemista ja jopa johtavan palveluissa tapahtuvaan syrjintään. Yhteiskunnan nähdään tuottavan stigmatisoitumista rankaisemalla ja marginalisoimalla käyttäjiä (vrt. Kekoni 2007, 233). Leiman pysyvyys esitetään ongelmallisena, sillä huumausaineisiin liittyvien rekisterimerkintöjen seuraukset voivat olla kauaskantoiset. Ihmisoikeuskehyksessä yhdenvertaisuutta sekä oikeutta elämään ja henkilökohtaiseen vapauteen pidetään keskeisinä arvoina. Ihmisoikeuksien kunnioittaminen on keskeinen politiikkaakin ohjaava normi, jonka noudattamiseen on laajasti sitouduttu esimerkiksi YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen muodossa.

Myös juridinen näkökulma tulee esiin ihmisoikeuskehyksessä. Rikoslain tulisi kirjoittajien mukaan olla viimesijainen keino epätoivottavaan toimintaan puuttumiseksi, ja koska huumausaineen käyttörikos ei vahingoita muiden kuin käyttäjän itsensä terveyttä, ei rangaistavuutta pidetä juridisesti perusteltuna. Huumeiden käyttöön suositellaankin puuttuttavan sosiaali- ja terveyspalveluiden keinovalikoiman kautta rikosoikeudellisen lähestymistavan sijaan.

”Asianajajina emme pidä huumausaineen käytöstä rankaisemista perusteltuna. -- Kokemuksemme ja lainopillisen osaamisemme perusteella olemme sitä mieltä, että minkä tahansa huumausaineiden käytöstä rankaiseminen on julmaa sekä perusteetonta ja aiheuttaa ongelmien kasaantumista. Yhteiskunta voi nyt valita: tukea vai tuomioita?” (asianajaja, HS 26.2.2021)

Huumeita aktiivisesti käyttävien ihmisten turvallisuutta tulisi ihmisoikeuskehysten näkökulman mukaan parantaa. Lisääntyneet huumekuolemat, yliannostusriski ja turvallisten käyttötilojen puute nähdään ongelmina, joiden ratkaisuksi esitettyjä valvottuja käyttöhuoneita ja ainetunnistusta ei lainsäädännön vuoksi voida toteuttaa. Huumeisiin liittyvä väkivalta esitetään kehyksessä nimenomaan huumeidenkäyttäjiin kohdistuvana turvallisuusuhkana, joka on seurausta heidän kurjistuneesta tilanteestaan. Asunnottomuus ja esimerkiksi huumeita käyttävien naisten kokema seksuaalinen riisto kuvataan seurauksina rangaistuskeskeisestä lähestymistavasta ja yhteiskunnan tukirakenteiden riittämättömydestä.

Niin sanottuun huumeiden kohtuu- tai viihdekäyttöön otetaan ihmisoikeuskehyksessä kantaa kahdesta näkökulmasta käsin. Yksittäiset huumeekokeilut esitetään lähinnä mahdollisen kiinnijäämisen myötä tilanteina, joista nuorelle ihmiselle voi seurata tulevaisuuden opiskelu- tai työmahdollisuuksia epätarkoituksenmukaisesti rajoittava rekisterimerkintä. Toisaalta yhdessä ihmisoikeuskehystä edustavassa kirjoituksessa tuodaan kannabiksen osalta esiin se, että valtaosa käyttäjistä on aivan tavallisia, työssäkäyviä ihmisiä, jotka eivät joudu tekemisiin päihdepalveluiden tai virkavallan kanssa käyttönsä takia.

”Vaikka koen kannabiksella olleen elämässäni lähinnä positiivinen vaikutus, en koskaan uskaltaisi puhua esimerkiksi aineen dekriminälisoinnin puolesta julkisesti omalla nimelläni. Pelkkä aiheeseen liittyvä stigma riittää hiljentämään niin itseni kuin useat vastaavaa ’kaksoiselämää’ elävät ystävänäkin, nykylainsäädännön ongelmallisuudesta huolimatta.” (kokemusasiantuntija, HS 16.9.2021)

Käyttö ajoittuu vapaa-ajalle, eikä esimerkiksi autoa ajeta päihtyneenä. Tätä kannabiksen käyttäjien enemmistöä ei kuvata päihderiippuvaisina tai addiktiosairaina, vaan muuten nuhteettomina kansalaisina, jotka leimaantumisen ja seuraamusten pelossa joutuvat salaamaan käyttönsä. Ihmisoikeuskysymyksenä mainitaan myös se, että kannabista on nykylainsäädännön mukaan hyvin vaikeaa hyödyntää vakavien sairauksien hoitoon käytettävänä lääkkeenä, vaikka se koettaisiin toimivaksi apukeinoksi.

Ihmisoikeuskehyksessä huumeiden käyttöön liittyvät ongelmat kuvataan ensisijaisesti rakenteellisina ongelmina ja yhteiskunnallisina epäkohtina. Huumeriippuvaisen henkilön ei esitetä olevan vastuussa addiktiosairautensa aiheuttamista oireista, vaan riippuvuusikäytymisen taustalla nähdään vaikuttavan yksilön omien vaikutusmahdollisuuksien ulottumattomissa olevia kompleksisia taustatekijöitä. Yhteiskunnan katsotaan pahentavan addiktiosta kärsivien ihmisten tilannetta rangaistuskeskeisellä huume politiikalla. Toisaalta myös viihdekäyttäjien rankaiseminen nähdään kohtuuttomana. Lisäksi ongelmallista on se, että huume- ja alkoholiriippuvaiset ihmiset ovat lain edessä eriarvoisessa asemassa, vaikka he kärsivät samasta sairaudesta.

Sairauskäsityksen painottamisen voi tulkita esimerkkinä yhteiskunnan medikalisoitumisesta, jossa yhä useamman ongelman juurisyyksi esitetään lääketieteellistä

selitystä. (Best 2008, 99; Nevanlinna ja Relander 2007, 2399). Medikalisaation näkökulmasta riippuvuussairautta pidetään lähtökohtaisesti yksilön häiriönä, joka ratkaistaan lääketieteellisillä tai lääkkeellisillä keinoilla. Tällöin yhteiskunnallinen näkökulma jää pois. Sairauskäsityksen käänköpuolena on myös huumeita käyttävän henkilön uhriuttaminen: hänet nähdään addiktionsa riivaamana ja järkevään päätöksentekoon kykenemättömänä raukkana, jota muiden on hoivattava. Avun saaminen on toki ihmisoi- keus, mutta toisaalta nähtävissä on myös paternalistinen vallankäytön asetelma, jossa huumeriippuvaiseen voi olla perusteltua kohdentaa esimerkiksi pakkohoidon kaltai- sia toimenpiteitä. Tässä mielessä sairauskäsityksellä on mahdollista oikeuttaa yhtä kontrolloivia huumeongelman hallintakeinoja kuin rangaistavuusmallillakin. (Lars- son 2021, 121.)

6.2.2 Moraalikehys

Moraalikehys korostaa yksilön vastuuta omien tekojensa seurauksista. Huumeiden käyttö on haitallista ja vaarallista, minkä vuoksi siitä rankaiseminen on perusteltua. Yhteiskunnan tehtävä on rajoittaa päihteiden – niin huumeiden, alkoholin kuin tupak- kankin – saatavuutta ja valistaa kansalaisia niiden haitoista. Kansalaisten vastuulle jää lakien ja rajoitusten mukaan toimiminen.

”Miksi huumeiden ostaminen halutaan dekriminalisoida? Miksi kaikesta halu- taan tehdä niin helppoa? Jos joku haluaa kaikesta valistuksesta huolimatta os- taan ja käyttää näitä tuotteita, kärsiköön seuraukset.” (kokemusasiantuntija, HS 16.9.2021)

Moraalikehyksessä huumeiden käyttö nähdään valintana, eikä sen taustalla vai- kuttaviin yksilöllisiin tai rakenteellisiin syihin oteta kantaa. Käyttöä ei kuvata riippu- vuutena tai sairautena, vaan huumeongelmaan ja käytön haittoihin liittyvät ikävyydet nähdään aineesta ja yksilön huonoista valinnoista johtuvina. Näkemys sopii Georges Midrén kuvaukseen hyvinvointivaltiosta rajoittamisen instituutiona, jossa ymmärrys ja apu pitää ansaita toimimalla oikein (Midré 1991, viitattu lähteessä Johansen 2021, 225–226). Yksilö käsitetään yhtäältä harkittuun päätöksentekoon kykenevänä aktiivi- sena toimijana, jolta voidaan odottaa omien valintojensa seurausten kantamista. Toi- saalta kehyksessä luodaan kyynistä kuvaa ihmisluonnosta, sillä rangaistuksia ja rajoi- tuksia pidetään välttämättöminä ihmisten toiminnan ja valinnanmahdollisuuksien ohjaamiseksi toivottuun suuntaan. Mikäli huume politiikkaa liberalisoitaisiin, ihmiset haluaisivat käyttää huumeita enemmän, ja tilanne karkaisi vääjäämättä käsistä.

Moraalikehystä edustavat kirjoitukset kritisoivat vihreiden kannabiksen laillis- tamista puoltavaa linjausta, ja ne ajoittuvatkin pääosin vihreiden puoluekokousta seu- raaville kahdelle viikolle syyskuussa 2021. Vihreiden kantaa haavoittuvassa asemassa olevien päihdeongelmaisten tilanteen parantamiseksi pidetään virheellisenä, sillä

päätäjien tulisi ennen kaikkea edistää valtaväestöön kuuluvien ihmisten asemaa. Moraalikehyksessä viitataan myös huumeidenkäytön haitoista aiheutuviin kuluihin, joiden maksajiksi kannabista käyttämättömät veronmaksajat joutuvat. Huumeiden kuvataan lisäksi uhkaavan viattomien vanhusten ja lasten turvallista liikkumista, mihin kirjoittaja velvoittaa päättäjiä puuttumaan.

”Terveyttä ja hyvinvointia koskevissa lainsäädäntöasioissa kansanedustajien tehtävä on ajatella koko kansakunnan etua – ei pienten vähemmistöjen etujen ja oikeuksien edistämistä.” (professori, HS 24.9.2021)

Moraalikehys onkin selkeä vastinpari ihmisoikeuskehykselle. Addiktiosairauden ja rangaistavuuteen liittyvän stigman kaltaiset ilmiöt ovat toissijaisia kansanterveyden edistämiseen ja valtaväestön edun ajamiseen nähden. Huumeita käyttäviä ihmisiä kohtaan ei osoiteta myötätuntoa, vaan aihetta lähestytään utilitaristisesti enemmistön hyötynäkökulmasta käsin. Rangaistavuus on perusteltua, sillä se välittää epätoivotulla tavalla toimiville tai sitä suunnitteleville kansalaisille viestin teon seurauksista. Rangaistus toimii siis myös pelotteena, joka ennaltaehkäisee huumeiden käyttöä. Tämän vuoksi huumeiden käyttäjälle rangaistuksesta aiheutuva kärsimys on oikeutettua.

Huumeiden käytön käsittäminen moraalittomana toimintana liittyyne päätelmään, että koska käyttö on rangaistavaa, on sen oltava väärin. Normit ohjaavat ihmisten ajattelua, ja ihmiset vahvistavat normia toimimalla sen mukaisesti. Normin merkitys siis sekä jäsentää toimintaa että rakentuu toiminnan kautta. (Stimmer 2019, 271.) Taloustieteilijä Albert O. Hirschman (1915–2012) on tarkastellut konservatiivisia yhteiskunnallisten uudistusten vastustamisen tapoja. Yksi niistä liittyy näkemykseen yhteiskunnassa pysyvästi vaikuttavista lainalaisuuksista, joita vastaan on hyödyttöä pyristellä. Yritykset tilanteen muuttamiseksi ovat yhtä turhia kuin luonnonlakeja vastaan taistelemisen. (Hirschman 1991, 45.) Tämän niin kutsutun turhuusteesin mukainen lähestymistapa sopii myös moraalikehykseen, jossa kielteinen suhtautuminen huumeisiin ja niiden käyttäjiin on dogman kaltainen muuttumaton moraalinen arvo.

6.2.3 Tietoperustaisuuskehys

Tietoperustaisuuskehysten punaisena lankana on nykyisen huume politiikan epäonnistuminen. Huumeiden käyttö ja sen haitat ovat lisääntyneet vuosikymmenten ajan rangaistavuudesta huolimatta, ja huume politiikan nähdään aiheuttavan nykyisellään enemmän vahinkoa kuin hyötyä. Siksi kanta huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumiselle on myönteinen. Tietoperustaisuuskehykselle on ominaista tilanteen kuvaaminen tilastojen avulla: huume kuolemien kasvavaa määrää ja kuolleiden nuorta

ikää käytetään havainnollistamaan asian vakavuutta. Lisäksi peilaus tilanteen kehittymiseen aiempien vuosikymmenten aikana on tyypillistä kehykselle. Asiantuntijatahoihin viitataan runsaasti sekä yleisellä tasolla että instituutioita ja asiantuntijoita yksilöiden. Myös muiden maiden dekriminisaatiokehitystä käytetään esimerkkinä, josta Suomen tulisi ottaa mallia. Tutkimustiedolla argumentoidaan rikosoikeudellisten keinojen tehottomuutta huumeidenkäytön vähentämisessä. Tarkkoja tuloksia ei kuitenkaan tarkastelluissa mielipideteksteissä yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta esitellä, vaan viittaukset jäävät yleisluontoisiksi.

”Lainsäädäntöä tulee muuttaa luottaen tutkimustietoon, ei yksittäisiin huonoihin kokemuksiin.” (oikeustieteen opiskelija, HS 17.9.2021)

Kansalaisten asenteet huumeiden – erityisesti kannabiksen – käyttöä kohtaan ovat muuttuneet sallivammiksi, ja suurin osa nuorista aikuisista pitää huumeiden käytöstä rankaisemista epätarkoituksenmukaisena. Huumekokeilut ovat nuorten keskuudessa alakulttuurin sijaan valtavirtaa, ja samalla saatavuus on helpottunut uudenlaisten viestintäkanavien myötä. Tietoperustaisuuskehityksen mukaan huume politiikka ei ole pysynyt tämän muutoksen perässä, vaan sen katsotaan menettäneen legitimitettinsä. Poliitikkoja ja puolueita kutsutaan kärkeväkin sanavalinnoin ottamaan vastuuta tilanteesta: eräässäkin kirjoituksessa kehoitetaan poliitikkoja ”siirtymään tälle vuosisadalle” huume poliittisessa keskustelussa.

Tietoperustaisuuskehityksessä kritisoidaan tunnepohjaista suhtautumista huumeisiin. Siihen viitataan pelottelupuheena tai anekdootteina valitettavista yksittäistapauksista, joiden ei kuitenkaan pitäisi mennä rationaalisten ja tutkimukseen pohjautuvien näkemysten edelle.

”Tässäkin asiassa on syytä kuunnella tieteellisiä asiantuntijoita ja luottaa tutkimusnäyttöön, vaikka aihe herättääkin monenlaisia tunteita puolesta ja vastaan.” (kognitiivisen psykologian dosentti, HS 12.12.2020)

Niin eduskunnassa kuin mediassakin käytävää keskustelua moititaan tunnepitoisten ääriesimerkkien liiallisesta painottamisesta. Esimerkiksi kesällä 2022 julkisuudessa puitua pääministeri Sanna Marinin tanssivideota koskevassa kommentoinnissa sortuttiin erään kirjoittajan mukaan ”tekopyhään syyttelyyn”, vaikka tilanne olisi mahdollistanut asiallisen päihteitä koskevan keskustelun. Kehyksessä peräänkuulutetaan neutraaliutta, avoimuutta ja faktoihin perustuvaa yhteiskunnallista keskustelua. Tietoperustaisuuteen liittyy myös arvovapauden ihanne: poliittisten ideologioiden, kuten liberaalin tai konservatiivisen arvopohjan, ei tulisi nousta tutkitun tiedon edelle politiikanteossa.

”Rangaistavuuden poistaminen ei tarkoita huumemyönteisyyttä vaan asiantuntijatiedon soveltamista päätöksentekoon.” (lääkäri, HS 18.9.2021)

Tietoperustaisuuskehyksessä ehdotetaan myös psykedeelien ja kannabiksen tieteellisen tutkimuksen sallimista. Näillä aineilla voisi olla hoidollista potentiaalia lääketieteellisessä ja psykologisessa käytössä, mutta lainsäädännön vuoksi tutkimus on Suomessa lähestulkoon mahdotonta. Kuten ihmisoikeuskehyksessäkin, myös tietoperustaisuuskehyksessä viitataan epäjohdonmukaisuuteen suhteessa alkoholilainsäädäntöön. Alkoholinkäytön riskit rinnastetaan huumehaittoihin, joiden ehkäisyn kuitenkin nähdään vaikeutuvan huumeiden laittomuuden vuoksi.

Tietoperustaisuuskehystä edustaville kirjoituksille on luonteenomaista poliitikojen puhuttelemisen ja toimenpiteiden peräänkuuluttaminen. Tilanteen vakavuutta painotetaan ja toimeen tarttumisen tarpeellisuutta korostetaan. Kirjoittavat antavat ehdotuksia tilanteen parantamiseksi: huumeiden käyttäjiin ja huumemarkkinoihin kohdistuvat toimenpiteet tulisi eriyttää ja lainsäädäntöä muuttaa käytön rangaistavuudesta luopumiseksi sekä valvottujen käyttötilojen toiminnan mahdollistamiseksi. Teksteissä korostuu myös huumeongelman vaikutus koko yhteiskuntaan. Esiin tuodaan myös huomio siitä, ettei kaikki huumeiden käyttö suinkaan johda riippuvuuteen tai muihin ongelmiin.

“Toivottavasti vihreiden esimerkki kannustaa myös muita puolueita ottamaan tutkimustiedon päätöksenteon tueksi ja muistamaan, että suurin osa suosituimman laittoman päihteen käyttäjistä on ihan tavallisia ihmisiä.” (kokemusasiantuntija, HS 16.9.2021)

Mielenkiintoisen poikkeuksen tietoperustaisuuskehystä edustavien kirjoitusten joukkoon tekee yksi kannabiksen vapauttamista vastustava kirjoitus, jossa tutkimustietoa käytetään perusteluna kielteiselle kannalle. Kirjoituksessa kerrotaan asiantuntijoiden tietävän, että päihteen kulutukseen vaikuttavat eniten hinta ja saatavuus, ja esimerkkeinä käytetään keskioluen vapauttamista vuonna 1969 sekä myöhempiä alkoholilainsäädännön muutoksia. Kirjoittaja esittää myös kannabiksen käytön lisääntyneen Coloradossa laillistamisen jälkeen muutamassa vuodessa 94 prosenttia. Coloradon osavaltion yleisen turvallisuuden laitoksen raportin (Reed 2021) mukaan nousua aikuisten kannabiksen käytössä on kuitenkin ollut vuosien 2014 ja 2019 välillä 5,6 prosenttiyksikköä eli 42 prosenttia. Kirjoitus on esimerkki mielipidekirjoituksen tekstilajille tyypillisestä lähdetietojen puutteesta ja retoriikasta, jonka tavoitteena on lukijan vakuuttaminen. Olennaisinta ei aina ole tiedon paikkansapitävyys vaan se, saadaanko lukija uskomaan vaatimukseen.

6.2.4 Porttiteoriakehys

Porttiteoriakehysten kantava teema on huoli huumeiden käytön vakavista seurauksista. Porttiteorian mukainen ymmärrys siitä, että miedot aineet johtavat yhä kovempien huumeiden käyttöön ja lopulta jopa kuolemaan, on keskeinen. Aihetta lähesty-

tään varoittavien esimerkkien kautta: kirjoittajat kertovat kannabiksen käytön laukaiseen skitsofrenian tai johtaneen sekakäyttöön, vakavaan väkivaltarikollisuuteen ja vankilatuomioihin. Huumeiden käytön rangaistavuudesta luopuminen aiheuttaisi siis vakavia riskejä niin käyttäjien omalle mielenterveydelle kuin yleiselle turvallisuudellekin. Huoli nuorista on porttiteoriakehykselle keskeinen. Yhteiskunnallisten päätäjien katsotaan olevan vastuussa nuorten ohjaamisesta kaidalle polulle lainsäädännön keinoin. Nuorten nähdään olevan erityisen alttiita porttiteorian mukaiselle rap-pioon luisumiselle, jonka vuoksi heitä tulee suojella huumeilta.

”Nykyinen keskustelu kannabiksen laillistamisesta ei saa peittää alleen sitä to-siseikkaa, että osa 15–16-vuotiaina kannabiksen käytön aloittaneista addiktoi-tuu ja ajautuu sekakäyttäjiksi ja edelleen väkivalta- tai henkirikoksen teki-jöiksi.” (omaisyhdistyksen edustaja, HS 1.2.2021)

Olenainen argumentti porttiteoriakehyksessä on se, että rangaistavuuden poisto kannustaisi huumeiden käyttöön. Hirschmanin (1991, 12) perversiteettiteesin mukaan on konservatiiviselle retoriikalle tyypillistä esittää, että suunniteltu uudistus johtaisi tavoitteisiin nähden täysin päinvastaiseen lopputulokseen. Ongelman ratkai-suyritys siis vain pahentaisi tilannetta. Rangaistavuus edustaakin porttiteoriakehyk-selle kontrollia, josta luopuminen suistaisi tilanteen hallitsemattomaksi. Ehdotusta kannabiksen laillistamisesta pidetään peräti väitteenä kannabiksen vaarattomuudesta, jonka vuoksi vihreiden kanta kannabiksen vapauttamiseen nähdään vastuuttomana ja puolueen keinona kalastella ääniä lupaamalla erään kirjoittajan sanoin ”kivaa ja mukavaa”. Kirjoituksissa kuitenkin arvellaan, etteivät poliitikot kantaisi vastuutaan laillistamisen negatiivisista seurauksista.

”Kannabiksen vapauttaminen on kuin vihreä valo nuorille sen käyttöön.” (ko-kemusasiantuntija, HS 13.9.2021)

”Kuka voi taata, että käyttö ja laitton myynti vähenisivät vapauttamisen kautta?” (kokemusasiantuntija, HS 16.9.2021)

Esimerkit huumeisiin liittyvistä henkilökohtaisista murhenäytelmistä ovat lei-mallisia porttiteoriakehykselle. Kolmessa kehystä edustavassa tekstissä kuvataan huumeita käyttävien henkilöiden vanhempien kokemuksia lapsen vakavista ongel-mista. Kirjoitukset kertovat synkkää tarinaa perheitä kohdanneista tragedioista, joita kuvataan tunteisiin vetoavalla tavalla. Eräessä tekstissä kerrotaan yksityiskohtaisesti perheen pojan menestyksekkäästä urasta ja pinnan alla piilleestä vakavasta päihde-ongelmasta, josta perhe ei tiennyt mitään. Lopulta, hoidoista huolimatta, poika päätyi itsemurhaan. Toisessa kirjoituksessa lapsen skitsofrenian puhkeamisen kerrotaan joh-tuneen kannabiksen käytön aloittamisesta. Syypäänä surullisiin kohtaloihin pidetään huumeita, eikä käyttöön johtaneisiin syihin tai käytön salaamisen motiiveihin oteta

kantaa. Tragedianäkökulmaa edustavissa kirjoituksissa ei puhuta riippuvuudesta tai addiktiosta; niiden sijaan käytetään termiä huumeiden käyttö.

Dekriminalisaation ajatellaan johtavan myös muihin epätoivottaviin seurauksiin. Erään kirjoittajan mukaan kannabiksen laillistamisesta seuraisi valtion asettamien lupamaksujen ja verojen myötä merkittävää kannabiksen hinnan nousua. Tämä puolestaan johtaisi laittomien markkinoiden kasvuun hintakilpailun ansiosta. Toinen kirjoittaja nostaa esiin liikenneturvallisuuden; kun huumeiden käyttö rangaistavuudesta luopumisen myötä lisääntyisi, yleistyisi myös huumeiden vaikutuksen alaisena ajaminen. Näin ollen kaikkien liikenteessä kulkevien turvallisuus vaarantuisi.

Porttiteoriakehys muodostaa vastineen tietoperustaisuuskehykselle. Tyypillisesti henkilökohtaiset huumeisiin liittyvät traagiset kohtalot painavat vaakakupissa dekriminalisaatiota puoltavia perusteluita tai tutkimustietoa enemmän. Poikkeuksen muodostaa liikenneturvallisuuden näkökulmasta kirjoitettu teksti, jossa vedotaan rattijuoppous- ja kuolonkolaritilastoihin. Yhteistä porttiteoria- ja tietoperustaisuuskehysille on poliittisten päättäjien haastaminen ja kritisointi. Porttiteoriakehyksessä kritiikin kohteena ovat huumepolitiikan reformia kannattavat tahot.

6.2.5 Kehysten vertailua

Dekriminalisaatiota puoltavissa kehyksissä pidetään päihdepolitiikkaa käsittelevän yhteiskunnallisen keskustelun aktivoitumista hyvänä asiana. Kielteisissä kehyksissä sen sijaan kritisoidaan keskustelua, sillä sen ei nähdä riittävällä tavalla huomioivan huumeiden käytön negatiivisia seurauksia. Vastakkainasettelu kuvastaa kehystämislle keskeistä prosessia, jossa mielipide muodostetaan normeihin ja uskomuksiin perustuen (Chong ja Druckman 2007, 111). Huumeiden haitallisuuden ja ihmisoikeuksien tai tietoperustaisuuden normit asettuvat ikään kuin toisilleen vaihtoehtoisiksi toetuksiksi kehyksissä.

Tulkintakehyksissä huumeita käyttäville ihmisille rakennetaan erilaisia identiteettejä: ihmisoikeuskehyksessä heidät kuvataan riippuvuussairaudesta kärsivinä avuntarvitsijoina, kun taas moraalikehyksessä käyttäjä on valinnut rikollisen tien, mistä hän ansaitsee rangaistuksen. Kehyspari edustaa perinteistä jaottelua, jossa huumeidenkäyttäjät nähdään joko rikollisena eli syntisenä tai sairaana (Tammi ja Hurme 2006, 117; Nevanlinna ja Relander 2007, 2399). Tietoperustaisuuskehyksessä korostuu ihanne yhteiskunnasta, jossa lainsäädäntö ja poliittiset toimenpiteet ovat perusteltuja ja legitimejä. Tällöin myös kansalaisiin kohdistuva kontrolli on oikeutettava tutkituun tietoon pohjaten. Porttiteoriakehyksessä huumeita käyttävä henkilö on traaginen hahmo, jota ei ole onnistuttu suojelemaan huumeilta.

Kehykset eroavat ihmiskuvaltaan esittäen käyttäjän joko objektina tai subjektina. Moraali- ja tietoperustaisuuskehyksessä ihminen nähdään aktiivisena ja rationaalisena, omasta elämästään vastuussa olevana päätöksentekijänä. Ihmisoikeus- ja porttiteoriakehyksissä hän on toimenpiteiden, kuten hoidon ja suojelun, kohde, eikä hänen omaa päätäntävaltaansa tuoda esiin. Kehysten eroavaisuudet vertautuvat Tuukka Tammen ja Toivo Hurmeen hahmottelemiin haittojen vähentämisen ja perinteisen huume politiikan ydinteeseihin. Seuraavassa taulukossa vertaillaan dekriminisaatiota kannattavien ja vastustavien kehysten näkemyksiä Tammea ja Hurmetta (2006, 118) mukaillen.

Taulukko 3: Haittoja vähentävän ja perinteisen huume politiikan ydinteetit Tammea ja Hurmetta (2006, 118) mukaillen

Dekriminalisaatiota puoltavat kehykset	Dekriminalisaatiota vastustavat kehykset
Individualismi: Yksilö on vapaa toimimaan myös itselleen haitallisella tavalla	Kollektivismi: Yhteisön etu menee yksilönvapauden edelle
Inklusio: Käyttäjä on normaali yhteiskunnan jäsen	Eksklusio: Huumeidenkäyttäjä on poikkeava erityistapaus
Pragmatismi: Politiikan on perustuttava tietoon ja tilanneharkintaan	Dogmatismi: Politiikan on perustuttava arvopäämääriin, jotka pyhittävät keinot
Emansipaatio: Käyttäjiin kohdistuvaa kontrollia on kevennettävä	Paternalismi: Käyttäjiä on rangaistava tai heidät on parannettava huumeiden käytöstä

6.2.6 Asiantuntijuus kehyksissä

Akateemista asiantuntijuutta edustavista yhdeksästä kirjoituksesta kaikkiaan seitsemässä esitetään myönteinen kanta huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumiselle, kun taas kahden kirjoittajan näkemys on kielteinen. Seitsemässä kirjoituksessa käytetään tietoperustaisuuskehystä, mikä onkin luontevaa tiedemaailman edustajille. Kolmessa kirjoituksessa esiintyy ihmisoikeuskehys, kahdessa moraalikehys ja yhdessä porttiteoriakehys.

Kaikki viisi näköalapaikan asiantuntijan positiosta käsin kirjoitettua tekstiä puoltavat rangaistavuudesta luopumista. Jokaisessa kirjoituksessa ihmisoikeuskehys on vallitseva näkökulma, minkä lisäksi tietoperustaisuuskehystä käytetään neljässä kirjoituksessa. Näköalapaikan asiantuntijoiden tekstit ovatkin varsin yksimielisiä suhteessa dekriminalisaatioon, vaikka ammatillinen tausta vaihteleeekin lääkäristä toimitusjohtajaan ja kansanedustajaan. Myös molemmat näkemysasiantuntijat kannattavat dekriminalisaatiota ihmisoikeuskehystä käyttäen.

Aineiston kokemusasiantuntijuutta edustavissa teksteissä on nähtävissä hieman enemmän hajontaa kantojen ja kehysten välillä. Kolme neljästä kirjoituksesta vastustaa rangaistavuudesta luopumista porttiteoriakehykseen vedoten. Näistä yhdessä kirjoituksessa käytetään myös moraalikehystä. Yksi, huumeita käyttävän ihmisen omasta näkökulmasta käsin kirjoitettu teksti puoltaa dekriminalisaatiota hyödyntäen sekä ihmisoikeus- että tietoperustaisuuskehystä.

Positioita ja kehyksiä vertaillen voidaankin yhteenvetona sanoa, että tietoperustaisuuskehys korostuu akateemisen asiantuntijuuden positiossa ja ihmisoikeuskehys työelämän edustajien teksteissä. Porttiteoriakehys on tyypillisintä kokemusasiantuntijuuden positiolle. Hajontaa positioiden edustajien keskuudessa kuitenkin on etenkin akateemisen asiantuntijuuden ja kokemusasiantuntijuuden tapauksissa. Dekriminalisaatiokysymyksen kehystäminen vaikuttaa riippuvan pitkälti siitä, millaisesta taustasta käsin kirjoittaja tarkastelee ilmiötä. Niin kouluttautumisen, ammatin kuin henkilökohtaisenkin elämän tuottamat kokemukset vaikuttavat tulkintoihin ja merkitysten antamiseen. Tämä näkemys onkin kehysanalyysille ominainen: asioiden saamat merkitykset muodostuvat sen mukaan, millainen asema ja rooli yksilöllä on suhteessa tarkasteltavaan ilmiöön (Virkki, Vartiainen ja Hänninen 2012, 256).

Akateemisia asiantuntijoita, näköalapaikan asiantuntijoita ja näkemysasiantuntijoita voidaan analyysin perusteella kutsua huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumista edistäviksi normiyrittäjiksi. Heidän tavoitteenaan on uudelleenkehystä huumeongelman ratkaisuja siten, että ne perustuisivat lähtökohtaisesti tutkittuun tietoon ja ihmisoikeuksiin hegemonisen huumeiden vastaisen sodan sijaan. Heidän vaatimuksensa eivät välttämättä ole uusia, sillä vastaavaa keskustelua on käyty jo vuosikymmenten ajan (Hakkarainen 1992). Vaikka huumeiden aiheuttamat haitat ovat nykyään moninkertaisesti lisääntyneet, ei uuden normin vakiintumista ole kuitenkaan vielä tapahtunut. Normiyrittäjien työ siis jatkuu ongelman ja vaatimusten esillä pitämisessä.

Akateemisten asiantuntijoiden, näköalapaikan asiantuntijoiden ja näkemysasiantuntijoiden teksteissä korostuu monipuolinen retoristen keinojen käyttö. Kirjoittajat hyödyntävät havainnollistavia esimerkkejä kiinnittääkseen lukijan huomion, he viittaavat tilastoihin perustellakseen ongelman vakavuutta ja liittävätkin ilmiön osaksi laa-

jempaa, tunnettua kontekstia. Ongelman pahenemista, toimenpiteiden riittämättömyyttä ja tilanteen vaikutusta sivullisiin käytetään myös perustelemaan esitettyjä vaatimuksia. Joel Bestin (2008, 32–39) tyypittelemät retoriset keinot sosiaalisten ongelmien määrittämiseksi erottuivatkin osasta tekstejä selkeästi. Samantyyppisiä keinoja käytettiin niin dekriminalisaatiota puoltavien kuin vastustavienkin kantojen perustelemiseksi. Toisaalta myös saman tavoitteen edistämiseksi saatettiin käyttää erilaisia oikeuttavia perusteluja, jotta ne vetoaisivat mahdollisimman moniin ihmisiin. Kehyksen uskottavuudelle on keskeistä, että se vetoaa yhteiskunnassa laajasti kannatettuihin arvoihin (Kangas, Niemelä ja Varjonen 2011, 147). Siksi esimerkiksi lasten ja nuorten turvallisuuteen vetoaminen toimi monenlaisten vaatimusten perusteluna.

Kokemusasiantuntijoiden teksteissä korostui tarinallisuus. Yksittäisten ihmisten elämäkokemukset vetoavat lukijoiden tunteisiin tehokkaammin kuin tieteellisten tutkimustulosten raportointi. Suurella osalla suomalaisista on myös kokemusta esimerkiksi läheisen päihdeongelmasta, johon kokemusasiantuntijoiden tarinoita voi peilata. Kokemustieto ei kuitenkaan ole yleistettävissä koko ilmiöön päteväksi säännöksi. On tyypillistä, että media pyrkii tuomaan esiin monipuolisia näkökulmia käsiteltäviin aiheisiin, jotta yksittäiselle asiantuntijalle ei annettaisi liikaa näkyvyyttä ja valtaa. Asetelmaan liittyy kuitenkin tasapuolisuusharhan vaara. Tällöin luodaan keinotekoinen tasapaino eri mielipiteille, jotka eivät todellisuudessa ole vertailukelpoisia. (Sarja 2016, 138, 219.)

Huomionarvoista eri asiantuntijatyyppeiden käyttämien kehysten vertailussa on siis riski tutkitun tiedon ja kokemuseräisen tiedon rinnastamiseen samanarvoiseksi. Mielipiteenä kokemusasiantuntijan kanta toki ansaitsee tulla kuulluksi ja julkaistuksi yleisönosastolla; sillä voidaan saada esiin näkökulmia, jotka muuten jäisivät piiloon. Vertailuasetelmaa rangaistavuudesta luopumista kannattavien, laajasti kansainvälistä tutkimuskenttää tuntevien akateemisten asiantuntijoiden näkemyksen ja sitä vastustavien, oman lapsensa traagisesti menettäneiden vanhempien mielipiteen välille ei kuitenkaan voi rakentaa, koska näkökulmat perustuvat täysin erilaisille argumenteille. (ks. Sarja 2016, 138.) Tutkielmani aineistossa dekriminalisaatiota vastustaneiden, porttiteoria- ja moraalikehystä käyttäneiden kokemusasiantuntijoiden näkökulmat ovat ennen kaikkea mielipiteitä, eivät kriittiseen ja monipuoliseen tiedonhankintaan perustuvia väittämiä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA

Tutkielmani viimeisen kappaleen aluksi kokoan keskeiset tulokseni. Esittelen tulokset yhteenvetotaulukossa eritellen tulkintakehyksissä käytettyjä ongelman määrittelemisen perusteluja. Tämän jälkeen erittelen tulosten merkitystä sekä tutkimukseni sovellettavuutta ja rajoitteita. Tarkastelen myös mahdollisia jatkotutkimuskohteita. Päätän luvun huume keskustelun jakolinjojen pohdintaan.

7.1 Johtopäätöksiä keskeisistä tuloksista

Tutkielmani tavoitteena oli Erving Goffmanin kehysanalyysin avulla selvittää, ketkä käyttävät asiantuntijavaltaa osallistuessaan huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumista käsittelevään keskusteluun Helsingin Sanomien mielipidepalstalla, ja millaiseksi sosiaalisesti kysymykseksi nämä asiantuntijat kehystävät rangaistavuudesta luopumisen. Analyysissä ilmeni, että dekriminisaatiokeskusteluun osallistutaan monenlaisista asiantuntijapositioneista käsin. Aineistossa esiintyneitä asiantuntijuuden tyyppisiä olivat akateeminen asiantuntijuus, näköalapaikan asiantuntijuus, kokemusasiantuntijuus ja näkemysasiantuntijuus. Jokainen asiantuntijatyyppeistä lähestyi huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumista oman positionsa, koulutuksensa, kokemuksensa ja näkemyksensä sävyttämän viitekehyksen kautta. Vaikka suhtautuminen dekriminisaatioon ei ollutkaan asiantuntijatyyppeiden sisällä homogeenistä, oli painotuksia silti havaittavissa.

Huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumisen kehyksiä erottui aineistosta neljä. Ihmisoikeus- ja tietoperustaisuuskehykset puolsivat rangaistavuudesta luopumista, ja näitä kehyksiä käyttivät akateemiset asiantuntijat, näköalapaikan asiantuntijat ja näkemysasiantuntijat. Myös yksi kokemusasiantuntija perusti argumenttinsa tietoperustaisuus- ja ihmisoikeuskehysille. Moraali- ja porttiteoriakehykset vastustivat

rangaistavuudesta luopumista. Näitä kehyksiä käytettiin kokemusasiantuntijoiden sekä kahden akateemisen asiantuntijan kirjoituksissa.

Taulukossa 3 kuvaan kunkin kehyksen dekriminisaatiokantaa hyödyntäen Robert M. Entmanin (1993, 52) ja Stephen Toulminin (2003, 90–91) luomia jäsennyksiä. Kehykset ilmentävät erilaisia ymmärryksiä siitä, millainen ongelma on käsillä ja mistä se johtuu. Esitetyjä vaatimuksia perustellaan diagnosoimalla ongelman syitä ja oikeutetaan luomalla moraalisia arvostelmia tilanteesta. Johtopäätökset ja ehdotukset ongelman ratkaisuihin perustuvat esitettyihin argumentteihin.

Taulukko 4: Kehysten jäsennyys Entmania (1993) ja Toulminia (1958) mukailten

	Ihmisoikeus-kehys	Moraalikehys	Tieto-perustaisuus-kehys	Porttiteoria-kehys
Ongelman määrittely	Rangaistuskeskeinen huume-politiikka on ihmisoikeuksien vastaista	Rangaistavuudesta luopuminen olisi moraalisesti väärin	Huumehaitat pahenevat käytössä olevista kontrolloimista huolimatta	Dekriminalisoinnin edistäminen on vastuutonta
Syiden diagnosointi eli vaatimuksen perustelu	Päihderiippuvuus on sairaus	Yksilöt ovat itse vastuussa valinnoistaan	Huumepolitiikka on epäonnistunutta	Mietojen huumeiden käyttö johtaa vahvempiin
Moraaliset arvostelmat eli vaatimuksen oikeutus	Yhteiskunta pahentaa tilannetta rankaisemalla huumeiden käytöstä	Valtaväestön edun priorisointi on perusteltua	Nykypolitiikka perustuu järjensijasta tunteisiin ja moralismiin	Nuoria on suojeltava huumeiden vaaroilta
Ratkaisuehdotukset eli johtopäätökset	Tuomioista siirryttävä tukemiseen	Huumepolitiikkaa ei tule liberalisoida	Rangaistavuudesta on luovuttava	Huumepolitiikkaa ei tule liberalisoida

7.2 Tutkielman merkitys, sovellettavuus ja rajoitteet

Tutkielmani tulokset jäsentävät julkiseen huumeepoliittiseen keskusteluun osallistuvien asiantuntijoiden käyttämiä ristiriitaisia tulkintatapoja. Vastakkaisia tulkintoja edustavat kehysparit ilmentävät yhteiskunnallisia, arvolähtökohtien välisiä jännitteitä. Tämä havainto on tuskin ensimmäinen laatuaan, mutta se antaa näkökulman Suomen tilanteeseen kansainvälisessä dekriminalisaatiokehityksessä. Enemmistö tarkastelemani mielipidekirjoitteluun osallistuneista asiantuntijoista kannattaa huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumista ihmisoikeuksien toteutumiseen tai tietoperustaisuuteen vedoten. Heidän käyttämänsä kehykset mukailevat kansallisen päihde- ja riippuvuusstrategian tietoperustaa ja ihmisoikeuksia korostavia painopisteitä (Kotovirta ym. 2021, 9). Rangaistavuudesta luopuminen ei kuitenkaan sisälly strategian alaisten ohjelmien tai suositusten toimenpidevalikkoon.

Tutkielmani tulokset ilmentävät myös asiantuntijuuden laajentumista, sillä keskusteluun osallistui monipuolisesti erilaisia asiantuntijapositioneja edustavia ihmisiä. Aineiston rajallinen määrä ei kuitenkaan mahdollistanut eri asiantuntijatyyppejä tarkempaa analysointia, sillä tällä otannalla kattavia johtopäätöksiä esimerkiksi eri asiantuntijatyyppejä välisistä valtasuhteista ei voinut tehdä. Asiantuntijapositioneiden käsittely toimikin tutkielmassani tarkasteltua julkista keskustelua taustoittavana ja kontekstia kuvaavana osuutena varsinaisen analyysin kohdistuessa asiantuntijoiden käyttämiin kehyksiin. Tulosteni tai johtopäätösteni ei voi väittää kuvaavan yleistettävällä tavalla suomalaisten asiantuntijoiden näkemyksiä huumeiden käytön rangaistavuudesta luopumiseen; tiettyä kantaa edustavat asiantuntijat saattavat pyrkiä osallistumaan julkiseen keskusteluun toisia enemmän, tai jokin näkökulma voi valikoitua Helsingin Sanomien toimituksessa julkaistavaksi muita useammin.

Tutkielmani rajoitteena mainittakoon myös luotettavan datankeruun haasteet huumeaineita koskevissa kysymyksissä, vaikkakaan aineistoni ei koostunut tällaisesta tiedosta. Käytän kuitenkin tutkielmani taustoittavassa osiossa huumeiden käytön yleisyyttä kuvaavaa tilastotietoa. Koska huumeiden käyttö on laitonta ja normien vastaista toimintaa, on käytön yleisyyttä selvittävien kyselytutkimusten luotettavuudessa haasteita. Tyypillisesti käyttöä aliraportoidaan. (Näher ja Krumpal 2012, 1603.)

Oma ammatillinen taustani ja näkemykseni tutkittavasta aiheesta on yhtäältä tutkielmani vahvuus, mutta toisaalta haaste tutkijapositionille. Lähtökohtanani kuitenkin oli, että kaikenlaiset aineistossa esiintyvät tulkinnat ja argumentit ovat yhtä mielenkiintoisia ja arvokkaita tutkimuskysymykseni kannalta. Vaikka olisin yksityishenkilönä tai päihdetyön asiantuntijana täysin päinvastaisella kannalla kirjoittajaan nähden, pyrin silti tutkijana noudattamaan filosofi Hans-Georg Gadamerin (1900-2002) sanoin ”hermeneuttista hyvää tahtoa”; pidän siis lähtökohtana sitä, että jokaisesta nä-

kemyksestä on löydettävissä mielekkyyttä (Michelfelder ja Palmer 1989, 55). Parhaimmillaan eriävät mielipiteet ja asenteet voivatkin olla omaa ajattelua avartavia ja tutkittavaa ilmiötä valaisevia.

Tutkielmani aihepiiri johdattaa monenlaisten jatkotutkimusaiheiden ääreen. Asiantuntijavallan näkökulmasta olisi kiintoisaa kehystämisteoriaa mukailien tutkia, millä tavoin asiantuntijakirjoituksissa ilmenevät ongelmanmäärittelyt ja kehystykset vaikuttavat lukijoiden mielipiteen muodostumiseen. Myös yleisönosastokirjoitusten kommenttikentät tarjoaisivat otollisen tutkimusaineiston lukijoiden tulkintojen tarkastelulle. Toisaalta tietoperustaisen päätöksenteon kontekstissa olisi mielenkiintoista tarkastella asiantuntijuuden laajentumisen vaikutuksia politiikkaan. Millä tavoin erilaiset asiantuntijuuden muodot tulevat kuulluksi, ja millaista painoarvoa niille annetaan?

7.3 Huumeet ja niiden käyttäjät hyvänä vihollisena

Tutkielmani tuloksina esittelemieni kehysten väliset ristiriidat kilpistyvät liberaalin ja konservatiivisen ajatusmaailman konfliktiksi. Suomalaisessa poliittisessa kontekstissa kiista on näyttäytynyt vasemmiston ja oikeiston välisenä, vaikka tämäkään jako ei ole yksiselitteinen. Vasemmiston argumenteissa huumeongelma on jo vuosikymmenten ajan nähty heijastuksena rakenteellisista ongelmista ja sen ratkaisut tukeen ja hoitoon perustuvina toimenpiteinä. Oikeiston keskuudessa on puolestaan painotettu rangais-tavuuden pelotevaikutusta ja huumeidenkäytön tuomittavuutta. (Hakkarainen 1992, 137–143.) Sama vastakkainasettelu jatkuu nykypäivän eduskuntakeskusteluissa, joissa etenkin vihreät ja vasemmistoliitto ovat liberaalilla kannalla keskustan ja perussuomalaisten edustaessa konservatiivista näkemystä (esim. Eduskunta 2022a).

Tietoperustaisen päätöksenteon ihanne jaetaan yli puoluerajojen. Poliitiikanteon ja eduskunnassa käytävien keskustelujen painopiste vaikuttaa silti usein olevan vahvojen kehysten luomisessa ja yleisön puhuttelemisessa faktojen sijaan. Kehystämällä on mahdollista valikoida, millaisiin normeihin retoriikalla vedotaan (Chong ja Druckman 2007, 111). Esimerkiksi ihmisoikeuksien jakamattomuuden periaate ja huumeiden haitallisuuden normi näyttäytyvät tutkielmani analyysissä keskenään ristiriitaisina, kun stigmatisoivia käytäntöjä perustellaan ihmisten suojelemisella huumeiden vaaroilta. Repressiivisen huumeepolitiikan kritiikki kehystetäänkin huumemyönteisyydeksi, vaikka lähtökohtana on ennen kaikkea tiede- ja ihmisoikeusmyönteisyys. Vahvat ideologiset erot vaikeuttavat nykyisen huumeepolitiikan heikkouksia ja vahvuuksia käsittelevän avoimen keskustelun käymistä (Tham 2021a, 297–298).

Huumeiden vastainen sota on normittanut suhtautumista huumeisiin ja niiden käyttäjiin jo yli viidenkymmenen vuoden ajan. Tässä symbolisessa sodassa vastapuoleen suhtaudutaan pahana, jonka voittamiseksi kaikki keinot ovat sallittuja. Vaikka vihollinen ei osoittaisi lannistumisen merkkejä, on taistelua jatkettava. Asennoituminen on johtanut siihen, että tuloksettomien toimenpiteiden käyttöä jatketaan sinnikkäästi omaa poteroa syvemmäksi kaivaen. Vanhojen keinojen hylkääminen osoittaisi heikkoutta vihollisen edessä, joten valitusta strategiasta pidetään tiukasti kiinni. Lähestymistapa ei jätä tilaa politiikan uudelleenarvioinnille tai uudistamiselle. (Thoumi 2002, 163.) Suomessakaan huumeepoliittisten linjausten kokonaisarviointia ei pidetty kansanedustajien keskuudessa tarpeellisena, asiantuntijoiden suosituksista huolimatta (Eduskunta 2022a). Hegemoniseen huumeiden vastaiseen sotaan perustuen huumeiden käytön yleistyminen ja haittojen lisääntyminen tulkitaan seuraukseksi liian lievestä rangaistuksesta, mikä oikeuttaisi politiikan koventamisen. Tämäkin tulkintatapa sai merkittävää kannatusta A-klinikkasäätiön kyselyssä, jossa kartoitettiin ihmisten mielipiteitä sopivista toimenpiteistä huumemyrkytyskuolemien vähentämiseksi (A-klinikkasäätiö 2022a, 52).

Lähes 40 vuotta sitten julkaistussa teoksessaan *Hyvä vihollinen: huumausainepolitiikka Pohjolassa* Nils Christie ja Kjetil Bruun käsittelevät huumeiden vastaista sotaa seuraavasti (Christie ja Bruun 1986, 12):

”Sopiva yhteiskunnallinen ongelma on se, jossa kukaan ei puolusta uhreja, jossa hyökkääjät saavat taistelusta kunniaa, jossa heikot ryhmät kantavat suuren osan sodan kustannuksista ja jossa enemmistön elämäntapaa ei häiritä. Vastustajana todella ihanteellinen on yhteiskunnallinen ongelma, joka voidaan käsittää selitykseksi muille ei-toivotuille asioille, nuoriso-ongelmille, köyhyydelle ja rikollisuudelle. Se jättää valtakeskukset ja suuren enemmistön rauhaan vielä paremmin viemällä huomion pois muista, vaarallisemmista yhteiskunnallisista ongelmista.”

Christien ja Bruunin toteamus on edelleen ajankohtainen. Hyvä vihollinen yhdistää ihmisiä. Yhteisen vihollisen puolustaja leimautuu epäilyttäväksi: huumeepoliittisessa keskustelussa dekriminisaatiota kannattavia syytetään huumemyönteisyydestä, vaikka tarkoituksena olisi ihmisoikeuksien edistäminen ja huumeiden aiheuttaman haitan ja kärsimyksen vähentäminen. Tähän diskurssiin yhtyvät tutkielmani aineistossa esiintyneet moraali- ja porttiteoriakehykset. Vaikka huumeongelma on vain jäävuoren huippu – oire pinnan alla piilevistä viheliäisistä, rakenteellisista ongelmista – on huumeiden vastustamisen rintamaan houkuttelevaa liittyä. Näin säästyy vaikeammin korjattavien epäkohtien ratkaisemiselta. Päihdeongelmiin vaikuttavat tekijät ovat kuitenkin suurelta osin rakenteellisia ja elinoloihin liittyviä, eli täten yksilön omien vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella. Yhteiskunnalla ei nähdäkseen ole varaa sulkea silmiään huumeidenkäytön kasvavien haittojen myötä hukatulta työkäi-

sen väestön potentiaalilta, inhimillisestä kärsimyksestä puhumattakaan. Huumehaittoihin liittyvät, niin kutsutut epätoivon kuolemat ovat sekä ennenaikaisia että ehkäisävissä.

Päihteitä käyttävä ihminen ei ansaitse yhteiskunnan tuomiota tai häpeäleimaa. Tähän argumenttiin yhtyvät asiantuntijat niin tutkielmani taustateoriassa kuin aineistossakin. Rangaistavuutta tai käyttäjiin kohdistuvan kontrollin koventamista kannattavat tahot perustavat näkemyksensä pelkoon, ennakkoluuloihin ja perusteettomiin uhkakuviin. Ei ole todistettu, että kovat rangaistukset vähentäisivät päihteiden käyttöä, eikä myöskään sitä, että dekriminisaatio lisäisi päihdehaittoja. Muutos kohti ihmisoikeusperustaista huume politiikkaa vaatii ajattelun muutosta suhteessa erilaisuuteen. Dekriminalisaatio ei ole huumeongelman poistava ihmelääke, vaan sen rinnalle tarvittaisiin panostusta ennaltaehkäisyyn ja päihdehoitojärjestelmään. Nykyisessä taloudellisen niukkuuden näkymässä resurssien lisäys päihdetyöhön vaikuttaa kuitenkin epätodennäköiseltä.

LÄHTEET

- Adinoff, Bryon ja Ziva D. Cooper. 2019. "Cannabis legalization: progress in harm reduction approaches for substance use and misuse". *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse* 45 (6): 707–12. <https://doi.org/10.1080/00952990.2019.1680683>.
- Ajatushautomo Päihdepolitiikka Nyt. ei pvm. "Huumausainerikosten määrät". Ajatushautomo Päihdepolitiikka Nyt. Viitattu 24.11.2022. <https://www.paihdepolitiikka.fi/kthuumerikokset>.
- A-klinikkasäätiö. 2022a. "Aluevaalit 2022 ja päihdepolitiikka". <https://www.a-klinikka.fi/sites/default/files/2022-01/aluevaalit-ja-paihdepolitiikka-2022-a-klinikkasaation-mielipidekysely.pdf>.
- — —. 2022b. "Huumejäämätutkimus tuottaa lisätietoa kaduilla liikkuvista aineista". STT info. <https://www.sttinfo.fi/tiedote/huumejaamatutkimus-tuottaa-lisatietoa-kaduilla-liikkuvista-aineista?publisherId=452549&releaseId=69955519>.
- Amnesty International. 2017. "'If you are poor, you are killed'. Extrajudicial executions in the Philippines' 'war on drugs'". London: Amnesty International. <https://www.amnesty.org/en/documents/asa35/5517/2017/en/>.
- Asetus vuoden 1961 huumausaineyleissopimuksen määräysten soveltamisesta. 1966. <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1966/19660514>.
- Bailey, Jennifer L. 2008. "Arrested Development: The Fight to End Commercial Whaling as a Case of Failed Norm Change". *European Journal of International Relations* 14 (2): 195–370.
- Beckett, Katherine ja Theodore Sasson. 2000. "The War on Crime as Hegemonic Strategy: A Neo-Marxian Theory of the New Punitiveness in U.S. Criminal Justice Policy". Teoksessa *Of Crime & Criminality: The Use of Theory in Everyday Life*, toimittaja Sally S. Simpson. SAGE Publications, Inc.
- Bergenheim, Sophy. 2020. *Yhteiskunnan, kansakunnan ja kansan asialla: järjestöt, yhteiskuntapolitiikka ja asiantuntijuus Suomessa 1930-60-luvuilla*. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 156, 2020. Helsinki: Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta.
- Best, Joel. 2008. *Social Problems*. New York: W.W. Norton & Co.
- Bewley-Taylor, David. 2020. "Politics and Finite Flexibilities: The UN Drug Control Conventions and Their Future Development". *AJIL Unbound* 114: 285–90. <https://doi.org/10.1017/aju.2020.56>.
- Bicchieri, Cristina, Ryan Muldoon ja Alessandro Sontuoso. 2018. "Social Norms". <https://plato.stanford.edu/entries/social-norms/>.

- Biden, Joseph. 2022. "Statement from president Biden on marijuana reform". The White House. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/10/06/statement-from-president-biden-on-marijuana-reform/>.
- Block, Steven. 2015. "Victimless Crime". Teoksessa *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition)*, toimittanut James D. Wright, 75–79. Oxford: Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.45092-0>.
- Brennan, Geoffrey, Lina Eriksson, Robert E. Goodin ja Nicholas Southwood. 2013. *Explaining Norms*. Oxford: Oxford University Press.
- Carlsson, Bo. 1999. *Social Norms & Moral Feelings: Five Essays in Sociology of Law*. Lund Studies in Sociology of Law 7. Lund: Department of Sociology.
- CDC. 2022. "Lifesaving Naloxone". Centers for Disease Control and Prevention. 7.9.2022. <https://www.cdc.gov/stopoverdose/naloxone/index.html>.
- Cerdá, Magdalena ja Beau Kilmer. 2017. "Uruguay's Middle-Ground Approach to Cannabis Legalization". *International Journal of Drug Policy* 42: 118–20. <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2017.02.007>.
- Chong, Dennis ja James N. Druckman. 2007. "Framing theory". <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.10.072805.103054>.
- Christie, Nils ja Kettil Bruun. 1986. *Hyvä vihollinen: huumausainepolitiikka Pohjolassa*. Espoo: Weilin + Göös.
- Degenhardt, Louisa, Wai-Tat Chiu, Nancy Sampson, Ronald C. Kessler, James C. Anthony, Matthias Angermeyer, Ronny Bruffaerts, Giovanni de Girolamo, Oye Gureje, Yueqin Huang, Aimee Karam, Stanislav Kostyuchenko, Jean Pierre Lepine, Maria Elena Medina Mora, Yehuda Neu-mark, J. Hans Ormen, Alejandra Pinto-Meza, José Posada-Villa, Dan J. Stein, Tadashi Takeshima ja J. Elisabeth Wells. 2008. "Toward a Global View of Alcohol, Tobacco, Cannabis, and Cocaine Use: Findings from the WHO World Mental Health Surveys". *PLoS Medicine* 5 (7): 1056–1067. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.0050141>.
- Durkheim, Émile. 1893. *Sosiaalisesta työnjaosta*. Kääntänyt Seppo Randell. Helsinki: Gaudeamus.
- Eduskunta. 2022a. "Pöytäkirjan asiakohta PTK 52/2022 vp". Eduskunta. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Sivut/PTK_52+2022+7.aspx.
- — —. 2022b. "Valiokunnan mietintö LaVM 6/2022 vp KAA 5/2020 vp". Eduskunta. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/LaVM_6+2022.aspx.
- EMCDDA. 2022a. "Euroopan huumeraportti: Suuntauksia ja muutoksia". Luxemburg: Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskus. https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/14644/2022.2419_FI_02_wm.pdf.

- — —. 2022b. "Penalties for drug law offences at a glance". 2022. https://www.emcdda.europa.eu/publications/topic-overviews/content/drug-law-penalties-at-a-glance_en.
- — —. 2022c. "FAQ: Drug overdose deaths in Europe". European Monitoring Center for Drugs and Drug Addiction. https://www.emcdda.europa.eu/publications/topic-overviews/content/faq-drug-overdose-deaths-in-europe_en#question6.
- Entman, Robert M. 1993. "Framing: Toward clarification of a fractured paradigm". *Journal of Communication* 43 (4): 51–58.
- Eräsaari, Risto, toim. 2006. "Objektiivisuus, asiantuntijat ja instituutiot". Teoksessa *Kollektiivinen asiantuntijuus*, toimittaja Jaana Parviainen. Tampere: Tampereen yliopistopaino. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/65372/kollektiivinen_asiantuntijuus_2006.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Euroopan unionin neuvosto. 2020. "EU Drugs Strategy 2021-2025". Council of the European Union. <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/attachments/13642/Council%20of%20the%20EU%20%282020%29%20EU%20Drugs%20Strategy%202021-25.pdf>.
- Feinberg, Joel. 1986. *The Moral Limits of the Criminal Law. Vol. 3: Harm to Self*. New York: Oxford UP.
- Finnemore, Martha ja Kathryn Sikkink. 1998. "International Norm Dynamics and Political Change". *International Organization* 52 (4): 887–917.
- Fornaciari, Alekski ja Esko Harni. 2017. "Antonio Gramscin hegemonian käsitteen relevanssi kasvatustieteelliselle tutkimukselle". *Kasvatus & Aika* 11 (2): 39–51.
- Friis Søgaard, Thomas ja Frank Søgaard Nielsen. 2021. "Gang Talk and Strategic Moralisation in Danish Drug Policy Discourses on Young and Recreational Drug Users". Teoksessa *Retreat or Entrenchment? Drug Policies in the Nordic Countries at a Crossroads*, toimittaja Henrik Tham. Stockholm University Press.
- Garland, David. 2001. *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Girelli, Giada ja Ajeng Larasati. 2022. "The death penalty for drug offences: Global overview 2021". London: Harm Reduction International. https://hri.global/wp-content/uploads/2022/10/HRI_Global_Overview_2021_Final-1.pdf.
- Global Commission on Drug Policy. 2021. "Time to end prohibition". https://www.globalcommissionondrugs.org/wp-content/uploads/2021/12/Time_to_end_prohibition_EN_2021_report.pdf.
- Goffman, Erving. 1986. *Frame analysis: an essay on the organization of experience*. Repr., [New ed.]. Boston: Northeastern University Press.

- Government of Canada. 2021. "Cannabis legalization and regulation". <https://www.justice.gc.ca/eng/cj-jp/cannabis/>.
- Government of the Netherlands. 2013. "Toleration Policy Regarding Soft Drugs and Coffee Shops". Ministerie van Algemene Zaken. 28.11.2013. <https://www.government.nl/topics/drugs/toleration-policy-regarding-soft-drugs-and-coffee-shops>.
- Haines-Saah, Rebecca J., Joy L. Johnson, Robin Repta, Aleck Ostry, Mary Lynn Young, Jeannie Shoveller, Richard Sawatzky, Lorraine Greaves ja Pamela A. Ratner. 2014. "The privileged normalization of marijuana use - an analysis of Canadian newspaper reporting, 1997-2007". *Critical Public Health* 24 (1): 47-61.
- Hakkarainen, Pekka. 1992. *Suomalainen huumeekysymys: huumeaineiden yhteiskunnallinen paikka Suomessa toisen maailmansodan jälkeen*. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja, n:o 42. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö : Akateeminen kirjakauppa [jakaja].
- — —. 2021. "Lausunto: Kansalaisaloite kannabiksen käytön rangaistavuuden poistamiseksi". Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/Documents/KAA5_20_LaV_170221_THL_Hakkarainen.pdf?csf=1&e=bCAihH.
- Hakkarainen, Pekka ja Mikko Salasuo. 2020. "Huumeekokeilut ovat lisääntyneet nopeasti sukupolvesta toiseen - nyt jo lähes joka toinen kokeilee huumeita". Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/-/huumeekokeilut-ovat-lisaantyneet-nopeasti-sukupolvesta-toiseen-nyt-jo-lahes-joka-toinen-kokeilee-huumeita>.
- Hakkarainen, Pekka ja Tuukka Tammi. 2018. "Huumeiden käytön rangaistavuudesta tulisi luopua". *THL-blogi* (blogi). 13.2.2018. <https://blogi.thl.fi/huumeiden-kayton-rangaistavuudesta-tulisi-luopua/>.
- Hakkarainen, Pekka ja Christopher Tigerstedt. 2005. "Korvaushoidon läpimurto Suomessa". *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (2). <https://www.julkari.fi/handle/10024/101081>.
- Hall, Wayne. 2018. "The Future of the International Drug Control System and National Drug Prohibitions". *Addiction* 113 (7): 1210-23. <https://doi.org/10.1111/add.13941>.
- Helsingin Sanomat. 2020a. "Helsingin Sanomien periaatelinja". Helsingin Sanomat. 2020. <https://www.hs.fi/info/art-2000006390609.html>.
- — —. 2020b. "Ohjeistus Vieraskynä-kirjoituksen lähettämiseen". Helsingin Sanomat. 2020. <https://www.hs.fi/kommentit/art-2000006396771.html>.
- — —. ei pvm. "Kirjoita mielipidekirjoitus Helsingin Sanomiin". Helsingin Sanomat. Viitattu 21.6.2023. <https://www.hs.fi/kirjoitamielipidekirjoitus/>.

- Hirschman, Albert O. 1991. *The rhetoric of reaction: perversity, futility, jeopardy*. The Belknap Press of Harvard University Press.
- Humaania päihdepolitiikka ry. 2023. "Eduskuntavaalit 2023 - Puolueiden ja nuorisjärjestöjen huume poliittiset kannat". 21.2.2023. <https://hppry.fi/blog/2023/02/21/eduskuntavaalit-2023-puolueiden-ja-nuorisjarjestojen-huume-poliittiset-kannat/>.
- Human Rights Council. 2020. "Situation of human rights in the Philippines". A/HRC/44/22. Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights. United Nations. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/PH/Philippines-HRC44-AEV.pdf>.
- Hurme, Toivo. 2002. "Harmin paikka? Haittojen vähentämisen käsitteellinen ongelmallisuus huume politiikassa". *Yhteiskuntapolitiikka* 67 (5): 415–22.
- Impinen, Antti. 2022. "Päihdehuollon huumeasiakkaat 2020: Yhä useampi opioidikäyttäjä korvaushoidon piirissä". 2/2022. Tilastoraportti. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/143748>.
- International Criminal Court. 2021. "Situation in the Philippines: ICC Pre-Trial Chamber I Authorises the Opening of an Investigation". International Criminal Court. <https://www.icc-cpi.int/news/situation-philippines-icc-pre-trial-chamber-i-authorises-opening-investigation>.
- Jakonen, Mikko. 2017. "Vastatieto - Tulevaisuuden tietoa ja asiantuntijuutta etsimässä". 1/2017. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu. Eduskunta. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/53239/jakonenvastatieto.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Jesseman, Rebecca ja Doris Payer. 2018. "Decriminalization: Options and Evidence". Canadian Centre on Substance Use and Addiction. <https://www.ccsa.ca/sites/default/files/2019-04/CCSA-Decriminalization-Controlled-Substances-Policy-Brief-2018-en.pdf>.
- Johansen, Nicolay B. 2021. "Street Users in Drug Policy: On the Underestimated Role of Welfare Institutions". Teoksessa *Retreat or Entrenchment? Drug Policies in the Nordic Countries at a Crossroads*, toimittaja Henrik Tham. Stockholm University Press.
- Jääskeläinen, Marke ja Sirpa Virtanen, toim. 2022. *Päihdetilastollinen vuosikirja 2021*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144060/URN_ISBN_978-952-343-817-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Kailanto, Sanna ja Inari Viskari. 2022. "Huume kuolemien ehkäisyn Suomen malli. Suosituksia huume kuolemien ehkäisemiseksi". Työpaperi 6/2022. Helsinki:

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143786/URN_ISBN_978-952-343-819-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Kainulainen, Heini. 2002. "Pitääkö huumeiden käyttäjää rangaista?" Teoksessa *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa*, toimittajat Pekka Hakkarainen, Juha Partanen ja Olavi Kaukonen, 229–251. Helsinki: Gaudeamus.
- — —. 2006. *Seuraamuskäytäntö huumausaineen käyttöríkoksissa*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 219. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- — —. 2009. *Huumeiden käyttäjien rikosoikeudellinen kontrolli*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 245. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Hakapaino). https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152433/245_huumeiden_kytt_jien_rikosoikeudellinen_kontrolli.pdf?sequence=2.
- Kangas, Olli, Mikko Niemelä ja Sampo Varjonen. 2011. "Toimeentulotuen Kela-siirron kehykset politiikan asialistoilla ja kansalaismielipide". Teoksessa *Politiikan polut ja hyvinvointivaltion muutos*, toimittajat Mikko Niemelä ja Juho Saari. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Karjalainen, Karoliina, Pekka Hakkarainen ja Mikko Salasuo. 2023. "Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2022". 15/2023. Tilastoraportti. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146435/Suomalaisten%20huumeiden%20k%C3%A4ytt%C3%B6ja%20huumeasenteet%202022.pdf?sequence=1>.
- Karjalainen, Karoliina, Niina Pekkanen ja Pekka Hakkarainen. 2020. "Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet". Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139059/URN_ISBN_978-952-343-441-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Karvonen, Erkki. 2000. "Tulkintakehys (frame) ja kehystäminen". *Tiedotustutkimus, Oppisanat*, 23 (2000:2): 78–84.
- Kaskela, Teemu, Janne Nahkuri ja Aino Kankaanpää. 2022. "Kadulta labraan - huumejäätymäanalyysin ensimmäisiä löydöksiä". 1/2022. Helsinki: A-klinikkasäätiö. https://www.vinkki.info/sites/default/files/kadulta_labraan_valiraportti_1_2022_valmis.pdf.
- Kekoni, Taru. 2007. "Kannabiksen käyttö, yhteiskunnallinen reagointi ja siihen vastaaminen. Kannabisaktivistien näkökulma". Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67793/978-951-44-7151-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

- Kekäle, Jouni ja Anu Puusa. 2020. "Tiedesodat. Realistinen ja konstruktionistinen maailmankäsitys". Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*, toimittajat Anu Puusa, Pauli Juuti ja Iiris Aaltio. Helsinki: Gaudeamus.
- Kesänen, Minna. 2019. "Lasten ja aikuisten väliset suhteet vanhempien päihdeongelmaa käsittelevissä Tiimi-lehden teksteissä vuosina 2000-2013". *Yhteiskuntapolitiikka* 84 (5-6). <https://www.julkari.fi/handle/10024/138278>.
- Kinnunen, Aarne. 2008. "Kriminaalipolitiikan paradoksi: tutkimuksia huumeusainekäytöstä ja sen kontrollista Suomessa". Väitöskirja, Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/23541/kriminaa.pdf?sequence=2&isAllowed=y>.
- Koivisto, Matti. 2021. "Eduskunnan enemmistö haluaa, että huumeiden käytöstä rangaistaan jatkossakin: 'Huumeita on nytkin hyvin helppoa saada'". Yle Uutiset. 5.10.2021. <https://yle.fi/uutiset/3-12122350>.
- Koskela, Hille. 2009. *Pelkokierre. Pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitalosta*. Gaudeamus Helsinki University Press.
- Kotovirta, Elina. 2021. "Päihde ja riippuvuusstrategia 09042021". Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.slideshare.net/THLfi/pihde-ja-riippuvuusstrategia-09042021>.
- Kotovirta, Elina, Jaana Markkula, Mari Pajula, Meri Paavola, Reetta Honkanen ja Ismo Tuominen. 2021. "Päihde- ja riippuvuusstrategia. Yhteiset suuntaviivat vuoteen 2030". 2021:17. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163002/STM_2021_17.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Kriikku, Pirkko ja Ilkka Ojanperä. 2020. "Suomen huumeprofiili on poikkeuksellinen pohjoismaisessa huumeiden yliannostuskuolemien vertailussa". Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/-/suomen-huumeprofiili-on-poikkeuksellinen-pohjoismaisessa-huumeiden-yliannostuskuolemien-vertailussa>.
- Kriikku, Pirkko, Johanna Tikkanen ja Ilkka Ojanperä. 2022. "Nuoren huumemyrkytyskuoleman taustalla on useimmiten buprenorfiinin, bentsodiatsepiinien ja amfetamiinin päihdekäyttö". *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim* 138 (13): 1251-56.
- Kumpula, Jonna. 2022. "A-klinikasäätiö dekrimineralisoi kaikkien huumeiden käytön - 'Rankaiseminen ei enää auta, kun ihminen on syvällä huumemaailmassa'". *mtvuutiset.fi*. 21.1.2022. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/a-klinikkasaatio-dekrimineralisoi-kaikkien-huumeiden-kayton-rankaiseminen-ei-ena-auta-kun-ihminen-on-syvalla-huumemaailmassa/8335736>.
- Kunelius, Risto. 2009. *Viestinnän vallassa: johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin*. Helsinki: WSOY.

- Kunnallisalan kehittämissäätiö. 2021. "Ylen ja STT:n uutisointiin luotetaan eniten". Helsinki. https://kaks.fi/wp-content/uploads/2021/01/tutkimusosio_ylen-ja-sttn-uutisointiin-luotetaan-eniten.pdf.
- Laine, Matti. 2007. *Kriminologia ja rankaisun sosiologia*. Tietosanoma.
- Larsson, Paul. 2021. "From Medicine to Morals, and Back Again? The Changing Perceptions of 'the Drug Problem' in Norway since 1965." Teoksessa *Retreat or Entrenchment? : Drug Policies in the Nordic Countries at a Crossroads*, toimittaja Henrik Tham. Tukholma: Stockholm University Press. <https://directory.doabooks.org/handle/20.500.12854/74998>.
- Leitzel, Jim. 2013. "Toward Drug Control: Exclusion and Buyer Licensing". *Criminal law and philosophy* 7 (1): 99–119.
- Link, Bruce G. ja Jo C. Phelan. 2001. "Conceptualizing Stigma". *Annual Review of Sociology* 27: 363–85.
- Lång, K.J., Erkki Hämäläinen, Raija Koskinen, Pia Rosenqvist, Hannu Takala, Eero Nurminen, Aarne Kinnunen, Markku Soikkeli ja Satu Vuorjoki. 1997. "Suomen huumestrategia 1997". Helsinki. https://www.emcdda.europa.eu/system/files/att_229795_EN_FI_1997_%20National%20drugs%20policy%20document.pdf_no.
- MediaAuditFinland. 2021. "Kansallinen mediatutkimus 2021". <https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2021/10/KMT-2021-lukijamaarat-liite.pdf>.
- Michelfelder, Diane P. ja Richard E. Palmer. 1989. *Dialogue and Deconstruction: The Gadamer-Derrida Encounter*. State University of New York Press.
- Mielenterveyden keskusliitto ry ja Kantar TNS Oy. 2019. "Mielenterveysbarometri 2019". Mielenterveyden keskusliitto ry. https://www.mtkl.fi/uploads/2019/11/76679c12-mielenterveysbarometri_2019.pdf.
- Mill, John Stuart. 1991. "On Liberty". Teoksessa *J. S. Mill's On Liberty in Focus*, toimittajat John Gray ja G. W. Smith. Routledge.
- Morse, S. J. 2015. "Drugs, Decriminalization of: Cultural Concerns". Teoksessa *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, toimittajat Neil J. Smelser ja Paul B. Baltes, 3797–3801. Oxford: Pergamon. <https://doi.org/10.1016/B0-08-043076-7/04612-X>.
- NCSL. 2022. "State Medical Cannabis Laws". National Conference of State Legislatures. 2022. <https://www.ncsl.org/research/health/state-medical-marijuana-laws.aspx>.
- Nevanlinna, Tuomas ja Jukka Relander. 2007. "Mikä aiemmin oli syntiä, on nykyisin sairautta". *Aikakauskirja Duodecim* 123 (19): 2398–99.

- Nuotio, Kimmo. 2021. "Lausunto lakivaliokunnalle". https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/Docu-ments/KAA5_20_LaV_170221_prof_Nuotio.pdf?csf=1&e=zEY60W.
- Näher, Anatol-Fiete ja Ivar Krumpal. 2012. "Asking sensitive questions: the impact of forgiving wording and question context on social desirability bias". *Quality & Quantity* 46 (5).
- Oikeusministeriö. ei pvm. "Kansalaisaloite lyhyesti". Kansalaisaloitepalvelu. Viitattu 25.11.2022a. <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/ohjeet/kansalaisaloite-lyhyesti>.
- — —. ei pvm. "Rikosoikeus". Viitattu 5.7.2023b. <https://oikeusministerio.fi/rikosoikeus>.
- Ovaska, Anne, Antti Holopainen ja Tuula Annala. 1998. "Terveysneuvontapiste Vinkki. Loppuraportti terveysneuvontakokeilun toiminnasta 4.4.-31.12.1997". 7/1998. A-klinikkasäätiön moniste. A-klinikkasäätiö. <https://www.vinkki.info/sites/default/files/vinkkiraportti1997.pdf>.
- Palkoaho, Milla, Outi Aaltonen, Hanna Paikkala, Nora Lehtonen, Annuska Dal Maso ja Suvi Helle. 2022. "Valvottu käyttötila huumeita käyttäville -kansalaisaloite". Oikeusministeriö. <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/9890>.
- Parikka, Valtteri. 2021. "Ikuinen kierre". *Helsingin Sanomat*, 9.1.2021. <https://dynamic.hs.fi/2020/ikuinen-kierre/index.html>.
- Partanen, Juha. 2002. "Huumeet maailmalla ja Suomessa". Teoksessa *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa*, toimittajat Pekka Hakkarainen, Juha Partanen ja Olavi Kaukonen, 13–37. Helsinki: Gaudeamus.
- Partinen, Hanna, Niina Mäntylä, Jonna Kosonen ja Jari Autioniemi. 2023. "Tutkimuksen vapauden merkitys oikeusvaltiossa". Teoksessa *Tieto, valta ja vaikuttaminen oikeusvaltiossa*, toimittajat Niina Mäntylä, Jukka Viljanen ja Laura Perttola. Gaudeamus.
- Puroila, Anna-Maija. 2002a. *Erwing Goffmanin kehysanalyysi sosiaalisen todellisuuden jäsentäjänä*. Rovaniemi: Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.
- — —. 2002b. "Kohtaamisia päiväkotiarjessa: kehysanalyttinen näkökulma varhaiskasvatustyöhön". Oulu: Oulun yliopisto.
- Putkonen, Hanna ja Katariina Parhi. 2019. "Lääkärit ja puoli vuosisataa suomalaista huumausainepolitiikkaa". *Yhteiskuntapolitiikka* 2019: 5-6 (84): 635–39.
- Puusa, Anu ja Pauli Juuti. 2020a. "Laadullisen tutkimuksen olemus". Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*, toimittajat Anu Puusa, Pauli Juuti ja Iris Aaltio. Helsinki: Gaudeamus.
- — —, toim. 2020b. "Laadullisen tutkimuksen tieteenfilosofinen tausta". Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*, toimittajat Anu Puusa, Pauli Juuti ja Iris Aaltio, 25–40. Helsinki: Gaudeamus.

- — —. 2020c. "Organisaatiokulttuurinäkökulma esimerkkinä laadullisen tutkimuksen yleistymisestä". Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*, toimittajat Anu Puusa, Pauli Juuti ja Iiris Aaltio. Helsinki: Gaudeamus.
- Radcliffe, Polly ja Alex Stevens. 2008. "Are drug treatment services only for 'thieving junkie scumbags'? Drug users and the management of stigmatised identities". *Social Science & Medicine* 67 (7): 1065–73.
- Reed, Jack K. 2021. "Impacts of Marijuana Legalization in Colorado". C.R.S. 24-33.4-516. Denver, Colorado: Colorado Department of Public Safety. https://cdpsdocs.state.co.us/ors/docs/reports/2021-SB13-283_Rpt.pdf.
- Rêgo, Ximene, Maria João Oliveira, Catarina Lameira ja Olga S. Cruz. 2021. "20 Years of Portuguese Drug Policy - Developments, Challenges and the Quest for Human Rights". *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy* 16 (1): 59. <https://doi.org/10.1186/s13011-021-00394-7>.
- Renzo, Massimo. 2019. "Crime and Punishment". Teoksessa *Issues in Political Theory*, Fourth Edition., 48–69. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press.
- Reuter, Peter. 2006. "What Drug Policies Cost: Estimating Government Drug Policy Expenditures". *Addiction* 101 (3): 315–22. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2005.01336.x>.
- Rikoslaki 39/1889. 1889. 19.12.1889/39. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L50>.
- Rissanen, Päivi. 2015. "Toivoton tapaus? Autoetnografia sairastumisesta ja kuntoutumisesta". 88/2015. Kuntoutussäätiön tutkimuksia. Helsinki: Kuntoutussäätiö.
- Ryynänen, Toni. 2009. "Median muotoilema - Muotoilun mediajulkisuus suomalaisessa talouslehdissä". Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/152235>.
- Rönkä, Sanna. 2020. "Katsaus ajankohtaiseen huumetilanteeseen - Huumeiden käyttö ja haitat ovat kasvaneet 2000-luvulla merkittävästi". 33/2020. Tutkimuksesta tiiviisti. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140711/URN_ISBN_978-952-343-592-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Rönkä, Sanna, Jaana Markkula ja Anne Arponen, toim. 2020. *Huumetilanne Suomessa 2020*. Raportti / Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2020/13. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Saari, Juho. 2011. "Tulevaisuuden hyvinvointivaltio ja pienten askelten politiikka". Teoksessa *Politiikan polut ja hyvinvointivaltion muutos*, toimittajat Mikko Niemelä ja Juho Saari, 298–329. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Salasuo, Mikko, ja Kati Rantala. 2002. "Huumeiden viihdekäyttö ajankuvana". Teoksessa *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa*, toimittajat Pekka Hakkarainen, Juha Partanen ja Olavi Kaukonen. Helsinki: Gaudeamus.

- Salminen, Ari. 2023. "Etiikka parlamentissa. Uhkaako eduskuntaa korruptio?" Teoksessa *Tieto, valta ja vaikuttaminen oikeusvaltiossa*, toimittajat Niina Mäntylä, Jukka Viljanen ja Laura Perttola. Gaudeamus.
- Sánchez-Avilés, Constanza. 2020. "Cannabis Policy Innovations and the Challenges for EU Coordination in Drug Policy". *AJIL Unbound* 114: 307–11. <https://doi.org/10.1017/aju.2020.60>.
- Sarja, Tiina. 2016. *Kuka oikein tietää: kun mielipide haastoi tieteen*. Docendo.
- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. 2021. "Valtioneuvoston periaatepäätös huumausainepolitiikasta STM/2021/248". [https://stm.fi/documents/1271139/48496181/VALTIONEUUVOSTON+PERIAATEPAATEPAAATOS+HUUMAUSAINEPOLITIIKASTA+2021%E2%80%932023.pdf/301eb1eb-8bf7-bc13-e4a4-a06eff3cc765/VALTIONEUUVOSTON+PERIAATEPAAATOS+HUUMAUSAINEPOLITIIKASTA+2021%E2%80%932023.pdf?t=1638867987406](https://stm.fi/documents/1271139/48496181/VALTIONEUUVOSTON+PERIAATEPAATEPAAATOS+HUUMAUSAINEPOLITIIKASTA+2021%E2%80%932023.pdf/301eb1eb-8bf7-bc13-e4a4-a06eff3cc765/VALTIONEUUVOSTON+PERIAATEPAATEPAAATOS+HUUMAUSAINEPOLITIIKASTA+2021%E2%80%932023.pdf?t=1638867987406).
- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asetus opioidiriippuvaisten henkilöiden vieroitus-, korvaus- ja ylläpitoaeräillä lääkkeillä 607/2000. 2000. Oikeusministeriö. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2000/20000607>.
- Stimmer, Anette. 2019. "Beyond Internalization: Alternate Endings of the Norm Life Cycle". *International studies quarterly* 63 (2): 270–80.
- Tammi, Tuukka. 2002. "Onko Suomen huume politiikka muuttunut?" Teoksessa *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa*, toimittajat Pekka Hakkarainen, Juha Partanen ja Olavi Kaukonen, 252–71. Helsinki: Gaudeamus.
- — —. 2003. "Huumeekuri vai haittamalitti? Haittojen vähentämisen käsite ja huume politiikan vastakkainasettelut vuoden 1997 huumausainepoliittisessa toimikunnassa". *Yhteiskuntapolitiikka* 68 (5): 465–77.
- — —. 2007. "Medicalising Prohibition: Harm Reduction in Finnish and International Drug Policy". Väitöskirja, Stakes. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/23493>.
- — —. 2012. "Huume, politiikka, tutkimus - tutkimustiedon rooli huumausainepolitiikan suunnittelussa". *Hallinnon Tutkimus, Katsauksia ja keskustelua*, 3 (31): 231–39.
- — —. 2019. "Huume politiikan päämäärät". Esitetty tilaisuudessa Huume politiikka. Nyt: Vastuullisemman päihde politiikan seminaari, Helsinki. <https://www.youtube.com/watch?v=ykU1fnuuvy0>.
- Tammi, Tuukka, ja Toivo Hurme. 2006. "Huumeiden käyttäjän asema ja huume politiikan terveystaju". Teoksessa *Terveystaju: nuoret, politiikka ja käytäntö*, toimittaja Anne Puuronen. Nuorisotutkimusseura. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/terveystaju.pdf>.

- Tate, Katherine, James Lance Taylor, Mark Q. Sawyer, ja Mark Q. Sawyer. 2013. *Something's in the Air: Race, Crime, and the Legalization of Marijuana*. London, United Kingdom: Taylor & Francis Group. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/detail.action?docID=1344659>.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2021. "Huumausaineiden laillisuus ja käytön rangaistavuus - THL". 2021. <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/huumeet/huumausainepolitiikka/huumausaineiden-laillisuus-ja-kayton-rangaistavuus>.
- — —. 2022. "Huumausainepolitiikka - THL". Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2022. <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/huumeet/huumausainepolitiikka>.
- Tham, Henrik. 2021a. "Are the Nordic Countries at a Crossroads?" Teoksessa *Retreat or Entrenchment? Drug Policies in the Nordic Countries at a Crossroads*, toimittaja Henrik Tham. Stockholm University Press.
- — —. 2021b. "Introduction". Teoksessa *Retreat or Entrenchment? Drug Policies in the Nordic Countries at a Crossroads*, toimittaja Henrik Tham. Stockholm University Press.
- — —. 2021c. "On the Possible Deconstruction of the Swedish Drug Policy". Teoksessa *Retreat or Entrenchment? : Drug Policies in the Nordic Countries at a Crossroads*, toimittaja Henrik Tham. Tukholma: Stockholm University Press. <https://directory.doabooks.org/handle/20.500.12854/74998>.
- Theys, Sabina. 2017. "Constructivism". Teoksessa *International relations theory*, 36–41. Bristol, England: E-International Relations Publishing.
- Thoumi, Francisco E. 2002. "Can the United Nations Support 'Objective' and Unhindered Illicit Drug Policy Research?" *Crime, Law, and Social Change* 38 (2): 161–84. <https://doi.org/10.1023/A:1020210815439>.
- Tiekso, A-L. 1970. *Hallituksen esitys eduskunnalle huumausainelaiksi*. <https://www.edilex.fi/he/fi19700128.pdf>.
- Tiensuu, Teemu. 2018. "Pitääkö huumeiden käytöstä rangaista?" Sininauhaliitto. 13.6.2018. <https://www.sininauhaliitto.fi/ajankohtaista/pitaako-huumeiden-kaytosta-rangaista/>.
- Tilastokeskus. 2021. "Suomen virallinen tilasto: Kuolemansyyt. Miesten huumausainekuolemat lisääntyivät vuonna 2020." https://www.stat.fi/til/ksyyt/2020/ksyyt_2020_2021-12-10_kat_006_fi.html.
- — —. 2022. "Viranomaisten tietoon tulleet rikokset juttuluokittelun mukaan muutujina". Tilastokeskus. https://statfin.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_rpk/statfin_rpk_pxt_13m3.px/table/tableViewLayout1/.

- Tolkki, Kristiina. 2022. "Suomesta tuli nuorten huumeidenkäytön surkea mallimaa - puolueiden ratkaisut: vihreät hölläisi rangaistuksia, perussuomalaiset karkottaisi huumekauppiaat". Yle. <https://yle.fi/a/3-12674205>.
- Toulmin, Stephen Edelston. 2003. *The Uses of Argument*. Updated ed. Cambridge, U.K. : New York: Cambridge University Press.
- Unlu, Ali, Tuukka Tammi ja Pekka Hakkarainen. 2020. "Drug Decriminalization Policy - Literature Review: Models, Implementation and Outcomes". 9/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140116/URN_ISBN_978-952-343-504-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- UNODC. 2013. "International Drug Control Conventions". United Nations Commission on Narcotic Drugs. https://www.unodc.org/documents/commissions/CND/Int_Drug_Control_Conventions/Ebook/The_International_Drug_Control_Conventions_E.pdf.
- Valtioneuvosto. 2023. "Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023". Valtioneuvoston kanslia. <https://valtioneuvosto.fi/hallitukset/hallitusohjelma>.
- Valtioneuvoston asetus tartuntataudeista 146/2017. 2017. Oikeusministeriö, Edita Publishing Oy. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170146#L2P6>.
- Vasemmistoliitto. 2022. "Ihmisoikeuslähtöistä ja kestävää päihdepolitiikkaa - Vasemmistoliiton päihde- ja riippuvuuspoliittinen ohjelma". https://vasemmisto.fi/wp-content/uploads/2022/07/pa%CC%88ihdepoliittinen_ohjelma_A4.pdf.
- Vihreät. 2018. "Vihreiden poliittinen tavoiteohjelma 2019-2023". <https://www.vihreat.fi/ohjelmat/vihreiden-poliittinen-tavoiteohjelma-2019-2023/>.
- — —. 2021. "Päihdepolitiikan tärkein tehtävä on haittojen vähentäminen: kaksi näkökulmaa kannabiksen lainsäädännölliseen asemaan". *Vihreät* (blogi). 13.9.2021. <https://www.vihreat.fi/ajankohtaista/paihdepolitiikan-tarkein-tehtava-on-haittojen-vahentaminen-kaksi-nakokulmaa-kannabiksen-lainsaadannolliseen-asemaan/>.
- Viljanen, Jukka ja Kati Nieminen. 2023. "Perus- ja ihmisoikeuksien vaikutukset lainvalmisteluun". Teoksessa *Tieto, valta ja vaikuttaminen oikeusvaltiossa*, toimittajat Niina Mäntylä, Jukka Viljanen ja Laura Perttola. Gaudeamus.
- Virkki, Tuija, Anssi Vartiainen ja Riitta Hänninen. 2012. "Talouden ja hoivan ristipaineissa: vanhustyöntekijöiden näkemyksiä työnsä muutoksista". *Yhteiskuntapolitiikka*, Artikkelit, 77 (3): 253–64.
- Viskari, Inari ja Sanna Kailanto. 2021. "Huumeisiin kuolee joka viikko yli neljä ihmistä - yksikin kuolema on liikaa". *THL-blogi* (blogi). 12.8.2021.

<https://blogi.thl.fi/huumeisiin-kuolee-joka-viikko-yli-nelja-ihmista-yksikin-kuolema-on-liikaa/>.

Väliverronen, Esa. 2016. *Julkinen tiede*. Tampere: Vastapaino.

Warpenius, Katariina. 2021. "Alkoholi-, tupakka-, huumausaine- ja rahapelitilanne Suomessa". Työpaperi 4/2021. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/141160/URN_ISBN_978-952-343-622-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Weber, Max, H. H. Gerth, ja Wright Mills. 2009. *From Max Weber: essays in sociology*. Routledge.

World Health Organization. 2014. "Consolidated guidelines on HIV prevention, diagnosis, treatment and care for key populations". World Health Organization. <https://apps.who.int/iris/rest/bitstreams/571926/retrieve>.

Ylikangas, Mikko. 2009. *Unileipää, kuolonvettä, spiidiä - Huumeet Suomessa 1800-1950*. Jyväskylä: Atena.

LIITTEET

LIITE 1: TUTKIMUSAINEISTO

Mielipide 16.2.2018: Jos huumaavien aineiden käytöstä ei rangaistaisi, se näkyisi varmasti myös liikenteessä

Mielipide 22.2.2018: Huume politiikan perusta on murtunut

Mielipide 1.3.2020: Päihderiippuvuuteen liittyviä tabuja on purettava

Mielipide 12.12.2020: Kannabiksen ja psykedeelien kriminalisointi haittaa niiden tutkimusta

Vieraskynä 16.1.2021: Yleistyneeseen huumeongelmaan on vastattava uusilla ratkaisuilla

Mielipide 1.2.2021: Toimiva yhteistyö voi katkaista nuoren rikos- ja päihdekierteen

Mielipide 26.2.2021: Miksi vakavasti päihdesairasta ihmistä rangaistaan?

Mielipide 13.9.2021: Kannabiksen käyttö laukaisi lapsellani skitsofrenian

Mielipide 16.9.2021: Poikamme huumeongelma selvisi meille vanhemmille liian myöhään

Mielipide 16.9.2021: Suurin osa meistä kannabiksen käyttäjistä on ihan tavallisia ihmisiä

Mielipide 17.9.2021: Huume politiikkaa ei voida tehdä anekdooteilla

Mielipide 17.9.2021: Päihdepolitiikka tulisi aloittaa dekriminisoinnista

Mielipide 18.9.2021: Rangaistavuuden poisto ei tarkoita huumemyönteisyyttä

Mielipide 24.9.2021: Kannabiskysymyksessä on ajateltava koko kansan etua

Mielipide 27.11.2021: Päihdehoidon hoitovelka kasvaa piilossa ihmisten kodeissa

Mielipide 26.5.2022: Poliisi ei korvaa päihdepalveluja

Mielipide 23.8.2022: Tarvitsemme järkevää keskustelua päihteistä

Mielipide 28.11.2022: Huumeongelmainen on jollekin rakas tytär tai poika

Vieraskynä 31.12.2022: Riippuvuusongelmien hoito on ensi vuonna vedenjakajalla